Michael Harper

LUMINA CEA ADEVĂRATA

Călătoria unui evanghelic spre Ortodoxie

Traducere din limba engleză de
Elena Tâmpănariu

Teofania
Sibiu - 2002

Traducere după:

Michael Harper
The True Light
An Evangelical's Journey to Orthodoxy

First published in Great Britain 1997
Hodder and Stoughton
A Division of Hodder Headline PLC
338 Euston Road
London NWl 3BH

Teofania, 2002, pentru prezenta traducere.
Str. Emile Zola, nr. 28, 2400- Sibiu
Tel/fax 069.43.23.23; 092.17.08.63

ISBN 973-85097-6-9

Tiparul*: Masib* Sibiu; Tel.&Fax: 069/23.11. 1 0

Dedicată memoriei
Marii Ducese Elisabeta,
sfântă şi martiră,
1864- 1918

Am văzut Lumina cea adevărată...
Am aflat credinţa cea adevărată.

Sf. Liturghie a Sf. Ioan Gură de Aur

Mulţumiri

Soţia mea şi cu mine îi mulţumim lui Dumnezeu pentru ajutorul pe care 1-am primit de la atât de mulţi oameni în călătoria noastră spre Ortodoxie:

celor care ne-au ajutat în pelerinajul nostru spre Ortodoxie, mai ales arhiepiscopului Michael Kaiser, lui Nicholas şi Ninei Chapman; prietenilor noştri din Statele Unite care ne-au încurajat în drumul nostru, în special Episcopului Philip Saliba pentru sprijinul său în perioada de început; Părintelui Yves Dubois şi Comunităţii Ortodoxe Greceşti Sf. Ioan de Kronstadt, Bath; Părintelui Samir Gholam şi credincioşilor Catedralei ortodoxe antiohiene Sf. Gheorghe, Londra; preoţilor şi credincioşilor din Protopopiatul (Vicariatul) Ortodox Antiohian din Marea Britanie care au fost alături de noi în acest pelerinaj, în mod special părintelui Jonathan Hemmings pentru citirea atentă a manuscrisului, pentru sugestiile sale şi îmbunătăţirile aduse.

Mai presus de toţi dorim să mulţumim Prea Fericitului Ignatie al IV-lea, Patriarhul Antiohiei şi al întregului Orient, şi episcopului nostru, Prea Sfinţitul Gabriel Saliby, care ne-a urat bun-venit acasă şi a înfiinţat în 1995 Protopopiatul Ortodox Antiohian din Marea Britanie pentru a ne încuraja şi susţine în drumul nostru.

Nota autorului

Episcopul Kallistos este autorul unei cărţi celebre despre Ortodoxie, *The Orthodox Church (Biserica Ortodoxă),* la care fac referire de mai multe ori precum şi a cărţii *The Orthodox Way (Calea Ortodoxă).* De aceea, pentru a evita confuzia am scris „Episcopul Kallistos Ware". Atunci când el a scris cartea şi înainte de a deveni episcop, era pur şi simplu Timothy Ware. Altminteri am folosit titlul lui complet, Episcopul Kallistos de Diokleia.

Introducere

Du, lieber Gott[*]

Acestea au fost ultimele cuvinte cunoscute oficial ale Marii Ducese Elisabeta. S-a născut prinţesă în familia regală germană, iar regina Victoria, cu care coresponda frecvent, a fost bunica ei. A murit de foame după ce fusese aruncată într-un puţ de mină părăsit din Siberia, în 18 iulie 1918, probabil la ordinul lui Lenin. Unul dintre biografii ei, E. M. Almedingen, scrie că ultimele ei cuvinte consemnate „trebuie să aparţină istoriei. Într-adevăr El a fost Domnul ei iubit. Nici o altă ideologie n-a însemnat nimic pentru ea; în acele ultime clipe nimic n-a mai contat decât voia lui Dumnezeu care-i oferă omului singura libertate absolută."[1]

Falsa ideologie a comunismului care a cauzat moartea ei violentă şi bruscă este acum doar o amintire tristă a ceea ce a fost atunci. Credinţa şi dragostea Sfintei Elisabeta continuă să trăiască: în acea zi groaznică din 1918 erau o mică lumânare licărind în mijlocul marelui întuneric; acum aparţin unei flăcări tot mai luminoase întregită de mulţi alţii care au murit pentru credinţa lor, închişi în gulagurile lui Lenin şi Stalin şi în lagărele de concentrare ale lui Hitler.

Marea Ducesă Elisabeta a fost botezată luterană. Când s-a căsătorit cu Marele Duce Serghei, fratele ţarului Alexandru al III-lea, fără a fi supusă nici unei presiuni din partea lui sau a vreunui alt membru al familiei imperiale ruse, ea a hotărât să se convertească la Ortodoxie.

Într-o fază incipientă a călătoriei noastre, soţiei mele şi mie ni s-a dat o icoană a Sfintei Elisabeta. Am pus-o pe perete într-o cameră mică de rugăciune pe care o aveam. Mai târziu am mutat-o într-o altă cameră pe care am transformat-o într-o capelă. Viaţa ei ne-a fost un model permanent în timpul propriului nostru drum spre Ortodoxie. Nici noi, ca şi Sfânta Elisabeta, n-am simţit nici o presiune, nici din partea Bisericii Anglicane pentru a rămâne, şi nici de partea Bisericii Ortodoxe pentru a i ne alătura. A fost o decizie personală şi ni s-a respectat libertatea de alegere. Le suntem recunoscători pentru asta.

Probabil că unii îşi vor pune întrebarea dacă o carte ca aceasta ar fi trebuit scrisă, mai ales că suntem ortodocşi de atât de puţin timp. Îi pot înţelege, dar cred că există o motivaţie bună pentru a o scrie. Omul care s-a născut orb după ce a fost vindecat de Iisus a refuzat să fie atras într-o discuţie teologică[2]. El nu avea nici o competenţă de a aduce vreo contribuţie în acest domeniu. Tot ceea ce a putut spune a fost: „Un lucru ştiu: că eram orb şi acum văd". Nimeni nu a putut contrazice această afirmaţie. Şi sunt sigur că era atât de tulburat de dobândirea vederii încât vedea lucruri care altora, care vedeau din totdeauna, le scăpau.

Această carte nu este una teologică. Nu sunt în postura de a scrie o asemenea carte. Este o simplă mărturie: „Am fost orb, dar acum văd". Probabil că în entuziasmul pentru noul meu cămin care este Ortodoxia, pot să văd lucruri care scapă atenţiei celor

---

[*] Ţie, iubite Doamne, în germană (n.tr.)
[1] An Unbroken Unity (O unitate nezdruncinată), Bodley Head, 1964, p.137
[2] Ioan 9, 1-25.

care sunt ortodocşi dintodeauna.

O definiţie bună a propovăduirii Evangheliei este: „Un cerşetor spune unui alt cerşetor unde să găsească pâine." Noi toţi suntem cerşetori, dependenţi în întregime de mila şi bunătatea lui Dumnezeu. Pentru soţia mea şi pentru mine o parte din această milă a fost descoperirea Bisericii Ortodoxe. Acum dorim să povestim şi altora călătoria noastră şi ceea ce am descoperit după ce am ajuns acasă.

Partea întâi

Cum am devenit ortodox

Acasă

„În numele Bisericii Antiohiene vă urez bun venit în Sfânta Biserică Ortodoxă. Sfântul Sinod a hotărât să primească comunităţile şi oamenii aflaţi în pelerinaj către Ortodoxie în Patriarhia antiohiană. Lăudăm pe Dumnezeu cel atotputernic pentru mila şi bunătatea Lui."

Prea Fericitul Patriarh Ignatie al IV -lea, sept. 1994

„Bine aţi venit acasă", a spus Patriarhul Antiohiei unui grup de preoţi anglicani adunaţi în apartamentul din Paris al episcopului nostru în septembrie 1994. Bucuria noastră era deplină. Cupele noastre se revărsau. Încordarea perioadei de aşteptare se terminase. Uşile erau deschise, nu doar pentru noi, ci şi pentru mulţi mireni de acasă din Anglia care aparţineau parohiilor noastre.

Cuvintele „bine aţi venit acasă" sunau ca o muzică în urechile noastre. Ele însumau emoţiile noastre. Erau împlinirea speranţelor noastre. Ca şi fiul risipitor fusesem departe de casă; la fel ca el nu eram siguri de ceea ce va face tatăl nostru când ne vom întoarce acasă. Dar Patriarhul nostru ne-a deschis braţele asemenea tatălui din parabolă şi ne-a invitat în familia Ortodoxiei.

Pentru mine şi soţia mea, cuvintele urmau să capete o nouă rezonanţă într-o dimineaţă rece şi mohorâtă de martie 1995 în timp ce eram conduşi de părintele Samir Gholam în Catedrala Ortodoxă din Londra. Celţii au o vorbă anume pentru dorul de casă - *hiareth,* care înseamnă *cea mai mare dorinţă.* Noi îl experimentasem, iar dorinţele noastre erau acum împlinite.

Nu ştiu unde pe scara Richter a tulburărilor emoţionale se situează mutarea de la o biserică sau alta. Bănuiesc că destul de sus. Biserica Anglicană nu este o Biserică uşor de părăsit. Arhiepiscopul Fisher spunea odată: „Trebuie să iubim Biserica Anglicană deoarece este atât de pur englezească". Astfel că într-un anumit sens plecarea însemna pierderea părţii noastre din moştenirea naţională.

Este încă destul de greu pentru unii oameni să se gândească la ortodocşi sau la romano-catolici ca fiind „britanici". Astfel de gânduri sunt nedrepte de ambele părţi, deoarece Britania a fost romano-catolică înainte de a fi anglicană şi ortodoxă înainte de a fi romano-catolică. Fără îndoială, pentru marea majoritate a poporului britanic Ortodoxia pare a fi o religie care aparţine mai degrabă Estului decât Vestului. Ea încă pare unora ca o intruziune în altă ţară, bisericile ei nefiind la locul lor pe pământul plăcut şi verde al Angliei. În schimb, Biserica Anglicană pare că se integrează perfect în spaţiul britanic. Dar iată că acum aflăm că avem rădăcini ortodoxe în această ţară, în special în Bisericile Celtice din primele veacuri.

O altă problemă a fost vârsta. Este mult mai dificil să faci o schimbare radicală

după ce ai trecut de şaizeci de ani decât atunci când eşti mai tânăr. De asemenea, începusem să devin mai puțin preocupat, dorind să mă relaxez puțin după o viață trepidantă în care existaseră multe constrângeri. Ideea de a sta departe de toate acestea îmi surâdea. Briza răcoroasă a apusului vieții începea să aibă farmecul ei. Nu mai doream un loc în soarele amiezii, ci tânjeam să fac lucruri pe care niciodată nu avusesem timp să le fac. Doream cu ardoare o existență retrasă. Ultimul lucru pe care îl doream erau noi provocări; le avusesem deja din belşug o viață întreagă.

Fusesem anglicani mai bine de şaizeci de ani, iar eu eram preot de aproape patruzeci. După atât de mult timp era greu să plec din Biserica în care aveam atât de multe amintiri fericite şi atât de mulți prieteni. M-am luptat mult reflectând asupra acestui subiect. Şi totuşi drumul spre casă începuse şi trebuia să fie dus până la capăt. Nu mai era cale de întoarcere.

Există o anumită „mentalitate a convertirii", pe care am observat-o la unii din prietenii mei care au trecut de la o Biserică la alta. Bănuiesc că trebuie să o am şi eu, deşi mă păzesc să nu devin prea entuziast față de Biserica pe care am adoptat-o sau prea critic cu privire la cea din care am plecat. La început e greu să te obişnuieşti cu noua situație. Cu toate acestea, în timp ce ne îndepărtăm tot mai mult de epicentrul acestui cutremur emoțional câştigăm o perspectivă mai echilibrată şi mai înțeleaptă asupra problemei în discuție. Eu şi soția mea ne dăm seama că am lăsat în urma noastră o Biserică care are meritele ei demne de tot respectul. Şi ştim că am aderat la o Biserică care are greşelile ei, unele destul de serioase. Apoi trebuia să ținem cont de prieteni. Ne chinuia în mod inevitabil gândul: „Ce va crede el sau ea despre asta?" Sau: „Vor mai dori să fim prieteni?" Ne simțeam vinovați: „Am trădat Biserica Anglicană." „Sunt fiu nerecunoscător al Bisericii". „I-am decepționat." „Nu mă vor ierta." Dar cel mai rău dintre toate era un gând care mă însoțea permanent: „îi judec şi îi condamn prin faptele mele." Şi în replică: „Voi mă forțați să fac asta." Dar în final decisiv a fost doar glasul lui Dumnezeu care ne chema în Biserica Ortodoxă. A fost mai important decât orice. Totul părea nesemnificativ în lumina acestei chemări.

Noi am „venit acasă" în 15 martie 1995. Era ca şi cum tot ce s-a petrecut mai înainte ar fi fost pregătirea acelui moment. Printr-o coincidență supranaturală, multe dintre momentele importante din viața mea au avut loc aproape de catedrala în care am păşit în Sfânta Ortodoxie. La mai puțin de o milă depărtare se află biserica în care s-au căsătorit părinții mei. Trei ani mai târziu eu mă năşteam într-un sanatoriu particular chiar după colț. Am fost botezat în 29 mai 1938 în biserica Sf. Marcu, situată pe strada North Audley şi prima mea casă a fost în strada Weymonth, lângă catedrala Sf. Gheorghe.

După mulți ani urma să prind puternice rădăcini evanghelice ca slujitor la biserica All Souls din Langham Place. Această clădire renumită situată în imediata noastă apropiere, lângă Broadcasting House (Radiodifuziune), a fost modelul catedralei noastre ortodoxe. Tot acolo am trăit o experiență cu Dumnezeu Duhul Sfânt care urma să-mi influențeze viața în mod profund determinându-mă să-mi dedic o mare parte din ea Renaşterii Harismatice. În anii '50 am început să curtez o studentă de la Academia Regală de Muzică, situată pe aceeaşi stradă. Jeanne şi cu mine ne-am căsătorit în 1956.

În cele din urmă dorința de a cunoaşte şi a urma adevărul a fost responsabilă de această radicală decizie, *căci ceea ce contează e adevărul.*

Este necesar totuşi să ținem seama de un avertisment important. Nu vom putea cuprinde niciodată adevărul; acesta este întotdeauna mai mare decât noi, iar puterea noastră de înțelegere asupra lui este limitată. Adevărul este cel care ne stăpâneşte. Căci în viața aceasta, aşa cum spune Sfântul Pavel „vedem ca prin oglindă, în ghicitură..."[1]. Întotdeauna Dumnezeu este mai presus decât percepția noastră limitată a adevărului. După cum spune Michael Novak: „Adevărul ne conduce unde vrea. Nu este în puterea

[1] I Corinteni 13, 12

noastră a-l stăpâni."[2]

„Adevăr" - un cuvânt mic de şase litere care, din păcate, este foarte mult neglijat azi. Ca şi Ponţiu Pilat, oamenii îşi pun mai întâi întrebarea: „Ce este adevărul?" şi nu sunt siguri de răspuns. Dar deşi este mic, de acest cuvânt depind atât de multe, iar a te lăsa cuprins de el înseamnă a descoperi adevăratul sens al vieţii. Fără el viaţa se iroseşte în van.

Când a sosit timpul, decizia nu a fost grea. Pe de altă parte, plecarea a fost dificilă şi dureroasă. Călătoria noastră spre Ortodoxie a fost deseori extrem de emoţionantă şi plină de zbucium. Adevărul a fost întotdeauna greu de urmat şi de îmbrăţişat. Iisus Hristos, Domnul şi Mântuitorul nostru n-a ascuns niciodată ucenicilor Săi preţul de a fi credincios adevărului. Nu ne-a fost uşor să devenim ortodocşi; totuşi, cum vom vedea mai departe, nu am regretat niciodată ceea ce am făcut.

2

Adevăr şi idei noi -o perspectivă generală

„Preotul - către aleasa Doamnă şi către fiii ei, pe care eu îi iubesc întru adevăr şi nu numai eu, ci şi toţi care au cunoscut adevărul. Pentru adevărul care rămâne întru noi şi va fi cu noi în veac: Har, milă, pace fie cu noi[*] , de la Dumnezeu Tatăl şi de la Iisus Hristos, Fiul Tatălui, întru adevăr şi întru dragoste."

II Ioan 1 -3

În fragmentul citat mai sus cuvintele „cu noi" apar de două ori. Mai întâi se spune că adevărul va fi „cu noi" în veac; iar a doua oară că harul, mila şi pacea lui Dumnezeu să fie „cu noi" întru adevăr şi întru dragoste. Titlul dumnezeiesc Emanuel înseamnă „Dumnezeu este cu noi". Este, prin urmare, încurajator să ştim că nu doar harul, ci însuşi adevărul va fi cu noi pentru totdeauna. Dumnezeu şi Adevărul sunt una.

Când eşti membru al unei Biserici ai dreptul şi câteodată datoria de a atrage atenţia asupra greşelilor ei, mai ales atunci când se depărtează de adevăr. Sf. Atanasie, care a fost Episcopul Alexandriei din 328 până în 373, nu era omul cel mai popular din Biserică în perioada disputelor sale cu Arie. Dar, cu toate acestea, puţini ar fi cei care n-ar recunoaşte importanţa covârşitoare a ceea ce a făcut. Pot exista şi astăzi momente în care trebuie să protestezi faţă de ceea ce consideri a fi contrar adevărului în Biserica ta. La fel ca Sf. Atanasie, s-ar putea să afli că aceasta înseamnă să rămâi singur, pentru că e posibil să fii în minoritate. Atitudinea ta ar putea cauza „exilul", pe care Sf. Atanasie 1-a suferit de şase ori. Dar atunci când pleci dintr-o Biserică şi te muţi în alta, pierzi acest drept. Datoriile tale sunt hotărâte acum de noua comunitate căreia te-ai alăturat şi eşti constrâns să acţionezi împotriva Bisericii tale de altădată cu bunăvoinţă şi amabilitate. În cazul nostru, Biserica Anglicană ne-a iertat multe, şi noi trebuie să facem asemenea.

Fără a contrazice ceea ce s-a scris deja, sunt cu adevărat dator de a explica cititorilor mei de ce acela care a fost anglican o viaţă întreagă a trebuit să decidă intrarea

[2] Awekening from Nihilism:Why Truth Matters (Deşteptarea din Nihilism: De ce contează Adevărul), IEA, 1995, p. 15. Aceasta a fost discursul ţinut de el la Westminster Abbey cu ocazia primirii premiului Templeton.

[*] „Cu voi” în textul grec al celei de-a 27- a ediţii critice a lui Novum *Testamentum Graece* şi al celei de-a 4- a ediţii critice a *lui The Greek New Testament* publicat de United Bible Societies.Autorul foloseşte o traducere care preia aici varianta „cu noi” care apare în *Greek New Testament Accordind to the Majority Text* (n.tr.)

într-o altă Biserică. Fără îndoială, în ochii mei, în anglicanism existau greşeli, unele atât de grave încât la început m-au neliniştit profund şi m-au forţat să privesc în alte direcţii. Aş vrea să evidenţiez aceste greşeli (vezi cap. 3) fără nici un fel de înverşunare şi pe cât de corect posibil.

Biserica Angliei are calităţi deosebite şi eu încă am mulţi prieteni în interiorul ei. În timpul vieţii mele ea a dat învăţaţi de elită cum ar fi Arhiepiscopul Michael Ramsey, Dr. Eric Mascall şi Dr. Austin Farrer. Lumea evanghelică a câştigat anglicani ca Dr. John Stott şi Dr James Packer. Marele apologet C. S. Lewis a fost anglican. De-a lungul celor aproape 500 de ani ai săi Biserica Anglicană a educat sfinţi şi umanişti, apologeţi şi misionari deschizători de drumuri. Nu ar fi niciodată uşor să părăseşti o astfel de moştenire.

În anii 1960 un binecunoscut teolog romano-catolic, Dr. Charles Davis, iezuit la Colegiul Heythrop, a părăsit Biserica Romano-Catolică. El a scris o carte care se numeşte *A Question of Conscience (O problemă de conştiinţă)*[1] şi în care face următorul comentariu: „Simt nevoia să scriu o carte pentru a deveni conştient de situaţia în care sunt. Dar, în acelaşi timp, datorez celorlalţi o explicaţie completă asupra actualelor mele convingeri"[2]. Citind această carte, am rămas cu un gust amar. Este Biserica Catolică într-adevăr atât de rea? Cred că nu. Probabil, cartea a fost scrisă prea curând după evenimentele care au condus la părăsirea ei. Nu doresc să fac aceeaşi greşeală. Eu nu scriu această carte „pentru a afla unde sunt". Nu trebuie să scrii cărţi pentru a deveni conştient de asta. Şi totuşi o scriu, aşa cum şi el a făcut-o, pentru ca ceilalţi să înţeleagă pe deplin de ce am acţionat aşa. O datorăm în special acelora care ne cunosc şi pe care faptele noastre i-au uimit.

Conştiinţa este o parte delicată a structurii noastre omeneşti. Ea trebuie să fie educată şi poate fi uneori condiţionată de factori culturali. În timp ce o persoană poate acţiona într-un anumit fel „ca o problemă de conştiinţă", alta e posibil să acţioneze diferit - chiar opus. Din nefericire trăim într-o perioadă în care conştiinţele nu sunt atât de sensibile sau atât de bine educate cum erau cândva.

Trebuie, de asemenea, să recunoaştem că de-a lungul timpurilor, Bisericile au fost implicate în controverse fără sfârşit, şi ziua de azi nu constituie o excepţie. Cardinalul Ratzinger, unul dintre stâlpii Bisericii Romano-Catolice este azi cel mai important reprezentant al ortodoxiei catolice. Şi totuşi nu aşa au stat lucrurile întotdeauna. Multă vreme, el a fost asociat şi prieten apropiat cu radicalul Dr. Hans Kung. Apoi, el s-a schimbat. A înţeles că noile idei intrau în conflict cu cele vechi. Nici el nu mai era în stare să le suporte. Aceste cuvinte descriu întocmai şi ceea ce mi s-a întâmplat mie: nu mai eram în stare să suport noile idei. Pentru Ratzinger a fost o schimbare de atitudine în cadrul aceleaşi Biserici; pentru noi a însemnat mutarea în sânul altei Biserici. Mulţi oameni ai Bisericii s-au confruntat cu aceeaşi problemă. Circulă atât de multe „idei noi". Acestea pot, în ultimă instanţă, să distrugă credinţa şi încrederea noastră în Biserica în care ne-am născut.

Bisericile protestante din Europa de Vest şi America de Nord trec printr-o criză puternică; ele pur şi simplu mor. Binecunoscutul teolog protestant al Universităţii din München, Wolfhard Pannenberg, a spus: „Doar Bisericile Romano-Catolică, Ortodoxă şi cele protestante evanghelice vor supravieţui secolului XXI dacă principalele Biserici protestante nu vor înceta a şovăi în credinţa şi identitatea lor creştină". Într-un articol publicat în *One World*[3], periodicul Consiliului Mondial al Bisericilor, el a acuzat Bisericile protestante de „renunţarea la esenţa credinţei creştine". El a continuat spunând: „Bisericile Protestante sunt într-un pericol acut de dispariţie dacă nu se vor opune spiritului tot mai secularizat al culturii sau dacă nu vor încerca să-1 transforme."

---

[1] Hodder & Stoughton, 1997
[2] p.13
[3] august- septembrie 1994

Motivele îngrijorării

Dr. Pannenberg a ridicat o problemă importantă şi este necesar să privim cu atenţie modul în care este abordat adevărul în cultura noastră occidentală. Vom vedea că modul de a gândi al Bisericilor occidentale are tot mai mult în comun cu gândirea laică decât cu cea creştină tradiţională. Bisericile din Vest sunt dornice să fie în ton cu gândirea, moravurile şi standardele la modă ale societăţii moderne. Câteodată această dorinţă se combină cu speranţa că astfel oamenii vor fi atraşi în Biserică. Totuşi rolul de căpetenie al Bisericii este de a-L mulţumi pe Dumnezeu şi de a corespunde cerinţelor Sale şi nu celor ale oamenilor.

Dr. Johnson a scris cândva despre oamenii din zilele lui şi despre dorinţa lor de a fi la modă. „Cea mai mare parte a omenirii nu are nici o altă justificare pentru părerile ei, decât că acestea sunt la modă". Timp de mai mulţi ani, mondenitatea (trendiness) a fost forţa conducătoare în creştinismul din Vest, uneori mergând până la absurd. Bisericile sunt deseori dogmatice în sectoare ca politica şi economia, unde Dumnezeu nu-şi dezvăluie în mod clar intenţiile şi unde varietatea opiniilor sunt de obicei benefice. Dar sunt tot mai nehotărâte în privinţa problemelor de morală şi dogmatice fundamentale asupra cărora adevărul şi legile lui Dumnezeu sunt pe deplin revelate.

Doresc să extind în continuare aceasta referindu-mă la trei cuvinte care azi se află în centrul atenţiei şi care sunt folosite pe scară largă şi tot mai mult de către mass-media: pluralism, relativism şi subiectivism. Ele trebuie definite cu mare atenţie. Ce înseamnă aceste cuvinte care bâzâie frecvent în urechile noastre?

Pluralism

Acest termen a fost folosit iniţial pentru a descrie situaţia unor episcopi sau preoţi care deţineau mai multe funcţii în acelaşi timp. În Biserica Anglicană, el mai este folosit în legătură cu un preot care are mai multe venituri sau parohii în acelaşi timp. Eu nu iau în consideraţie acest sens al termenului. El a ajuns, de asemenea, să fie folosit într-un sens secular pentru a descrie societăţile care au diferite religii, rase sau grupuri etnice. Astfel, adesea se vorbeşte despre societatea britanică ca despre una pluralistă. Nu folosesc cuvântul nici în acest sens social, (întotdeauna am susţinut respectarea drepturilor omului pentru cei care sunt diferiţi de mine ca rasă sau naţionalitate, în acest sens am fost întotdeauna un pluralist.)

Eu folosesc termenul de pluralism ca mod de *gândire* şi nu ca mod de *viaţă. Oxford English Dictionary* îl descrie ca un sistem de gândire sau filosofie care „recunoaşte mai mult decât un principiu fundamental". Pluralismul *religios* şi *intelectual* este cel care mă preocupă aici, şi un exemplu evident ar fi practica împreună-slujirii a celor care au credinţe diferite. Aici cu siguranţă nu sunt un pluralist. Mişcarea New Age este unul dintre cele mai fertile terenuri în care pluralismul ia amploare, dar nu singurul. Epoca noastră, departe de a fi una a necredinţei, este una în care oamenii cred orice, stare pe care Michael Novak o numeşte „naivitate arogantă"[4] .

Relativism

Relativismul este convingerea că nici o idee sau credinţă nu este universal adevărată; toate sunt relative şi validitatea lor depinde de circumstanţe. Michael Novak a denumit acest mod de gândire ca fiind „un gaz invizibil, inodor, ucigător, care poluează acum

[4] Awakening from Nihilism: Why Truth Matters (Deşteptarea din nihilism: De ce contează adevărul), p. 19

toate societățile libere de pe pământ"[5]. El acționează ca şi gazul lacrimogen utilizat de forțele de poliție. El paralizează conştiințele şi slăbeşte conştiința moral. Pentru omul modern, relativismul înseamnă că nu există un astfel de lucru ca adevărul, ci doar păreri, ale tale şi ale mele, din care poți alege ce vrei.

Iată un exemplu ciudat de relativism extrem împins la paroxism. Unii teoreticieni americani au încercat să dovedească că întreaga civilizație occidentală îşi are rădăcinile în Africa şi nu în Grecia sau Israel. Astfel profesorii adepți ai afrocentrismului ajung la concluzia că Grecia a fost o colonie a Egiptului şi că Socrate a fost negru. Un erudit consacrat a expus această formă de relativism[6]. Mary Lefkowitz a trebuit să se confrunte cu o opoziție deosebit de mare, inclusiv cu acuzația de a fi rasistă. Ea a descris lupta ei ca fiind împotriva „relativismului, a lipsei de respect pentru adevăr şi a folosirii excesive a cunoştințelor în scopuri politice."[7] Ceea ce ne conduce la cel de al treilea ingredient al acestui trio periculos de idei moderne.

Subiectivism

Subiectivism înseamnă că testul hotărâtor a ceea ce este adevărat este ceea ce simțim, sau ceea ce experimentăm, mai degrabă decât ceea ce este adevărat potrivit realității obiective. „Dacă simți că e bine, fă-o" - este o modalitate modernă de exprimare a dimensiunii morale a termenului. C. S. Lewis a scris un eseu renumit pe care 1-a „The Poison of Subjectivism" („Otrava subiectivismului")[8], iar subiectivismul este exact aşa ceva. În acest eseu, el ne atrage atenția asupra faptului că omul, după ce şi-a studiat mediul înconjurător, a început să se studieze pe sine. Propria lui rațiune devine acum obiect de studiu: „Este ca şi cum ne-am scoate ochii şi ne-am uita la ei"[9]. Când logica devine pur subiectivă, scrie Lewis, „nu există nici o motivație pentru a presupune că ea oferă adevărul". Ronald Knox, binecunoscutul anglican convertit la romano-catolicism, a spus-o odată în acest fel „...Când suava politețe/ În frâu ținând bigotul zel/ Pe «eu cred» 1-a-nlocuit/ Cu «cineva simte astfel...»"

Astăzi, părerea personală este deseori confundată cu credința. Ceea ce eu personal cred, oricât ar fi de nebunesc, este „credința mea". Monseniorul Gregory Dix spunea cândva: „Opusul credinței nu este îndoiala, ci părerea personală". Majoritatea oamenilor din lumea noastră occidentală cred că toate religiile sunt legitime în aceeaşi măsură (pluralism); că tot adevărul este relativ, şi niciodată absolut (relativism); şi că atât comportamentul nostru, cât şi convingerile noastre sunt determinate în principal de ceea ce simțim, de ceea ce experimentăm şi de circumstanțele sau „situația" în care ne aflăm (subiectivism). Majoritatea oamenilor continuă să creadă în „Dumnezeu", dar nu într-un Dumnezeu care ni s-a revelat nouă ca fiind adevărul suprem sau într-unul care a dat sancțiuni severe privitor la comportarea morală. Aşa că ne fabricăm credințele pe parcurs. Ne modelăm comportamentul în funcție de propriile noastre dorințe sau de circumstanțe, şi nu în funcție de adevăruri divine sau morale absolute.

[5] Ibidem
[6] În *Not Out of Africa (Nu afară din Africa)*
[7] Articol de Michael Gore, *The Times*, 2 septembrie 1996
[8] Publicat în *Christian Reflections*, Ed. Walter Hooper, Bles, 1967, p. 72 - 81
[9] Ibidem, p. 72

Moartea adevărului

O carte recentă cu privire la epoca victoriană poartă titlul *The Demoralization of Society (Demoralizarea Societății)*[10]. Autoarea. Gertrude Himmelfarb, descrie decăderea societății „de la virtuțiile victoriene la valorile moderne". Ea scrie: „Până în secolul de acum, nu s-a întâmplat ca moralitatea să devină atât de puternic relativizată şi subiectivizată, sau ca virtuțiile să înceteze de a mai fi «virtuți» şi să devină «valori». Această transformare este măreața revoluție filosofică a modernității, nu mai puțin importantă decât recenta revoltă a «Modernilor» împotriva «Anticilor» - ştiința şi învățătura modernă împotriva filosofiei clasice."[11]

„Moartea lui Dumnezeu" a condus rapid la moartea moralității şi la moartea adevărului. Gertrude Himmelfarb apreciază bine: „ Nu va mai fi nici bine nici rău, nici virtuți nici vicii; vor fi doar *valori."*[12] Lumea îşi prepară întotdeauna propriul ei amestec de otrăvuri şi ziua de azi nu diferă în nici un fel de toate celelalte, începând cu zorii creației. Încă de la început, Adam şi Eva au crezut mai degrabă minciunile lui Satan decât cuvântul lui Dumnezeu. După cum am văzut, în zilele noastre gândirea occidentală este pătrunsă de pluralism, relativism şi subiectivism. Pablo Picasso a descris pictura ca fiind opera unui orb: „El nu pictează ceea ce vede, ci ceea ce simte şi ceea ce el însuşi spune despre ceea ce a văzut."[13] Cu alte cuvinte, tu nu răspunzi de ceea ce *vezi,* ci de ceea ce *simți.* Sau, aşa cum a exprimat-o cu alte ocazii, „Un artist trebuie să ştie cum să-i convingă pe ceilalți de adevărul minciunilor lui".

Dar sunt oameni care pictează ceea ce văd. De exemplu Roseanne Skoke, membru în Parlamentul canadian din partea partidului liberal pentru Central Nova, face în numărul din ianuarie 1996 al revistei canadiene *Citizen* următoarea însemnare despre aceşti viruşi mentali. Ea se referă la pluralism şi relativism:

„Ele nu țin seama deloc de *adevăr.* Adevărul a fost înlocuit de relativism, care caută să legitimeze multipla alegere... astfel încât adevărul devine nimic mai mult decât o părere personală. Relativismul din societatea noastră pluralistă ne-a deposedat principiile noastre etice şi morale... Pluraliştii şi relativiştii consideră morala *depăşită.* Ei resping adevărurile morale absolute şi le înlocuiesc cu teoria libertății individuale de alegere... tăcerea Bisericii este aproape asurzitoare... de ce şi-a abandonat ea rolul şi a renunțat la datoria ei de a promova şi a impune valorile morale în societate?"

Un alt scriitor care îşi pune aceeaşi întrebare este Lordul Rees-Mogg. Într-un articol publicat în *The Times,* el descrie Biserica Angliei ca fiind „bombardată cu relativism". „Şi, continuă el, prea mult relativism este în Biserica Romano-Catolică în ciuda existenței Papei".[14]

Trăim într-un secol în care adevărul a devenit ceea ce noi simțim şi experimentăm mai degrabă decât realitatea absolută. Astfel că oamenii doresc mai degrabă un Dumnezeu pe care să-l poată face după chipul lor, decât să suporte dureroasa transformare a firii lor trupeşti pentru a ajunge la asemănarea cu El. Oamenii doresc o Biserică pe măsura şi în forma lor, care să se potrivească minții şi gândului lor şi nu una gândită şi alcătuită de Dumnezeu după planul Lui. Am devenit o generație de idolatri şi nu de slujitori ai Dumnezeului celui adevărat. G. K. Chesterton a scris cândva despre generația lui: „Suntem pe cale de a produce o rasă de oameni prea modeşti

[10] IEA Health and Welfare Unit. 1995
[11] *The Demoralisation of Society*, p. 9
[12] Ibidem, p. 10
[13] În capitolul intitulat „ Childhood " din lucrarea *Journals* a lui Jean Cocteau
[14] 11 decembrie 1995

intelectual ca să mai creadă în tabla înmulțirii".

Apărători ai credinței

Un prieten apropiat, care a murit subit în Octombrie 1994, a rezumat această pasiune pentru adevăr. El era la fel ca mulți mireni anglicani uluiți şi răniți de nebunia câtorva conducători. Cu toate acestea, ei sunt loiali Bisericii şi posedă acel instinct pentru adevăr care refuză să accepte pervertirea lui în Biserica modernă. Astfel de oameni nu pot motiva de ce, dar ei ştiu în adâncul ființei lor când cineva depăşeşte măsura şi intră pe teritoriul ereziei. În predica pe care am ținut-o la înmormântarea lui, 1-am numit „Mr. Valiant-for-Truth" („Curajosul în slujba adevărului)*. Prietenul meu Monty a suferit profund când a văzut Biserica Anglicană alunecând dintr-o criză de credință în alta. Sf. Apostol loan, care într-adevăr a fost un „Curajos în slujba adevărului" a scris odată: „Către Gaiu cel iubit, pe care îl iubesc întru adevăr"[15]. Monty a fost membru al unui grup de iubitori ai adevărului precum Gaiu şi mulți alții. John Stott a exprimat acest lucru bine în comentariul lui la Epistolele Sf. loan: „adevărul fiind teritoriul în care dragostea lor (a lui Ioan şi Gaiu) reciprocă exista şi înflorea".[16] Mai departe, referindu-se la Gaiu, zice: „Era un creştin echilibrat. Susținea adevărul din dragoste. El iubea întru adevăr... era un creştin deschis, sincer care lăsa făclia lui să lumineze şi n-o ținea închisă sub obroc."[17]

Dumnezeu caută azi oameni ca acesta, pentru a combate minciunile şi adevărurile trunchiate care se ridică ca o ceață groasă pentru a eclipsa credința. Şi totuşi, aceasta nu este o problemă nouă; creştinii Bisericii primare s-au confruntat cu situații asemănătoare. „Simțit-am nevoie să vă scriu", zice Apostolul Iuda, „şi să vă îndemn ca să luptați pentru credința dată sfinților, odată pentru totdeauna"[18]. Şi Apostolul Ioan scrie de multe ori despre adevăr în epistolele sale. El a fost numit „Apostolul iubirii", dar poate fi numit şi „Apostolul adevărului". Cuvântul adevăr apare în epistolele sale nu mai puțin de douăzeci de ori. Adevărul pentru Ioan era atât doctrinar (ceea ce noi credem) cât şi moral (cum ne comportăm). Adevărul se referă la ceea ce facem în aceeaşi măsură ca la ceea ce credem. Teologul ortodox A. M. Coniaris zice: „Creştinismul este mai mult decât un crez: este fapta, este viața ce trebuie trăită... crezul şi faptele merg mână în mână."[19] Sf. Apostol Ioan formulează clar aspectul moral al adevărului atunci când scrie: „Dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înşine şi adevărul nu este întru noi".[20] Astfel că înşelătoria, corupția, necinstea, homosexualitatea, adulterul, concubinajul, avortul, precum şi alte probleme, pentru care Bisericile protestante par a nu avea un mesaj clar, nu pot fi disociate de adevăr. De asemenea, adevărul este în strânsă legătură cu întruparea, Firea lui Hristos, Sf. Treime, Sf. Cruce, Învierea şi alte dogme care sunt parte a învățăturii apostolice.

În cea dea doua Epistolă a Sfântului Ioan, Apostolul se adresează către „aleasa doamnă". Mulți cred că aceasta este Biserica şi nu o anumită femeie. El zice că o iubeşte „întru adevăr...pentru adevărul ce rămâne întru noi şi va fi cu noi în veac".[21] Acesta este motivul pentru care am devenit ortodocşi, *din cauza adevărului,* care este singura temelie sigură pentru Biserica lui Iisus Hristos. Sf. Apostol Ioan continuă

* Numele unui personaj din cartea *Călatoria pelerinului* a cunoscutului predicator şi scriitor englez John Bunyan (1628 – 1688). Această carte, care l-a făcut pe autorul ei celebru, este o povestire alegorică despre călătoria unui pelerine din Cetatea Pierzaniei spre Cetatea sfântă (n.tr.)

[15] III Ioan 1

[16] Tyndale New Testament Commentaries, Tyndale Press, 1964, p. 218

[17] Ibidem, p. 219 [cf. Mt 5, 15 şi locurile paralele, n.trad.]

[18] Iuda 3

[19] *Orthodoxy: A Creed for Today*, Light and Life Publishing, 1972

[20] I Ioan 1, 8; vezi, de asemenea, şi 2, 4

[21] II Ioan 1-2

tratând iubirea şi adevărul ca fiind inseparabile. Noi trebuie să umblăm atât „întru adevăr"[22] cât şi „întru iubire".[23] Nu este simplu să le faci pe amândouă în acelaşi timp. Când ne concentrăm asupra adevărului, putem deveni cu uşurinţă aspri, dogmatici, asumându-ne dreptul de a-i judeca pe alţii. Când ne concentrăm asupra iubirii, avem tendinţa de a deveni sentimentali. Dacă facem o obsesie pentru adevăr, putem deveni înguşti şi sectari. Iubirea, fără a se sprijini pe adevăr, ne poate zăpăci mintea până într-acolo încât să devenim pluralişti din punct de vedere religios şi intelectual.

Mă tem că, în ziua de azi, tendinţa este de a merge pe „iubire" în dauna „adevărului". Şi totuşi, fără adevăr, iubirii îi lipseşte echilibrul biblic pentru care au depus mărturie atât de clar Apostolii şi mai târziu Sfinţii Părinţi. Sf. Apostol Ioan nu se fereşte, dacă trebuie, să-i numească intriganţi"[24]. El îi numeşte pe duşmanii adevărului „antihrişti"[25] El vorbeşte de „faptele cele rele"[26] ale unora şi le spune credincioşilor să nu le ureze bun venit falşilor învăţători şi să nu-i primească în casele lor[27]. Grele cuvinte!

Adevăr şi Unitate

O altă preocupare majoră a lumii contemporane - şi de altfel binevenită - o reprezintă unitatea creştină. Schismele din cadrul Bisericii sunt o ruşine şi un obstacol în răspândirea mesajului Evangheliei. Este necesar să ne reamintim că în minunata rugăciune a lui Iisus pentru unitate (Rugăciunea lui Iisus pentru Sine, pentru apostoli şi pentru toţi credincioşii) din cap. 17. Sf. Apostol Ioan pune *pe primul plan* adevărul, atunci când spune: ,.Sfinţeşte-i pe ei întru adevărul Tău; cuvântul Tău este adevărul".[28] Numai după aceea se roagă pentru unitate: „...ca să fie una...ca ei să fie în chip desăvârşit una.. ".[29] Din păcate, adevărul poate fi cu atâta uşurinţă marginalizat sau chiar ignorat cu desăvârşire în căutarea unităţii. Dar fără recunoaşterea adevărului, unitatea va fi iluzorie şi lipsită de valoare autentică. Va fi unitatea celui mai mic numitor comun.

Dr. Graham Leonard[30] scriind în *Church of England Newspaper (Foaia Bisericii Anglicane)* spune: „Trăim într-o epocă în care ordinea este răsturnată. În loc să trăim sub discernământul adevărului revelat prin Hristos, care este baza adevăratei unităţi... adevărul urmează a fi descoperit şi exprimat de ceea ce mintea unei anumite generaţii crede că este acceptabil."[31]

Adevăr şi conştiinţă

În sfârşit, adevărul trebuie să formeze o unitate perfectă cu conştiinţa, aşa cum reiese din învăţătura Sf. Apostol Pavel. Atunci când îi scrie lui Timotei, el îşi dă seama, chiar în această fază incipientă a dezvoltării bisericii, că adevărul este ameninţat. Aşa că el îl îndeamnă pe mai tânărul conducător să nu abandoneze „credinţa şi cugetul bun", deoarece „unii, lepădându-le, au căzut din credinţă"[32] şi „să păstreze taina credinţei în cuget curat"[33]. În aceste două pasaje, Sf. Apostol Pavel vorbeşte în acelaşi timp despre cugetul bun şi adevăr şi noi trebuie, de asemenea, să le abordăm împreună. Conştiinţa

---

[22] II Ioan 4
[23] II Ioan 6
[24] III Ioan 9
[25] II Ioan 7
[26] II Ioan 11
[27] II Ioan 10
[28] v. 17
[29] v. 22-3
[30] Odinioară Episcop Anglican de Londra, acum preot în Biserica Romano-Catolică
[31] „Directions", iunie 1993
[32] I Timotei 1, 19
[33] I Timotei 3, 9

nu priveşte doar ceea ce facem, ci şi ceea ce credem.

Expresia care apare cel mai des pe buzele lui Hristos în cele patru Evanghelii (nu mai puţin de optzeci şi una de ori) este „Adevărat zic vouă". Este acel adevăr şi acea credinţă pe care Sf. Apostol Iuda o defineşte ca fiind „credinţa dată sfinţilor, odată pentru totdeauna". Adevărul este al lui Dumnezeu, nu al nostru, şi este al Lui prin drept inalienabil. A urma adevărul este chemarea divină căreia nu trebuie să-i întoarcem spatele niciodată.

Perioada prin care mulţi dintre noi au trecut nu a fost favorabilă urmării deosebit de fidele a adevărului lui Dumnezeu. E demodat să pretindem că ştim adevărul. Adus la judecată înaintea guvernatorului roman, Iisus Hristos a afirmat: „Oricine este din adevăr ascultă glasul Meu"[34] la care guvernatorul roman i-a replicat cu cinism: „Ce este adevărul?". După cum spunea Francis Bacon, „el nu a aşteptat un răspuns". Astăzi sunt mulţi cei care îşi pun întrebarea dacă „adevărul" este un cuvânt potrivit pentru a fi folosit în limba engleză. Unii se întreabă dacă mai înseamnă ceva cât de cât şi poate fi tratat cu seriozitate.

Adunate şi amestecate

Astăzi trăim în lumea lui adunat şi amestecat. Oamenii vor, deseori fără nici un fel de criteriu de bun-simţ, să selecţioneze ceea ce le place dintr-o varietate de surse, unele chiar contradictorii şi să le amestece într-o învălmăşeală de idei. Există un curent puternic care curge împotriva dogmelor de orice fel, chiar şi a celor mai simple şi fundamentale. Confuzia şi ambiguităţile abundă. Adevărul este văzut mai degrabă relativ decât absolut, mai curând plural decât unic, mai mult general decât particular, şi se dezvăluie în mod subiectiv mai degrabă decât în lumina realităţii obiective. În cele din urmă, oamenii pretind a fi făcut ceea ce nici o generaţie anterioară nu a încercat: ei au împăcat lumina cu întunericul şi au împreunat oile cu caprele. Atitudinea noastră faţă de adevăr nu mai este ca legătura pe care o avem cu perechea noastră (soţ/soţie) căreia îi datorăm fidelitate şi dragoste pentru totdeauna, ci ca o serie de legături amoroase, vremelnice - amanţi îmbrăţişaţi şi apoi înlăturaţi pentru următorul partener de moment. Adevărul a fost prostituat de către unii, tratat fără grijă şi banalizat de alţii. Atunci când te căsătoreşti cu spiritul vremii, rămâi repede văduv.

Pe bună dreptate, astăzi există un dezgust pentru fundamentalismul rigid, mai cu seamă acel al teroriştilor care împuşcă oameni cu care nu sunt de acord şi detonează bombe, cum se întâmplă, de exemplu, în Irlanda de Nord şi Israel. Despre acest spirit nu există nici o urmă în vieţile sfinţilor care au unit iubirea pentru adevăr cu iubirea întru adevăr. Pentru ei adevărul nu a fost ceva la care se ajunge cu uşurinţă. Nu a fost o opţiune de moment. Ei 1-au trăit şi uneori au murit pentru el; 1-au oferit spre jertfă la Sf. Euharistie, şi şi-au săturat minţile cu el în Sfintele Scripturi şi în scrierile Sfinţilor Părinţi.

C. S. Lewis a semnalat bine acest fapt în două fragmente din cartea: *The Business of Heaven (Îndeletniciri celeste)*[35]*:*

Adevărat sau fals?

Una dintre dificultăţile mari este de a menţine trează atenţia publicului atunci când se vorbeşte despre Adevăr. Oamenii cred întotdeauna că le recomanzi creştinismul nu pentru că este *adevărat* ci pentru că este *bun*... Trebuie să-i readuci mereu, cu forţa, la aspectul real. Numai în felul acesta vei fi în stare să le subminezi... credinţa că o anumită parte a „religiei" este dezirabilă dar nimeni nu trebuie să împingă lucrurile prea departe. Trebuie în permanenţă scos în evidenţă faptul că religia creştină este o afirmaţie care, dacă este falsă, nu are nici o importanţă, dar, dacă este adevărată, are o importanţă covârşitoare, în orice caz, nu poate fi de o importanţă moderată.

[34] Ioan 18, 37
[35] Editată de Walter Hooper, Collins, 1984, p. 30 - 31

Apărând credința

Noi trebuie să apărăm credința însăşi, credința predicată de Apostoli, atestată de martiri, întruchipată în Crez, expusă de Sfinții Părinți... Marea dificultate este de a face publicul modern să realizeze *că predici Creştinismul doar pentru că se întâmplă să crezi că e adevărat.* Publicul presupune întotdeauna că tu îl propovăduieşti pentru că îți place sau crezi că este bun pentru societate sau ceva de felul acesta. Aceasta îi ajută pe oameni să-şi dea seama îndată că tot ceea ce se discută se referă la fapte obiective, şi nu sunt doar vorbe goale despre idealuri şi puncte de vedere...

Nu încerca să bagatelizezi Creştinismul. Nu trebuie să pretinzi că-l poți dobândi ignorând supranaturalul. Până în prezent, după cum văd, Creştinismul este, fără îndoială, singura religie în care supranaturalul nu poate fi separat. Trebuie să pledezi în mod deschis pentru supranatural de la bun început.

Un exemplu concludent pentru ceea ce C. S. Lewis punctează în aceste fragmente citate este cazul renumitului cântăreț Sir Cliff Richard, care a devenit creştin în 1960. Într-un interviu acordat unui ziar național britanic, el a declarat că s-a creştinat „nu pentru că ar considera religia creştină «captivantă», «oportună» sau «provocatoare», ci pentru că *el crede că este adevărată."*

Îmi dau seama că, pretinzând a „cunoaşte adevărul", poți părea în ochii unora îngâmfat, iar a altora ofensiv, chiar arogant. Cu toate că Iisus a spus „veți cunoaşte adevărul şi adevărul vă va face liberi."[36] Şi vom fi într-o zi judecați potrivit adevărului, în *Awakening from Nihilism* (Deşteptarea din Nihilism) Michael Novak scrie: „Ziua judecății este adevărul pe care se sprijină civilizația". La sfârşit vom fi sub judecata Celui care „nu poate fi înşelat". Noi vom fi judecați nu numai pentru ceea ce facem, ci şi pentru ceea ce credem şi învățăm pe alții.

De când am devenit ortodox am descoperit o nouă perspectivă asupra adevărului, pe care o găsesc extrem de interesantă. Dacă o urmăm, ea ne garantează că nu vom acționa ca fundamentaliştii înguşti la minte. Biserica Răsăriteană a văzut întotdeauna firea lui Dumnezeu ca o „taină". Ea a fost mai puțin cerebrală şi în consecință mai puțin dogmatică decât Biserica Apuseană. Privitor la unele aspecte ale credinței, ea este dispusă să afirme „E taină" în timp ce Biserica Apuseană are tendința de a le defini şi a le categorisi. Scriitorul şi prezentatorul de odinioară al emisiunii *Everyman,* Peter France, s-a convertit recent la Ortodoxie. El scrie despre convertirea sa: „Simt că modul de abordare al Bisericii Apusene este prea rațional... în creştinismul răsăritean, adevărul suprem este taina pe care n-ar trebui să încerci să o expui clar sau să o explici în mod ştiințific."[37] Un exemplu ar fi absența din Biserica Răsăriteană a învățăturii despre purgatoriu. Este repulsiv să defineşti rigid ceea ce se întâmplă după moarte. Pentru Ortodoxie adevărul nu este un sistem de gândire. Maica Maria de Normanby scrie: „Adevărul nu este creat. Adevărul există. Hristos este Adevărul"[38]. Şi Dr. Sheridan Gilley îşi expune punctul de vedere într-un articol din ziarul *Guardian*[39]. El explică de ce a părăsit Biserica Anglicană şi a devenit romano-catolic. „Teologul, scrie el, nu poate face nimic mai mult decât să examineze cauze şi întâmplări pentru a desluşi mai adânc taina lui Dumnezeu. Creştinismul este adevărul pe care mintea omenească nu poate să-1 cuprindă. Adevărul nu este o filosofie, deşi o serie de filosofi de la Platon până la existențialişti au încercat să-1 explice. Şi în timp ce Evanghelia este transmisă printr-o cultură, mesajul ei transcende cultura. Liberalii raționalizează taina şi în felul aceasta o deformează."

Dr. Gilley este conferențiar la Facultatea de Teologie a Universității din

---

[36] Ioan 8, 32
[37] *Sunday Telegraph*, 1 septembrie 1996
[38] Citată de către Episcopul Kallistos Ware în *The Orthodox Way*, St. Vladimir's Seminary Press, 1993, p. 113
[39] 14 aprilie 1993

Durham, aşa că el 1-a văzut şi 1-a auzit pe episcopul David Jenkins de aproape. Eu cred că el exprimă în mod concis erorile Dr. Jenkins şi ale celor asemenea lui. Ei încearcă, după părerea lui, să „raţionalizeze taina". Asemenea mod de abordare poate avea efecte periculoase şi distructive asupra credinţei creştine. Numele de „Mr. Valiant-for-Truth" a fost, desigur, creaţia lui John Bunyan în alegoria sa clasică *Pilgrim 's Progress (Călătoria Pelerinului).* Descrierea itinerariului pelerinului este potrivită, în mod deosebit, pentru cei care caută să urmeze calea adevărului. Căutătorii adevărului este posibil să fie nevoiţi să viziteze „Castelul îndoielii" şi să facă cunoştinţă cu „Uriaşul Disperare". El va traversa „Munţii cei încântători" şi „Prăpastia Disperării". Pelerinul va trebui să evite cu grijă „Bâlciul Deşertăciunilor" şi „omul apei" care se uită la un drum şi vâsleşte spre altul. Creştinul serios va lupta cu adevărat împotriva lui Apollion în rugăciunile lui. Şi, mai presus de orice, Domnul Valiant-for-Truth trebuie să nu permită vreodată descurajarea ca:

Să-1 facă să se abată
De la hotărârea luată
De a fi pelerin.

3

Adevăr şi idei noi -în lumea anglicană

„În Biserica Anglicană lucrurile nu sunt întotdeauna ceea ce par a fi. Într-adevăr, percepţia publicului asupra caracterului ei rareori corespunde cu realitatea lucrării ei."

Din prefa ţa *Anuarului clerical din Crockford,* 1987/8

Trăim o perioadă din viaţa Bisericii Anglicane când, pentru a parafraza cuvintele poetului W. B. Yeats, totul se năruie. Este o ironie faptul că în jurul tavanului sălii de şedinţe a casei parohiale Westminster sunt inscripţionate cuvintele: „Sfântă este Lumina cea Adevărată". Pentru că, chiar aici, în această sală s-a năruit totul, mai ales atunci când, în 11 noiembrie 1992, s-a luat decizia de a fi hirotonite şi femeile.

Deşi nu mi-am dat seama de aceasta atunci, călătoria spre Biserica Ortodoxă a început cu adevărat pentru mine când s-a publicat în Marea Britanie, în 1977, cartea *The Myth of God Incarnate (Mitul întrupării lui Dumnezeu)*[1]. Cartea a stârnit o furtună îndată ce a ajuns în librării. Sinodul General al Bisericii Anglicane a condamnat-o. Într-un editorial al periodicului *Church Times* autorii au fost numiţi „şapte împotriva lui Hristos". Un Arhiepiscop ortodox a declarat că autorii au „căzut pradă unei opoziţii cu caracter demonic”.

A doua ediţie a fost publicată în 1993. În noua prefaţă, editorul John Hick scrie: „În lumea erudită tema principală a cărţii a devenit de multă vreme familiară. Părerea că întruparea divină este o idee legendară sau metaforică e de fapt răspândită pe scară largă chiar dacă [partizanii ei] sunt priviţi ca apărători ai ortodoxiei tradiţionale".[2] După aceea, el citează, ca un exemplu, pe Dr. John Macquarrie; Macquarrie a fost colaborator la o carte - ripostă violentă şi imediată - editată în mare grabă de Canon Michael Green şi intitulată *The Truth of God Incarnate (Adevărul despre întruparea lui Dumnezeu)*[3].

Aceste cuvinte servesc doar pentru a scoate în evidenţă, pe de o parte, confuzia care există, şi, pe de altă parte, negarea pe scară largă a acestui fundament al credinţei creştine. Este interesant de aflat ce s-a întâmplat între timp cu autorii cărţii *The Myth of*

---

[1] Editată de John hick, SCM, 1997
[2] p. x- xi
[3] Hodder & Stoughton, 1997

God Incarnate. Unul dintre ei, Michael Goulder, este şi acum ateu. Don Cupitt s-a mutat într-o poziţie vecină cu Budismul; el este conducătorul unui grup, format în majoritate din clerici anglicani, care neagă realmente toate dogmele principale ale credinţei creştine[4]. Majoritatea celorlalţi îşi menţin funcţiile pe care le deţineau pe vremea când au contribuit la carte, deşi unul dintre ei (Frances Young) s-a mutat un pic mai la dreapta.

Când am studiat, în anii '50, la Universitatea din Cambridge, i-am cunoscut şi am stat la picioarele celor care predau percepte care erau câteodată deosebit de liberale. În general, bărbaţii erau smeriţi, empirici şi respectuoşi faţă de opiniile tradiţionaliste la fel ca mine însumi. Ei nu şi-au bătut joc niciodată de credinţele păstrate în suflet de cei care au rămas fideli vechilor obiceiuri şi învăţături. Cu toate acestea, cartea *Honest to God (Loial lui Dumnezeu)*[5] urma să dea naştere unei noi tendinţe. Autorul Dr. John Robinson, pe vremea aceea Episcop de Woolwich, a scris-o în pat, fiind suferind cu spatele. El îşi începe cartea cu afirmaţia: „Eu însumi am fost episcop într-un moment în care eliberarea de această povară rareori ar fi necesitat o profunzime mai mare a cunoaşterii divinităţii şi un discernământ mai profund pentru că noi suntem la un pas de o perioadă în care va fi din ce în ce mai dificil a şti ce necesită realmente apărarea adevărului de credinţă". Şi avea dreptate. Publicarea, după paisprezece ani, a cărţii *The Myth of God Incarnate* a dovedit-o cu prisosinţă.

Cartea a fost un atac foarte serios, frontal chiar, la adresa ortodoxiei. Era scrisă de teologii de avangardă din acea perioadă. Unul dintre ei (Dr. Maurice Wiles) era atunci preşedintele Comisiei doctrinare a Bisericii Anglicane. La fel ca mulţi dintre prietenii mei, am fost profund tulburat. Nu cumva miza era chiar fundamentul credinţei?

Frumuseţe sau cenuşă?

În 1979 am fost invitat să prezint Predica Cenuşii şi am ales ca titlu „Frumuseţe sau cenuşă?", inspirat din Isaia 61, 3. Predica, ţinută în 20 septembrie, era expresia îngrijorării mele profunde pentru Biserica mea şi pentru reacţia ei la eterodoxia distructivă. Spuneam atunci aşa: „Se pare că boala a ajuns în ultima ei fază... în prezent nu văd nici o speranţă a vreunei schimbări substanţiale în condiţia Bisericilor istorice, aşa deformate cum sunt prin compromisurile lor şi învinse de propriile lor îndoieli." Făceam referire la „rămăşiţa credincioasă care ar trebui să strângă rândurile. Slăbiciunile din Bisericile istorice asupra cărora atrăgeam atenţia erau auto-indulgenţele pe care cineva şi le-ar fi putut permite într-o perioadă de stabilitate, dar nu într-un secol al revoluţiei" (Prin „rămăşiţa credincioasă" înţelegeam anglo-catolicii, evanghelicii şi harismaticii din Biserica Anglicană).

Continuam astfel: „Alternativa care stă în faţa noastră este sau a unei Biserici înarmată cu putere spirituală, pătrunsă de credinţă, care se bazează pe Iisus Hristos, plină de Duh Sfânt, care se roagă, posteşte, iartă, iubeşte şi moare; sau a unei Biserici care se compromite căzând la pace cu lumea, neagă credinţa, acceptă standardele lumii şi se închină la altarul falsului dumnezeu al umanismului. Tot mai mult va spori dezacordul dintre cele două. De dragul adevărului, chestiunea în discuţie trebuie să fie înţeleasă şi înfruntată".

Predica a fost tipărită şi publicată[6]. S-a epuizat de cinci ori şi numeroase reviste şi ziare au reprodus-o. O revistă catolică a publicat-o în întregime. Arthur Wallis, atunci bine-cunoscutul conducător al aşa-numitei mişcări „Restauration" („Restaurarea"), a publicat-o în revista *Restoration.* Aproape că am avut de răspuns la mai multe scrisori

---

4 Numit *The Sea of Faith* (Marea Credinţei)
5 SCM, 1963
6 Muster Christian Handbook, 1979

pentru această cărticică decât pentru majoritatea celorlalte cărți pe care le-am scris. Unii, la a căror părere țin în mod deosebit, spun că este cel mai important lucru pe care l-am scris vreodată. În mod evident, atinsesem coarda sensibilă a multor oameni care se saturaseră de atitudinea bivalentă a Bisericii față de erezia nesăbuită. Eu vorbeam în numele acestor oameni. Deci, pe cont propriu, am început să fac câte ceva pentru a aduna aceste „rămăşițe credincioase" laolaltă.

Întâlnirile din Casa Credinței

În acelaşi an, în l0 august, l-am vizitat pe Dr. John Stott, pe atunci conducătorul lumii evanghelice anglicane. Mi-am expus îngrijorarea şi el a fost de acord să sprijine ideea de a aduna laolaltă câteva dintre aceste „rămăşițe".În 18 septembrie am avut o întâlnire cu Dr. Eric Kemp, Episcop de Chichester, care după puțin timp a devenit episcopul meu. El era conducătorul recunoscut al anglo-catolicilor din Biserica Anglicană. Ne-am întâlnit la clubul lui din Londra, îmi amintesc că ferestrele fuseseră spulberate în ziua precedentă de o bombă pusă de către organizația IRA. El a acceptat să se întâlnească cu Dr. John Stott şi ceilalți pentru a discuta despre problemele serioase cu care se confrunta Biserica Anglicană. O altă persoană pe care am abordat-o, a fost Canon David Watson, pe vremea aceea la apogeul influenței sale în calitate de evanghelic harismatic[7].

Prima întâlnire a avut loc la Casa Credinței, Westminster, în birourile Uniunii bisericeşti, în 14 februarie 1980. Era anul în care Lordul Runcie fusese numit Arhiepiscop de Canterbury, aşa că primul lucru pe care l-am făcut a fost să-l abordăm pe arhiepiscop pentru a-1 întreba dacă am putea aranja o întâlnire în care să-i aducem la cunoştință problemele care ne preocupă. În 19 noiembrie a aceluiaşi an, el ne-a invitat să servim masa de prânz la Palatul Lambeth. Ne-am hotărât să-i prezentăm două probleme. Prima era cartea *The Myth of God Incarnate,* şi a doua problema homosexualității, care îşi făcea pe vremea aceea apariția la orizont ca o problemă potențial dezbinatoare.

Ne-a primit aparent cordial, dar impenetrabil, manieră care urma să marcheze mandatul Lordului Runcie ca Arhiepiscop. Un singur lucru îmi amintesc despre discuții, şi anume modul blând în care a tratat problema homosexualității. N-a mai adus niciodată vorba despre aceasta pe toată perioada cât a fost arhiepiscop, recunoscând mai târziu că a hirotonit cu bună ştiință homosexuali. Un alt incident pe care mi-1 amintesc a fost atunci când John Stott i-a povestit Lordului Runcie că o editură musulmană din Egipt a tradus rapid *The Myth of God Incarnate* în arabă şi că această carte era acum distribuită pe scară largă peste tot în Orientul Mijlociu, în acel moment mă uitam drept la fața arhiepiscopului şi pot afirma că a fost vizibil zguduit. Unele lucruri reuşeau să pătrundă prin carapacea sa exterioară, de obicei impenetrabilă.

Întâlnirile din Casa Credinței au continuat timp de câțiva ani, şi mai târziu am înțeles că erau miniatura a ceea ce se întâmpla în Biserica Anglicană, în cele din urmă am realizat raportul: *Towards a Renewed Church: A Joint Statement by Catholic, Charismatic and Evangelical Anglicans (Spre o Biserică renăscută. Declarație comună a anglicanilor catolici, harismatici şi evanghelici)*[8]. Printre semnatari s-a numărat şi George Carey, mai târziu Arhiepiscop de Canterbury. Declarația arăta în mod clar că toți cei care au participat credeau în „revelarea adevărului". Ea continua

[7] Semnatarii au fost: Dr. Christina Baxter, Rt. Revd. George Carey, Mr. Maurice Chandler, CBE, Canon Christopher Colvin, Mrs. Sue Flockton, Revd. Peter Geldard, Revd. David Gillet, Canon John Gunstone, Rt. Revd. Peter Hall, Canon Michael Harper, Rt. Revd. Eric Kemp, Canon Peter Peterken şi Revd. John Stott. Alții care au luat parte au fost: revd. Roger Beckwith, Mrs. Jill Dann, Mr. Raymond Johnston, Rt. Revd. Richard Rutt şi Canon David Watson

[8] Grove Books, 1988

astfel: „Adevărul a fost revelat de Dumnezeu în cadrul comunităţii poporului său. Deşi noi apreciem tradiţia, bunul simţ şi experienţa pentru rolul important pe care l-au avut în interpretarea Scripturii, totuşi Biserica Anglicană continuă să atribuie o putere normativă Sf. Scripturi"[9]. Comunicatul a dat întâietate „renaşterii Bisericii în adevăr deoarece totul decurge din el". Raportul scotea în evidenţă că Duhul Care aduce reînnoirea este şi Duhul Adevărului: „Ori de câte ori El reînnoieşte Biserica, o reînnoieşte în Adevăr. Există apoi o nouă smerenie şi respect faţă de revelaţia divină, un zel nou pentru a o apăra şi a o proclama, precum şi o tărie nouă pentru a-i da ascultare."[10]

Declaraţia s-a ocupat şi de morală. Nu s-a jenat să declare: „Adevărata căsătorie este monogamă, heterosexuală, pe viaţă şi doar în contextul destinat de Dumnezeu, pentru bucuria relaţiilor intime."[11] Ea a tratat şi problema homosexualităţii. A salutat şi „prieteniile afectuoase, devotate dintre membrii ai aceluiaşi sex sau de sexe opuse", dar a susţinut cu claritate că raporturile sexuale în afara căsătoriei, atât heterosexuale cât şi homosexuale, „sunt întotdeauna deviaţii de la porunca divină şi în consecinţă imorale".[12]

(De la aceste întruniri şi până acum unii evanghelici şi-au schimbat atitudinea. Când homosexualii şi lesbienele s-au întrunit în Catedrala anglicană din Southwark în toamna anului 1996, Episcopul evanghelic de Guildford a predicat la slujbă şi a primit o serie de aplauze de mulţumire din partea desfrânaţilor prezenţi.)

Declaraţia de la Casa Credinţei a fost publicată în 1988. Am reuşit să dau unul dintre primele exemplare Arhiepiscopului Robert Runcie la Congresul Naţional Evanghelic Anglican din Caistor din acelaşi an. Episcopul de Chichester a folosit broşura ca material de studiu pentru eparhia sa.

Dr. David Jenkins

Controversa *The Myth of God Incarnate* a avut ca urmare, câţiva ani mai târziu, sosirea în Durham a Dr. David Jenkins. Printr-o ciudată coincidenţă, în ziua în care a fost anunţată numirea sa eu şi soţia mea am fost invitaţi la cină de către Dl. Robin Catford. Acesta era secretar, responsabil cu probleme de protocol cu ocazia numirilor importante din Biserică. Familia Catford locuia chiar după colţul străzii noastre. Când am început masa, Robin s-a aplecat spre mine şi m-a întrebat: „Ce părere ai despre noua noastră numire din Durham?" Replica mea a fost neangajantă, deoarece atunci ştiam prea puţine lucruri despre Dr. Jenkins.

Numirea lui a aruncat Biserica Anglicană într-o criză serioasă: un om care a tăgăduit credinţa urma să devină episcop. La hirotonia întru episcop i s-a solicitat să-şi declare credinţa în spiritul „revelat de Sfânta Scriptură şi expus prin mărturisirile de credinţă catolice".[13] Una dintre aceste mărturisiri este Crezul niceean, care urma să fie rostit la slujbă chiar înainte de declaraţia episcopului. Era limpede încă de la început că Dr. Jenkins nu crede în Crezul niceean aşa cum a fost transmis şi înţeles de Biserică încă din secolul al IV-lea. La fel de limpede era şi faptul că nu intenţiona să predice o astfel de credinţă.

William Ledwich, acum Părintele Atanasie Ledwich din Biserica Ortodoxă Greacă, a făcut o petiţie prin care a încercat să obţină oprirea hirotoniei episcopului din York Minster. El a documentat aceasta în cartea sa *The Durham Affair (Chestiunea*

---

9 *Towards a Renewwed Church*, p. 2
10 Ibidem, p. 3
11 Ibidem, p. 4
12 Ibidem
13 *Alternative Service Book*, 1980, p. 388

Durham)[14]. S-a solicitat cu insistență Arhiepiscopului de York să ceară Dr. Jenkins să-şi confirme credința prin rostirea mărturisirilor de credință şi, în cazul în care acesta ar fi refuzat, să reflecteze în mod serios dacă era oportun să se continue procedura de investire.

Arhiepiscopul a refuzat să-1 implice pe Episcopul de Durham, scriind că afirmațiile din cadrul serviciului religios sunt suficiente şi că episcopul le va face oricum. Dacă aceasta n-ar fi fost acceptată de către popor, atunci ei ar fi pus la îndoială integritatea şi sinceritatea lui. Episcopul a fost investit aşa cum se cuvine şi s-a rostit Crezul niceean.

Pe toată perioada mandatului său la Durham, el a revărsat, cu o mare eficacitate, un puhoi de batjocuri la adresa credinței mărturisite prin Crez. În cartea lui C. S. Lewis *The Lion, the Witch and the Wardrobe (Leul, vrăjitoarea şi garderoba)*[15]*,* pământul blestemat este descris ca „întotdeauna iarnă şi niciodată Crăciun". Se pare că la fiecare Crăciun ziariştii exploatau la maximum negarea Întrupării - specialitatea Dr. Jenkins - ca şi cum ar fi vrut să fie siguri că nu va fi „niciodată Crăciun" pentru noi. Nimic nu le place mai mult ziariştilor decât un episcop necredincios. Dr. Jenkins a descris credința oamenilor care cred ca mine ca fiind „venerarea unui idol cultural" şi a apreciat credința în minuni ca fiind „imorală şi demonică".

Dar esența în cazul „chestiunii Durham" era *ca petiția lui William Ledwich nu fusese semnată de nici un episcop.* Unii nu au fost de acord cu alegerea Episcopului de Durham, dar considerau că el era tot atât de îndreptățit la părerea lui pe cât erau ei la a lor. Din această realitate a decurs un scrutin prin care episcopilor eparhiali li s-a cerut părerea. Treizeci din treizeci şi nouă au răspuns. Răspunsurile lor au fost cutremurătoare. Zece nu credeau în realitatea istorică a Naşterii din Fecioară. Nouă nu credeau nici în învierea trupească şi nici în cea spirituală a lui Hristos, exprimând în felul acesta vederi chiar mai radicale decât ale lui Jenkins. Pentru mine întrebarea cheie a fost: „Considerați că este necesar pentru creştini să creadă că Hristos este Dumnezeu?" Nouăsprezece episcopi nu au considerat nici măcar acest lucru necesar.

Din cauza aceasta, nu e de mirare că mulți au început să pună la îndoială dacă Biserica Anglicană este, aşa cum ea pretinde a fi în cărțile sale de ritual, „parte a Bisericii celei una, sfântă, catolică şi apostolică". Şi a început să-mi treacă prin minte gândul: „Pot eu să mai rămân într-o asemenea Biserică?" A fost doar coincidență că, la două nopți după hirotonirea episcopului, un trăsnet capricios a lovit York Minster şi 1-a incendiat? Eu nu cred că Dumnezeu a făcut-o, dar nici nu cred că a fost o coincidență. Aşa cum maşinile pompierilor alergau spre York Minster, sunându-şi sirenele, tot aşa au început să sune strident clopotele de alarmă pentru noi şi pentru mulți alții. Sf. Augustin de Hippo spunea cândva: „dacă crezi ceea ce îți place din Sf. Evanghelie şi respingi ceea ce nu-ți place, nu este Evanghelia cea în care crezi, ci doar în tine însuți."

Prefața Anuarului Crockford

În toamna anului 1987 a fost publicat *Anuarul Clerical din Crockford,* cu obişnuita lui prefață anonimă. De data aceasta, era una critică la adresa conducătorilor Bisericii Anglicane, în special a episcopilor. Au urmat presiuni deosebite din partea mass-mediei pentru a se afla cine a scris-o. în cele din urmă, calitatea de autor i s-a atribuit unui teolog din Oxford, Canon Gareth Benett, care, atunci când a fost descoperit, şi-a pus capăt zilelor. Nu am citit prefața până în 1993. Am fost prea şocat de cele întâmplate. Când am citit-o, mi-am dat seama de ce unii dintre episcopi şi din mass-media au

[14] Stylite Publishing, 1985
[15] Lion, 1988

reacționat în felul în care au făcut-o. Cauza principală nu a fost critica lui Gareth Benett asupra Arhiepiscopului de Canterbury. El îl cunoştea pe arhiepiscop bine şi erau prieteni vechi. Lucrul care a supărat „instituția" cel mai mult a fost analiza valului de greşeli care a străpuns Biserica Anglicană, reflectate deseori în persoana Arhiepiscopului de Canterbury care, în mod consecvent, „îşi trăgea spuza la turta lui", pentru a cita din prefața lui Gareth Benett. Spre consolare, Benett Gareth pusese de prea multe ori punctul pe „i".

William Oddie a scris o carte intitulată *The Crockford File (Dosarul Crockford),* care documentează această poveste tristă[16], în esență, el spune cam aşa: „Este imaginea unei Biserici ai cărei conducători s-au întors împotriva Sf. Scripturi şi a Sf. Tradiții, tocmai ei, cei numiți a fi călăuzele ei principale, şi care acum se bazează în special pe înțelepciunea efemeră a acestui veac trecător." Cu alte cuvinte, gândirea lor este guvernată de normele lumeşti [amintite anterior, n.tr.]: pluralism, relativism şi subiectivism.

„Creştinism fără credință"

La doi paşi de locul în care locuim noi, se află un sat care se numeşte Staplefield. Parohul bisericii de acolo, Anthony Freeman, a scris în 1993 o carte intitulată *God in Us (Dumnezeu în noi)*[17], în care spune limpede că nu mai crede de multă vreme în Întrupare, Înviere sau viața de după moarte. El dorea să aibă libertatea de a rămâne în continuare preot şi să predice un „Creştinism fără credință, nou, tonic, reconfortant". Oricât am reflecta asupra acestei probleme, nu ajungem la nici un rezultat. Iată un preot în funcție care nu crede în nimic din ceea ce 1-ar putea îndreptăți să se numească creştin. Şi totuşi el continuă să predice şi să administreze Sfintele Taine considerându-le ca fiind „bune pentru popor". Cum se poate ca o Biserică, care pretinde că e creştină, să suporte în funcția de paroh pe cineva care, oricâtă imaginație am avea, nu poate fi numit creştin datorită convingerilor pe care le are? În acest caz, episcopul Dr. Eric Kemp a luat atitudine. El i-a cerut lui Freeman să reflecteze asupra poziției sale timp de un an şi atunci, deoarece nu-şi schimbase vederile, 1-a destituit.

Dar în Biserica Anglicană Anthony Freeman nu este nici într-un caz singurul care are aceste păreri. Pare limpede acum, din biografia Lordului Runcie[18] scrisă de Humphrey Carpenter, că Arhiepiscopul, de asemenea, avea foarte puțină credință clară în orice. El a fost ajutat, aparent, de un teolog care a studiat la Cambridge şi care 1-a învățat că poate fi „necredincios, neîncrezător şi totuşi un bun catolic anglican".[19] Mai târziu, Kierkegaard i-a arătat, după cum s-a exprimat el însuşi, o „modalitate prin care poți ține împreună un scepticism fundamental şi evlavia religioasă".

Nu este, aşadar, surprinzător că Lordul Runcie a ales un agnostic pentru a-i scrie biografia. El a spus cu frivolitate că a sperat că ar putea fi convertit. Cineva trebuie să întrebe: la ce? În recenzia făcută cărții, Minette Martin spune: „Dacă ceva de genul acesta conduce la «convertirea» cuiva, atunci cuvântul s-a golit de toate înțelesurile. Într-adevăr, scurtele mele ciocniri cu teologia anglicană m-au convins că forța ei principală este de a construi un limbaj suficient de lipsit de înțeles pentru ca clerul să-şi deghizeze propria lipsă de credință cu ajutorul lui."[20] Or, după cum i s-a explicat lui James Hacker în serialul TV *Yes, Prime Minister,* „nu poți investi un episcop care nu crede în Dumnezeu doar pentru că îl consideri modernist".

---

[16] Hamish Hamilton, 1989
[17] SCM, 1993
[18] Hodder & Stoughton, 1996
[19] J.S. Bezzant, citat în biografie, p.52 şi 88
[20] *Sunday Telegraph*, 22

Este necesar acum să ne întoarcem la preoția „creştinătății lipsite de credință". Un alt preot, Hugh Dawes, a scris o carte chiar mai radicală decât cea a lui Freeman. Ea a fost publicată cu un an înaintea cărții lui Freeman şi era intitulată *Freeing the Faith (Credința eliberată),* cu subtitlul „Un creştinism credibil pentru ziua de azi"[21]. Sunt mulți preoți în Biserica Anglicană care gândesc la fel. O scrisoare semnată de acest grup şi care poartă şaizeci şi cinci de semnături, inclusiv cea a decanului de odinioară de la St. Paul Cathedral a fost publicată în ziarul *Independent* din 23 iulie 1994. Ei protestează împotriva deciziei episcopului Eric Kemp de a-1 destitui pe reverendul Anthony [Freeman, n.tr.] şi au numit ziua cu pricina „zi de întristare". Ei au calificat acțiunea episcopului ca fiind „anularea unei lungi tradiții a Bisericii Anglicane care întotdeauna a tolerat şi a apreciat un spectru larg de opinii". Dar cine trebuie să decidă gradul de întindere a acestui spectru? Are el granițe? Aici ne întâlnim din nou cu pluralismul religios.

În mai 1996, prințul de Wales a anunțat că intenționează să fie mai degrabă „apărător de credință" decât „apărător al credinței" atunci când va deveni rege. Janet Daley a scris atunci în *Daily Telegraph*[22]. „Dacă ideea de credință este tot ceea ce contează, atunci nici o convingere religioasă nu poate fi văzută ca falsă. Şi dacă nici o religie nu este falsă, atunci nici una nu este adevărată. Prin prezentarea tuturor credințelor ca valabil egale, ele devin toate egal falsificate."

Aceasta este treaba pe care Biserica Anglicană a făcut-o în cadrul parametrilor credinței creştine. Privilegiile pe care reformatorii anglicani le-au cerut (pentru ei înşişi, nu pentru romano-catolici sau dizidenți) precum şi aprobarea unanimă gândită prin Acordul elisabetan, au făcut să se nască în mod inevitabil această situație. Nu e de mirare că mulți se uită visători în direcția Bisericilor Ortodoxe şi Romano-Catolică. Aceste Biserici consideră că rolul lor principal este de a da mai departe, cu fidelitate, Adevărul aşa cum le-a fost transmis de la Hristos prin Apostoli şi de a apăra credința împotriva celor care încearcă să o denatureze. Nu este deci surprinzător că un număr tot mai mare de oameni consideră că aceasta este calea cea adevărată. Ei vor să găsească o cale pentru a scăpa de potopul liberalismului care înghite şi scufundă nu numai Biserica Anglicană, ci toate Bisericile protestante.

Picătura care a umplut paharul a fost decizia Sinodului General de a hirotoni femei. Se pare că aici avem de a face cu o Biserică care ia decizii contrare, în primul rând, față de Hristos, care a ales doar bărbați pentru a fi Apostoli, în al doilea rând, față de învățătura clar exprimată -în Sf. Scriptură, care vede bărbații ca fiind cap femeilor atât în biserică cât şi în familie; şi, în al treilea rând, față de părerea unanimă a Sfinților Părinți şi consensul Bisericii că preotul este icoana lui Hristos şi a Tatălui, aşa cum spune Biserica Ortodoxă şi, în consecință, trebuie să fie de sex bărbătesc. Aşa ar putea cineva să discearnă şirul de greşeli ale Bisericii Anglicane. În deciziile ei, poate fi remarcată predispoziția mai degrabă spre modernitate decât spre adevăr. Biserica Anglicană ignoră lumea creştină catolică a cărei parte pretinde că este. Noi putem vedea, de asemenea, preocuparea episcopilor ei pentru unitate pe socoteala adevărului, fără de care unitatea nu are nici o semnificație. Această unitate a fost numită de Dr. Graham Leonard „Clubul mentalității" care subjugă „cerințele unității bazate pe adevăr, necesității de a nu se cutremura barca"[23].

[21] SPCK, 1992
[22] 10 mai 1996
[23] New Directions, iunie 1993, p. 16

Calea de mijloc anglicană

John Henry Newman[*], pe vremea când era anglican, îşi legase speranţele sale de viitor de ceea ce el numea „Anglican Via Media" sau calea de mijloc anglicană. Multe dintre „Tracts for the Times" („Tratatele pentru vremi") au oglindit acest efort de a justifica practicile catolice din Biserica Anglicană. Erau încercări de a merge pe un drum între Scylla şi Charybda[**], al Romano-Catolicismului şi Protestantismului, deşi argumentele erau uneori forţate. Tractarienii[***], după cum erau numiţi, au început Mişcarea de la Oxford în mod clar împotriva Romano-Catolicismului, dar, aşa cum scrie Stephen Thomas despre Newman, „sub masca plină de încredere a retoricii sale tractariene stăteau la pândă probleme nerezolvate"[24].

Criza a început pentru Newman în 1839. El a petrecut o mare parte din vară studiind controversele hristologice din prima jumătate a secolului al V-lea, care s-au centrat iniţial pe Sf. Chiril, Patriarh al Alexandriei şi Nestorie, Arhiepiscop al Constantinopolului, din 429 până în 431. Această dispută a condus în final la schisma care a avut loc după Sinodul Ecumenic de la Calcedon (451). Bisericile Orientale s-au separat de Bisericile Ortodoxe Răsăritene. Bisericile Orientale cuprind Biserica Coptă Egipteană, Biserica Coptă Etiopiana, Biserica Iacobită Siriană şi Biserica Ortodoxă Armeană. (Armenii nu erau reprezentaţi la Calcedon datorită faptului că erau în război).

În timpul verii, Newman a scris mult pe această temă, deşi nu s-a publicat niciodată, dar se pare că acesta a fost momentul hotărâtor pentru el. Mai târziu a scris: „Acum, aici, în mijlocul secolului al V-lea, am găsit, aşa cum mi se pare mie, oglindit creştinismul din secolele XVI şi XIX. Mi-am văzut faţa în acea oglindă *şi eram monofizit.* Biserica de «Via Media» era în situaţia comunităţii orientale, Roma era unde este şi acum; şi protestanţii erau eutihieni"[25]. În *Apologia* sa, Newman scrie despre această perioadă din viaţa lui: „Pentru prima oară am început să mă îndoiesc de judiciozitatea anglicanismului"[26].

De-a lungul întregii sale vieţi, Newman a fost un vânător de erezii, deşi entuziasmul lui s-a răcit odată ce s-a găsit în siguranţă în Biserica romană. Dar de ce s-a văzut el pe sine însuşi monofizit?[27] El era de acord cu Sinoadele Ecumenice de la Efes (431) şi Calcedon (451) care au definit cele două firi ale lui Hristos. Cheia trebuie găsită în *Apologia* sa. Aici Newman ne spune clar că nu se referea la doctrina hristologică. De

[*] 1801-1890. Cleric şi teolog englez, unul dintre fondatorii mişcării oxfordiene: s-a convertit la romano-catolicism în 1845 şi a devenit cardinal în 1879 (n.tr.).

[**] Scylla şi Charibda (în mitologia greacă), doi monştri marini, menţionaţi în „Odiseea" lui Homer, care străjuiau un loc de trecere primejdios, identificat ulterior cu strâmtoarea Messina, care leagă Marea Tireniană cu Marea Ionică. Curentul foarte puternic, care provoacă dificultăţi în navigaţie, a dat naştere în antichitate legendei despre Scylla şi Charibda (**Jn.tr.).**

[***] Tractarianism: principiile şi părerile religioase ale fondatorilor mişcării oxfordiene, prezentate în „Tratatele pentru vremi" publicate la Oxford între anii 1833-1841 (n.tr.).

[24] *Newman and Heresy:* The Anglican Years, CUP, 1991, p. 171

[25] *Apologia Pro Vita Sua,* p. 114. Eutihie era un călugăr din Constantinopol ale cărui idei au fost condamnate de către Biserică în 448 şi din nou la Sinodul ecumenic de la Calcedon din 451. El avea reputaţia de a schimba în mod frecvent terenul, mai ales sub presiune. El a insistat pe firea Cuvântului întrupat şi a negat firea omenească a lui Hristos

[26] Ibidem

[27] Este necesar să explicăm termenul de „monofizit". El înseamnă „(cu) o singură fire", în controversele privitoare la firile lui Hristos din secolul al V-lea, necazul era că cele două părţi s-au înţeles greşit una pe alta şi din când în când chiar s-au învinovăţit una pe cealaltă de credinţa pe care niciodată nu au ţinut-o. Aşa-numiţii monofiziţi niciodată nu au crezut că Hristos are o singură fire (cea dumnezeiască), ci întotdeauna au susţinut cu convingere deplina şi adevărata Sa fire omenească. Confuzia a fost deseori între „persoană" şi „fire". Biserica Ortodoxă întotdeauna a crezut că Hristos este o singură persoană şi că are două firi [dumnezeiască şi omenească, n.tr.].

fapt, el avea în minte pericolul unei poziții moderate, de mijloc, în controversele dogmatice. Cu alte cuvinte, mărturia sa despre erezie s-a ocupat de ceva diferit. *Newman a făcut legătura între anglicanism şi modul în care îşi alcătuiau doctrina ereticii din vremea aceea.*

Au fost câțiva în această perioadă care au avut un mod de a gândi disciplinat şi temeinic în privința problemelor teologice complexe, cum au fost Sfinții Părinți Capadocieni[28], Sf. Chiril al Alexandriei şi Sf. Atanasie, în timp ce ereticii, ca Eutihie şi Nestorie, erau superficiali şi inconsecvenți. George Florovsky, un teolog ortodox din secolul XX, a scris despre „neseriozitatea gândirii monofiziților şi caracterul vag al viziunii lor teologice".[29]

Baza ereziei este compromisul. Cuvântul grecesc înseamnă „cel care alege". Un eretic alege sau este selectiv în ceea ce crede, ceea ce îmbrățişează şi ceea ce înlătură. O figură cheie din această perioadă a fost Teodoret (393-458), Episcop al Cirului, născut în Antiohia. El a scris o lucrare intitulată ***Eranistes***[30]**.** Termenul înseamnă „cineva care îşi face mantie din zdrențe aruncate". Acesta a fost modul în care a văzut el ereziile din timpul său. Puține erezii sunt noi. Cele mai moderne sunt, aşa cum le descria Teodoret, „zdrențe vechi".

Ereticii îşi plasează argumentele în zona unei aşa-zise căi de mijloc; asta este ceea ce a descoperit brusc Newman. Acolo a văzut Newman Anglicanismul şi, ca urmare, propriile lui argumente în apărarea „căii de mijloc" (Via Media) s-au sfărâmat în bucăți. Acest lucru a fost bine punctat de Martin Svaglic, care scrie: „Nu doctrinele în sine sunt semnificative pentru punctul de vedere a lui Newman, ci mai degrabă *modul în care s-a ajuns la o soluție"* (sublinierea îmi aparține)[31] . Începând cu 1839, Newman s-a aflat în drum spre Roma.

Într-o sclipire a minții Newman a văzul că Via Media (calea de mijloc) esle calea largă a erelicilor. Era un mod de a eluda unele probleme de dragul păcii şi al unității. Aceasta putea conduce doar la compromis şi confuzii şi nicidecum la înțelegerea adevărului. Sfinții Părinți ai Bisericii nu au fosl adepți ai aceslei Via Media, aşa cum sunt anglicanii moderni, în Biserica Bizantină datoria episcopilor, în special când participau la Sinoadele ecumenice, era, aşa cum scrie John McGuckin, „de «a recunoaşte», prin comparație cu mărturisirile anterioare, credința Bisericii şi, recunoscând-o, s-o întâmpine în Duh"[32]. Era esențial să se urmeze calea Apostolilor care au fost inspirați de Sfântul Duh, şi nu de moda momentului. Chemarea lor a fost aceea de a sta ca episcopi în succesiunea apostolică. McGuckin continuă:

> Prin urmare, nu era de aşteptat ca înalții ierarhi să se chinuie cu întrebări despre ce este credința, sau să caute înțelesul ei, în condițiile în care au trăit întru ea ani de zile şi şi-au ținut demnitățile bisericeşti ca învățători ai credinței... Pe scurt, o cercetare deschisă şi neutră asupra doctrinei care era desemnată să realizeze un compromis internațional acceptabil n-a fost niciodată în mințile sau în aşteptările celor care au participat la Sinodul de la Efes, cu excepția, probabil, a lui Nestorie. Acest concept al definirii creştinismului printr-un continuu compromis a fost şi încă este străin Comunităților Ortodoxă şi Catolică.

Există abordări moderne ale acestei probleme. Noi suntem obişnuiți cu solicitările progresului democratic în politică. Există un premiu pentru conduita nobilă, conform

[28] Sf. Vasile cel Mare, Episcop de Cezareea Capadociei (330-379), Sf. Grigorie de Nyssa (330-395), fratele mai mic al Sf. Vasile şi Sf. Grigorie de Nazianz (329-89), numit şi „Teologul". Ei erau prin naştere din Capadocia şi împreună cu Sf. Atanasie au avut o influență covârşitoare în stârpirea arianismului.

[29] *Collected Works,* vol. 8, Büchervertriebsanstalt, 1987, p. 292.

[30] Descrisă de Henry Chadwick, *The Early Church,* Penguin, 1967, p. 201

[31] Citat de Stephen Thomas (p. 205) din introducerea la *Apologia Pro Vita Sua,* publicat de Clarendon Press în 1967.

[32] *St. Cyril of Alexandria: The Christological Controversy, its History. Theology and Texts,* Brill, 1994, p. 70-71.

etichetei, şi pentru fair-play. Sunt încurajate o mulţime de păreri şi argumente intelectuale. Aceasta marchează atitudinile din ziua de azi faţă de adevăr, cu inevitabilele compromisuri care decurg din ele. Oricum, asemenea practici erau străine Sfinţilor Părinţi ai Bisericii. Aşa stau lucrurile şi astăzi în Biserica Ortodoxă, care înţelege adevărul aşa cum se găseşte în Sf. Scriptură şi în Sf. Tradiţie.

Fără îndoială, noile doctrine din Biserica Anglicană erau supărătoare pentru noi, dar modul în care s-a ajuns la astfel de decizii este în întregime inacceptabil. Pentru unii oameni, Nestorie a fost un gentleman şi Sf. Chiril un mojic. Dar, în final, punctele de vedere eretice ale celui dintâi au fost respinse, iar poziţia ortodoxă a celuilalt a fost susţinută.

Unul dintre primii anglicani care au trecut la Biserica Romano-Catolică, după decizia hirotonirii femeilor, a fost Sheridan Gilley, pe care 1-am menţionat. El a scris în *The Times*[33] despre lipsa de putere spirituală şi intelectuală a Bisericii Anglicane de a rezista în această lume trecătoare. El spune că aceasta explică în parte „de ce atât de mulţi mari sfinţi şi profeţi ai Bisericii şi-au petrecut vieţile în dizgraţia unui exil în interiorul ei, ca Wesley, sau au fost obligaţi să o părăsească, ca Newman". Profetul Isaia i-a avertizat pe contemporanii săi prin cuvintele: „Vai de cei ce zic răului bine şi binelui rău, care numesc lumina întuneric şi întunericul lumină; care socotesc amarul dulce şi dulcele amar!"[34] Plăcut sau nu, Bisericile sunt chemate să apere hotarele adevărului şi nu să le mute.

Mary Poppins, în cartea şi filmul cu acelaşi nume, coboară plutind din spaţiu ca un fel de figură „mesianică". La sfârşitul filmului, vântul îşi schimbă direcţia şi zboară în direcţia staţiei St. Pancras. Înainte de aceasta, ea merge să-şi împacheteze lucrurile în faţa copiilor care erau dezamăgiţi. Ei o roagă insistent să rămână. Dar ea le spune: „Practic, oamenii perfecţi, niciodată, nu permit sentimentelor să le zăpăcească mintea." Este un mesaj căruia trebuie să-i dăm atenţie. Newman a scris cândva: „Religia numai ca sentiment este pentru mine un vis şi o maimuţăreală"[35]. Sfinţii Părinţi nu erau perfecţi şi cu siguranţă nici acest scriitor nu este. Cu toate acestea, în timp ce plutim în direcţia Antiohiei şi spunem la revedere prietenilor noştri anglicani, nu permitem sentimentelor să ne întunece raţiunea.

---

[33] 11 noiembrie 1993

[34] Isaia 5, 20

[35] El de asemenea a afirmat: „De la vârsta de cincisprezece ani [convertirea lui la evanghelici] dogma a fost principiul de bază al religiei mele. Nu cunosc nici o altă religie. Nu pot intra în concepţia nici unui alt fel de religie." *History of My Religious Opinions from 1839 to 1841 (Istoria părerilor mele religioase de la 1839 până la 1841)*.

4

Cum am descoperit Ortodoxia

... Pe de o parte, ca pribegia şi durerea să le uit,
Pe de alta, de zilele ce au trecut să-mi amintesc
Şi să visez, să tot visez că sunt Acasă iar.

James Elroy Flecker

Iisus a spus că împărăţia Sa este ca o comoară ascunsă în ţarină sau ca un neguţător care caută mărgăritare bune[*] . Pentru a afla comoara şi a cumpăra mărgăritarele se cere mult efort şi nu puţin sacrificiu. Aşa este Ortodoxia. Trebuie să munceşti din greu pentru a o afla şi a o dobândi, şi să fii şi foarte hotărât pentru asta. Există ceva esenţial ascuns şi tainic în Ortodoxie care nu se potriveşte cu uşurinţă culturii societăţii de consum a Vestului şi ofensivei ei economice. Acest ceva îşi urmează cursul în pofida cerinţelor moderne pentru deschidere şi a tentei de reclamă comercială pe care o imprimăm „misiunii", în special în lumea protestantă. Câteodată ţi se pare că pe ortodocşi nu-i prea preocupă dacă oamenii se convertesc sau nu la Ortodoxie; şi totuşi am simţit că acesta este unul dintre cele mai ispititoare lucruri din Biserica Ortodoxă: ea nu iese din drumul ei pentru a te converti[1]. Preocuparea ei de bază în practică este cultul.

Trebuie să examinăm această atitudine în contextul istoric al Ortodoxiei în Europa de Vest. Există aici câteva asemănări cu evreii. Atât ortodocşii cât şi evreii au venit în Vestul Europei din est, deseori ca refugiaţi. Au ajuns în societăţi care erau din punct de vedere cultural diferite, chiar foarte diferite de propria lor cultură. Astfel că ei au avut tendinţa de a dezvolta o mentalitate închisă, neamestecată cu a altora. Ei au avut de luptat împotriva ispitei şi presiunilor de a-şi pierde identitatea şi a fi absorbiţi de societatea şi cultura Vestului. Acesta a fost şi este motivul principal pentru care n-a existat şi nu există un simţ al misionarismului în Biserica Ortodoxă din Vest. Ei şi-au văzut propriul rol mai degrabă de conservare decât de evanghelizare. Atât ortodocşii cât şi evreii au tendinţa de a se bizui pe est de unde îşi trag seva şi de a conta pe America de Nord pentru sprijin. Dar într-o anumită privinţă, Ortodoxia Britanică este diferită. Rădăcinile originare ale Creştinismului în Britania sunt mai mult estice decât vestice şi izvoarele Bisericii Celtice au fost mai mult bizantine decât romane. Şi aceasta se datorează în mare măsură geografiei insulelor britanice. În perioada vieţii pământeşti a Mântuitorului nostru Iisus Hristos, ele au atras comerţul din estul Mediteranei, spre deosebire de majoritatea restului Europei.

La începutul călătoriei noastre spre Ortodoxie, am întâlnit multe obstacole. Atunci câţiva dintre noi au avut o întâlnire cu un episcop ortodox. El a petrecut primele zece minute spunându-ne cât de minunată crede el că este Biserica Anglicană. Şi şi-a exprimat surpriza că noi dorim să devenim ortodocşi. Când, soţia mea şi cu mine, am vizitat India, chiar înainte de primirea în Biserica Ortodoxă, am avut o întâlnire cu Catolicosul[*] Bisericii Ortodoxe Siriene din India, Baselius Marthoma Mathews I. Discuţia a decurs destul de asemănător. El a consumat prima parte din şederea noastră

[*] Matei 13, 44-46 (n.tr.)

[1] Trebuie să ne exprimăm părerea că uneori, aceasta este împinsă prea departe de către ortodocşi; există un număr crescând de oameni care, cu adevărat doresc să devină ortodocşi şi, fără a recurge la o încurajare timpurie, într-o fază prea incipientă, dorinţele lor ar trebui luate în serios. Aceasta se poate face cu smerenie şi fără a ne simţi vinovaţi de prozelitism.

[*] Titlu al întâistătătorilor unor Biserici Orientale (n.tr.)

împreună, încercând să întârzie decizia de a deveni ortodocşi. „Nu faceți asta fără multă rugăciune", ne-a rugat el stăruitor.

Ortodocşii nu păreau dispuşi să converseze. Atunci, un prieten mi-a dat o soluție care în final mi-a deschis multe uşi ortodoxe. „Când intri în contact cu ortodocşii, nu le cere să mergi şi să discuți cu ei probleme teologice", a spus el. „Spune-le: îmi permiteți să vin şi să mă rog cu voi?" Pentru unii aceasta ar putea părea un fel de cucernicie falsă. Şi totuşi, ea mi-a arătat calea ca nimic altceva. Episcopul Kallistos Ware, în cartea sa *The Orthodox Church,* scrie: „Cei care doresc să cunoască Ortodoxia n-ar trebui să citească mult în cărți ci... să participe la Sf. Liturghie."[2] El continuă citând cuvintele lui Iisus Hristos către Andrei [către ucenici, n.tr.]: „Veniți şi veți vedea"[3]. Este necesar să vii şi să vezi Ortodoxia şi totodată să şi citeşti despre ea.

Primul meu contact cu Ortodoxia a fost cu totul surprinzător şi necăutat. Nimeni nu s-ar fi aşteptat s-o întâlnească într-o universitate penticostală! Eram în vizită la Oral Roberts University (universitate în care examenele se susțin oral, n.tr.) în Tulsa, Oklahoma. Era în anii '70 şi eram cu Dr. Bob Stamps, care era atunci Capelan Metodist. Îmi amintesc că el tocmai scrisese un cântec şi s-a aşezat la pian şi mi 1-a cântat. Era „God and man at table are sat down" („La masă Dumnezeu şi om s-au aşezat"), iar când m-am întors 1-am introdus şi în Britania. S-a dovedit a fi popular, deşi nu am realizat atunci armonia puternic ortodoxă[4]. Universitatea -credeți sau nu- experimenta o renaştere ortodoxă, cu vecernii vinerea, crucifix de procesiune şi tămâie. Din păcate, pe mine nu m-a emoționat în mod deosebit.

În 1989 un grup internațional de conducători ai Bisericilor au organizat o conferință la scară mare care urma să se țină în Brighton, Anglia, în 1991. Am fost numit preşedinte. Una dintre scrisorile mele scurte urma să contacteze ortodocşii în vederea invitării lor ca delegați. (N-am fost atât de încrezători, aşa că am alocat doar cincizeci de locuri dintr-un total de peste trei mii de delegați, în final au venit doar doisprezece.) Dar pentru a îndeplini această sarcină, unii dintre noi au făcut un scurt turneu în Orientul Mijlociu şi au vizitat Finlanda.

Călătoria în Finlanda a fost un eveniment foarte important al turneului. Trei dintre noi am mers acolo în ianuarie 1990, în mijlocul unei ierni deosebit de friguroase. Erau -25°C când am urcat în Helsinki, în vagonul de dormit pentru a călători spre un colț îndepărtat din tundra finlandeză, Mănăstirea Noul Valamo, la Heinävesi.

Ce frig era! Acolo am văzut viața simplă a călugărilor din acest centru renumit al vieții spirituale, la care merg mulți finlandezi, deşi ei aleg, în mod obişnuit, vreme mult mai blândă. Valamo este o mănăstire renumită din Rusia, înființată în secolul al Xll-lea;

---

[2] p. 266

[3] Ioan 1, 39

[4] Primele două strofe sunt:

O, bun venit, voi, nobili sfinți din vremi trecute
Căci acum ai voştri ochi văd multe
Minuni care v-au fost de mult vestite:
La masă Dumnezeu şi om s-au aşezat.

Bătrâni, martiri, cu toții capetele şi-au plecat,
Profeți şi patriarhi, cu toți s-au adunat.
Ce îngerii-au tânjit să vadă, acum omul a aflat.
La masă Dumnezeu şi om s-au aşezat.

Cu greu ar trece standardele corecte din punct de vedere politic din ziua de azi. Fiii capricioşi sunt menționați, iar la femei se face doar aluzie cu apelativul de „târfe". Când a ieşit acest aspect era complet neobservat. Moda s-a schimbat.

ea era frecventată regulat de țarul Nicolae al II-lea şi familia sa. De fapt, mobilierul apartamentului regal este acum în mănăstirea cea nouă.

În acea duminică am participat la prima mea Sf. Liturghie ortodoxă. Trebuie să explic că ortodocşii folosesc cuvântul „liturghie" pentru a descrie ceea ce alții numesc Sf. Euharistie sau Sf. Comuniune. Primul meu gând a fost: „Ce odihnitor!". Slujba religioasă a ocupat majoritatea dimineții, iar oamenii veneau şi plecau; nimeni nu părea deranjat. La jumătate, am ieşit pentru o ceaşcă de cafea şi nu ne-am simțit nici măcar un pic vinovați. Liturghia, care de atunci începând urma să ocupe locul principal din viața mea, a fost cea răsăriteană sau Sfânta Liturghie a Sf. Ioan Gură de Aur. Se vorbea şi se cânta în finlandeză.

A fost unul dintre acele momente când un eveniment se întipăreşte pentru totdeauna în mintea şi inima cuiva, încă mi-o reamintesc ca şi cum ar fi fost ieri. Îmi amintesc că David Goodenough, un prieten care a fost cu noi şi care suferea de encefalomielită mialgică, a întrebat un membru al comunității dacă se roagă pentru bolnavi. A fost condus spre o icoană unde se ştia că au loc vindecări. (Cine a spus că Biserica Ortodoxă nu e harismatică?). Alte amintiri ale mele sunt legate de un bătrân care a stat în picioare pe tot parcursul slujbei (nu era nici o strană în capelă) şi de expresia de pe fața lui. Nu era strălucirea unui harismatic, dar nici plictiseala credincioşilor din Apus. Mi-a amintit de fețele bătrânelor rusoaice, expresie a fidelității lor eterne. Cineva ar putea fi tentat s-o numească indiferență stoică față de circumstanțele sau moda timpului. Şi totuşi nu era nimic stoic la acest om. Pentru mine el reprezenta fidelitatea bine construită, acea calitate care a făcut din laicii ortodocşi vajnici apărători ai credinței de-a lungul secolelor.

Liturghia a fost oficiată de un tânăr episcop ortodox finlandez. Nu voi uita niciodată bunătatea şi considerația lui. Ne-a salutat şi ne-a invitat să stăm împreună cu el în prima parte a slujbei, astfel încât să ne-o poată explica. Ne-a invitat cu bucurie să ne împărtăşim cu aşa-numita Anafura şi să ne închinăm la Sf. Cruce la sfârşitul Sf. Liturghii. Anafura este pâine binecuvântată doar, nesfințită, oferită ca o dovadă a dragostei frățeşti tuturor ortodocşilor din parohie, dar şi oaspeților care nu sunt ortodocşi. Ea este simbolul ducerii Sf. Evanghelii în întreaga lume.

După ce toată lumea a plecat, episcopul Ambrosius ne-a invitat la saună pentru a continua discuțiile noastre. Ce oameni deosebiți sunt finlandezii! În țara aceea aproape tot ceea ce este important se face la saună şi asta nu a fost o excepție. Astfel, unul dintre cele mai semnificative lucruri pe care le-am învățat a fost cât de adaptabilă este Ortodoxia din punct de vedere cultural. N-am simțit atunci şi niciodată de atunci încoace, că Liturghia Răsăriteană este străină din punct de vedere cultural unui englez. Nu-mi este cu nimic mai străină decât Biblia. Iată, aici Ortodoxia se potriveşte ca o mănuşă la cultura finlandeză. Ai putea fi tentat să crezi că Ortodoxia este destinată regiunilor cu climă caldă din Est; aici noi ne-am rugat lui Dumnezeu într-o capelă, unde temperatura exterioară era de -25°C şi am făcut-o în finlandeză, nu în greacă sau slavonă. Este adevărat că episcopul avea barbă (am întâlnit unii care nu aveau), dar era în întregime finlandez. Aceasta m-a ajutat să văd că Biserica Ortodoxă se potriveşte tuturor culturilor, climelor şi situațiilor - chiar şi saunelor.

Trebuie să recunoaştem faptul că în Europa occidentală există o mare ignoranță în ceea ce priveşte Ortodoxia. Când eram pe punctul de a intra în Biserica Ortodoxă, am scris surorilor mele pentru a le spune ceea ce urma să se întâmple. Am avut aproximativ acelaşi răspuns dur din partea amândurora. „Mulțumesc lui Dumnezeu că nu intenționezi să devii catolic. *Ce este Biserica Ortodoxă?"* Aceasta spune mult despre prejudecata şi suspiciunea înrădăcinată care persistă în Marea Britanie împotriva Catolicismului. De asemenea, ea dezvăluie clar că majoritatea oamenilor din Marea Britanic ştiu puține sau nimic despre Biserica Ortodoxă.

Trebuie să mărturisesc că mulți ani am fost la fel de ignorant ca oricare altul. Şi

totuşi doi factori au făcut să-mi stăruie în minte întrebarea: „Ce este Biserica?" În primul rând, aveam un interes profund şi o preocupare deosebită pentru Biserica în sine, nu ca instituţie, ci aşa cum este ea în realitate ca „Trup al lui Hristos". În al doilea rând, în străfundul fiinţei mele simţeam o dragoste puternică pentru unitatea creştină şi o vină colectivă pentru faptul că Bisericile sunt atât de divizate şi că progresul spre unitate pare atât de lent. Biserica Ortodoxă nu putea fi lăsată în afara acestei ecuaţii[5].

Un indiciu timpuriu al unora dintre aceste gânduri care-mi încolţeau în minte a fost cartea pe care am scris-o în 1979, intitulată *This is the Day (Aceasta este ziua)*[6] (a fost publicată în Statele Unite sub titlul de *The Three Sisters - Cele trei surori).* În această carte exploram tema deja deschisă de oameni ca Dr. Lesslie Newbigin, în cartea *The Household of God (Casnicii lui Dumnezeu)*[7] , şi Dr. Henry Pitt Van Dusen, într-un articol din revista *Time* intitulat „The Third Force" („Cea de a treia putere"). Mă voi referi la cea dintâi, mai pe larg, într-unul dintre capitolele următoare[8]. Aceşti scriitori au cercetat din nou Biserica, ca având în mod normal două polarităţi principale, catolică şi protestantă, împreună cu un al treilea element, cel penticostal.

În cartea mea, cititorii făceau cunoştinţă cu cele trei „surori" din familia Bisericii, pe care le numeam Evangeline, Charisma şi Roma. Urmam acelaşi model ca şi ceilalţi scriitori. Dar am menţionat încă un membru al familiei. Eu am scris:

> Eu ştiu că există cel puţin încă o soră pe care n-am întâlnit-o niciodată cu adevărat. Am văzut-o câteodată de la distanţă. Am înţeles că o cheamă Orthodoxa. *Restul familiei pare oarecum incompletă fără ea.* Trebuie să mărturisesc că nici n-am evitat-o, dar nici n-am făcut eforturi susţinute pentru a o întâlni şi cunoaşte. Drumurile noastre foarte rar s-au intersectat... în orice caz această carte este regretabil de incompletă fără ea. *Poate că următoarea mare acţiune a Sfântului Duh va fi îmbogăţirea vieţii noastre de familie cu includerea in strânsă prietenie a Orthodoxei - şi, de asemenea, îmbogăţirea acestei surori, în părtăşie cu celelalte surori ale ei...*

Astfel că într-un stadiu atât de incipient eram conştient de importanţa Bisericii Ortodoxe, deşi viaţa şi învăţăturile ei îmi erau în totalitate străine.

Acestea fiind zise, există cel puţin un avantaj în ceea ce priveşte ignorarea Ortodoxiei: oamenii nu ştiu destul despre noi pentru a avea prejudecăţi faţă de noi. Nici o Armadă ortodoxă n-a pornit spre Britania pentru a o supune. Nici un pic de sânge ortodox nu a fost vărsat în Britania în ultimii o mie de ani pentru a apăra credinţa Bisericii noastre. Majoritatea oamenilor au noţiuni vagi despre preoţii cu sutană, bărbi, icoane, tămâie, slujbe religioase lungi şi absenţa stranelor. În mod evident avem multe de explicat despre Biserica noastră Ortodoxă, a doua ca mărime din lume. (Dintr-o vizită recentă în S.U.A. am adus un autocolant de maşină pe care scria: „Predicăm Sf. Evanghelie din anul 33 - şi încă o facem!").

Ortodoxia este pentru mine ca una dintre acele lăzi vechi, de metal, acoperite cu praf de secole. Dar când o forţezi pentru a o deschide - şi cât de greu e s-o faci - o găseşti plină cu bijuterii. Aşa că mulţi oameni nu văd niciodată bogăţia, ci doar praful din exterior. Când eram student la Cambridge, am studiat teologia trei ani. Nu-mi amintesc să ni se fi recomandat vreodată să citim vreo carte ortodoxă, să fi fost măcar una singură menţionată în bibliografie. Nici măcar n-am cunoscut numele unui singur teolog din această tradiţie, cu excepţia lui Nicolae Zernov. Singurul conducător ortodox de care auzisem vreodată a fost Mitropolitul Antonie de Suroj.

Acum am descoperit câţiva dintre marii scriitori acestui secol: George

---

[5] Biserica Ortodoxă din Marea Britanie este a patra ca mărime, după cea Romano-Catolică, Anglicană şi Metodistă. Statistica „Marc Europe" din 1995 (publicată în *UK Christian Handbook - Călăuza Creştină a Marii Britanii)* arată că există 287.510 ortodocşi din care ortodocşi greci (Patriarhia Ecumenică) 270.000. Bisericile Ortodoxe, spre deosebire de majoritatea celorlalte, sunt în creştere în Marea Britanie

[6] Hodder & Stoughton

[7] SCM, 1953

[8] Vezi capitolul 13

Florovsky, Vladimir Lossky, Alexander Schmemann, John Meyendorff şi mulţi alţii. Ce mult pierdusem! Aceşti oameni scriu cu un instinct profetic, cu un angajament profund faţă de credinţa ortodoxă şi un respect smerit pentru adevăr. Sunt câteva cărţi pe care le-am citit mai mult decât o dată şi câteva chiar mai mult de două ori. Numai cartea Episcopului Kalistos Ware *The Orthodox Church*[9] am citit-o de trei ori, cumpărând fiecare ediţie actualizată. Chiar la începutul pelerinajului meu am mers la Oxford pentru a-l cunoaşte pe autor. El m-a primit cu multă amabilitate şi delicateţe.

În timpul unei vizite în Zair am avut o scurtă întâlnire cu Biserica Ortodoxă Orientală pe care o voi păstra totdeauna în suflet cu duioşie. Făceam parte dintr-un grup ce reprezenta Consiliul Mondial al Bisericilor şi eram oaspeţii Bisericii Kimbanguistane, una dintre cele mai mari Biserici africane independente. Biserica, membră a Consiliului Mondial al Bisericilor, a fost fondată de Simon Kimbangu în anii '20 şi a suferit multe persecuţii din partea guvernatorilor coloniali belgieni. Însuşi Simon Kimbangu şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii în închisoare.

Într-o seară aşteptam cina şi, ca de obicei, purtam o discuţie aprinsă. La recepţie era şi Dr. Walter Hollenweger, pe atunci profesor de Misiune la Universitatea din Birmingham, Anglia, precum şi Episcopul Markos al Bisericii Egiptene Copte care locuia în Nairobi. Subiectul discuţiei noastre era învăţătura Bisericii Kimbanguistane despre Sf. Treime. Ea ni se părea, pe vremea aceea, unitariană.

Acum, îl cunosc pe Walter de mult timp şi ştiu că îi place să joace rolul de *agent provocator*. În această perioadă a obţinut mai mult decât s-a aşteptat. „Desigur, spunea el pe un ton degajat, unii dintre Sfinţii Părinţi au fost unitarieni". Atunci episcopul egiptean copt s-a ridicat şi a mers repede spre Walter. Pe moment am crezut că o să-l lovească. A urmat o tiradă în apărarea Sfinţilor Părinţi cum nu mai auzisem vreodată. A fost o discuţie plină de pasiune, fără nici o barieră. Mi-au rămas în minte cuvintele: „Bisericile Ortodoxe nu au denaturat adevărul. Ele iubesc adevărul atât de mult încât îl apără până în pânzele albe."

În ultimii ani am întâlnit mulţi ortodocşi. Ne-au arătat multă bunăvoinţă, deşi trebuie să adaug că unii ne-au făcut viaţa imposibilă. Nu pot să nu-mi amintesc parabola fiului risipitor, o pildă asupra căreia Biserica Ortodoxă se concentrează pregătindu-se pentru Postul Mare. Cei din Britania care au devenit ortodocşi prin Patriarhia Antiohiei au fost primiţi cu braţele deschise, dar au fost şi câţiva fraţi mai în vârstă care erau indignaţi că se făcea atâta agitaţie pentru noi. Şi, de asemenea, ne-au criticat obiceiurile de la masă, maniera de a mânca. În ce mă priveşte, nu cred că tatăl fiului risipitor îşi făcea prea multe griji dacă fiul lui folosea lingura sau furculiţa pentru a-şi mânca cina sau îşi ştergea degetele de cămaşă sau de faţa de masă. Era doar bucuros de a-şi vedea fiul acasă. Cu timpul, manierele pot fi corectate. Manierele noastre ortodoxe erau departe de a fi perfecte. Deprinsesem greşit unele lucruri, şi mai avem o mulţime de învăţat. Şi totuşi acasă este fără îndoială un loc mai bun pentru a învăţa ceva decât în ţara cea îndepărtată.

[9] Pengiun Books, 1963 (editie revizuita: 1993)

5

Mărturia Antiohiei

Biserica din Antiohia este leagănul creştinismului neamurilor şi al misionarismului creştin.

International Standard Bible Encyclopedia

Când oamenii aud că am devenit ortodocşi, de obicei ne întreabă dacă suntem greci sau ruşi. Iar noi răspundem: „antiohieni", ceea ce îi uimeşte complet. N-au mai auzit niciodată de noi şi e de înţeles deoarece, din câte ştiu eu, până acum suntem al doilea grup din Marea Britanie care am devenit ortodocşi antiohieni[1].

Unul din avantajele Bisericii Ortodoxe din Antiohia este că Patriarhia noastră şi-a luat numele după un oraş străvechi şi nu după o naţiune. Patriarhiile Bisericilor Ortodoxe au de obicei o denumire etnică, ca de exemplu: „Rusă", „Sârbă", „Română". Unele dintre aceste Biserici sunt înverşunat naţionaliste şi îşi apără teritoriul cu deosebită forţă. (Trebuie să adaug că toate aceste Biserici sunt în deplină comuniune unele cu altele). Dar „eticheta" noastră nu este etnică, deşi Biserica noastră este predominant arabă de la începuturile ei istorice în Orientul Mijlociu.

Un alt avantaj este acela că noi deţinem dreptul de autor internaţional al cuvântului „creştin". Despre noi se spune în Faptele Apostolilor că „ucenicii s-au numit creştini"[2] mai întâi în Antiohia.

Oraşul Antiohia a fost fondat în anul 301 î.H. de către Seleucus Nicator, un conducător sirian, care i-a dat numele după tatăl lui, Antioh. A fost unul dintre cele şaisprezece oraşe cu acest nume din Antichitate care au primit numele tatălui său. Oraşul s-a bucurat de o poziţie comercială deosebit de favorabilă, fiind aşezat la Est de Mediterana şi la aproximativ 250 mile [aprox. 400 km, n.tr.] la Nord de Ierusalim. Când a căzut în mâinile romanilor în anul 69 î.H., a devenit cel mai important oraş din lume după Roma şi Alexandria. Era supranumit „Regina Orientului"; a fost placa turnantă şi podul cultural dintre Est şi Vest. A fost primul oraş care a avut iluminat public.

Antiohia de azi (redenumită Antakya) este un orăşel puţin cunoscut din Turcia, lângă graniţa cu Siria (nu trebuie confundat cu Antiohia din Pisidia - de asemenea parte a Turciei). În Antiohia a existat o comunitate creştină încă din primele zile ale Bisericii, deşi în secolul al XlV-lea Patriarhia s-a mutat la Damasc, unde a rămas până în ziua de azi. Astăzi patriarhul nostru, Ignatie al IV-lea, este considerat al treilea în lumea ortodoxă după Patriarhul ecumenic din Constantinopol, care este „primul între egali", şi Patriarhul Alexandriei.

Este nevoie de explicaţii suplimentare. După Sinodul Ecumenic de la Calcedon (din 451) a fost o schismă în Patriarhie între cei care au acceptat hotărârile Sinodului şi cei care nu le-au acceptat. Schisma persistă, deşi majoritatea neînţelegerilor au fost clarificate şi refacerea unităţii este aproape. Pentru a face distincţie între cele două Biserici, în titulatura Bisericii Calcedoniene sau Ortodoxe Răsăritene (cea ai cărei membri suntem) se foloseşte în general cuvântul „grec". Non-calcedonienii sau Biserica Ortodoxă Orientală adaugă cuvântul „sirian" la titlul lor. Deseori sunt numiţi „siro-iacobiţi".

---

[1] Un bărbat numit Arnold Harris Matthew, împreună cu câţiva dintre discipolii lui, a fost primit sub Patriarhul Meletie al Antiohiei, în 1911. El fusese episcop al Bisericii Vechi-Catolice şi, mai înainte, preot romano-catolic; de asemenea se pregătise pentru a deveni preot anglican. El a redactat o mărturisire de credinţă şi a trimis-o la Antiohia.

[2] Fapte 11, 26

Deşi mică, în comparaţie cu Bisericile Ortodoxe Greacă sau Rusă, Biserica Ortodoxă Antiohiană are o influenţă şi o importanţă mult mai mare decât ne-ar putea sugera mărimea ei. Astăzi ea este în fruntea unor schimbări inovatoare, neobişnuite în Biserica Ortodoxă. Există o Biserică mare în America de Nord, care a crescut considerabil în ultimele două decenii. Aceasta se datorează şi imigrării masive provocate de războiul civil care durează de peste douăzeci de ani în Liban. Ea este în creştere şi prin absorbirea unor Biserici protestante, ca de exemplu: Episcopaliene, Presbiteriene, Baptiste, Penticostale şi chiar una a Comunităţii Bisericilor Viticultorilor a lui John Wimber (dar despre aceasta ceva mai târziu). Dar Biserica noastră se extinde repede şi în cultura latino-americană, cu Biserici mari în Brazilia şi Argentina, de exemplu.

Acum, sunt Biserici antiohiene peste tot în Europa de Vest, deşi densitatea cea mai mare de credincioşi este încă în Orientul Mijlociu, în mod special în Liban şi Siria.

Deoarece acum mă mişc în cercurile Bisericii din Antiohia am observat un fapt cu adevărat uimitor. Trăsăturile atât de evidente, prezente în însemnările din Noul Testament şi alte scrieri creştine din primele veacuri, pot fi încă remarcate în Bisericile Ortodoxe Antiohiene din zilele noastre. De fapt, este posibil să vedem în Antiohia un microcosmos al Bisericii Ortodoxe în esenţa ei.

O teologie evanghelică

Primul stâlp al propovăduirii Evangheliei este fidelitatea faţă de Sf. Scriptură. Chiar de la început Antiohia a fost un centru al propovăduirii bazate pe Sf. Scriptură, în special datorită activităţii Sf. Apostol Pavel. De asemenea, oraşul a fost centrul primei controverse teologice majore, atunci când iudeo-creştinii şi cei proveniţi dintre neamuri au avut păreri contradictorii în privinţa unei probleme de rasă[3]. Conflictul a fost atât de serios încât a trebuit să fie adus la cunoştinţa Bisericii din Ierusalim; acesta a constituit şi motivul convocării primului sinod din Ierusalim. După ce sinodul a luat sfârşit, hotărârile luate au fost trimise mai întâi Bisericii din Antiohia, acolo unde se ivise disputa.

Antiohia a continuat să fie un puternic centru de studiu biblic, aici luând naştere aşa-numita „teologie antiohiană", atât de diferită de cea alexandrină. Acestea s-au completat deseori una pe alta, dar uneori s-au confruntat. Teologia antiohiană a fost istorică şi exegetică; cea alexandrină a fost mistică şi alegorică. Antiohienii au avut tendinţa de a explica Sf. Scriptură în sensul ei natural şi literal. Alexandrinii au căutat înţelesurile ei ascunse, metaforice.

De asemenea, ea a avut o atitudine mai critică faţă de Scripturi, considerându-le pe unele ca fiind mai importante decât altele, mod de abordare foarte răspândit printre evangheliştii din zilele noastre. Câteodată au existat controverse înverşunate, chiar acuzaţii de erezie, cu toate că şcoala antiohiană nu a mers niciodată atât de departe. Ea a dat câţiva teologi de seamă, ca Sf. Ioan Damaschinul şi Theodoret al Cyrului, conducători importanţi ca Sf. Ignatie de Antiohia, o persoană cheie, după cum vom vedea, care a mers pe linia Apostolilor, fiind contemporan cu aceştia. Aşadar, n-a fost nici o întâmplare atunci când două mii de evanghelici din America de Nord au dorit să devină ortodocşi şi că tocmai Biserica din Antiohia a fost cea care i-a primit. De aceea, în această Biserică s-au simţit ei cel mai acasă.

[3] Fapte 11, 19 ş.u. şi 15, 1

O Biserică binevestitoare

Al doilea stâlp al propovăduirii Evangheliei este zelul în acțiunea de evanghelizare. Şi Biserica primară din Antiohia cu siguranță 1-a avut! Prima mişcare misionară atestată a început în acest oraş. În Fapte 13, 2 ni se spune că Sfântul Duh a zis Bisericii din Antiohia, probabil printr-un cuvânt profetic: „Osebiți-mi pe Barnaba şi pe Saul, pentru lucrul la care i-am chemat". Mai târziu ei s-au întors (Fapte 14, 26-28) şi au relatat Bisericii despre misiunea lor într-o adunare specială. Misiunile creştine au început în acest oraş.

Patriarhia din Antiohia a avut întotdeauna acest puternic element de evanghelizare prin care Patriarhul le-a făcut o primire călduroasă evanghelicilor nord-americani. El le-a spus să-şi aducă darurile lor cu ei. De asemenea, Mitropolitul Philip Saliba al Americii de Nord le-a oferit întotdeauna sprijinul lui. Aşa s-a întâmplat, de exemplu, în cazul departamentului de evanghelizare pe care ei 1-au creat pentru ajuta Bisericile Ortodoxe Antiohiene în îndeplinirea misiunii de a face ucenici în zilele noastre.

O răscruce de drumuri culturală

O a treia caracteristică importantă a Bisericii din Antiohia a fost aceea că ea a oglindit amestecul cultural din acel oraş. Deoarece era un important centru comercial, negustorii treceau în mod constant prin el, şi unii se stabileau şi se căsătoreau acolo. Astfel că în vremea Apostolilor, evrei, romani, greci şi oameni de alte naționalități trăiau şi lucrau împreună. Nu au existat ghetouri în Antiohia; oamenii s-au amestecat în mod liber şi prima Biserică de aici a reflectat acest amestec de culturi. Deşi era multă tulburare în cealaltă Antiohie (din Pisidia)[4] , în această Antiohie Biserica întotdeauna a susținut cu fermitate integrarea rasială, în special pe cea dintre evrei şi neamuri. Aceasta reiese clar din Fapte 11, 19-21. La început Evanghelia a fost propovăduită exclusiv evreilor[5]. Dar la scurtă vreme după aceea, alții au venit în Antiohia şi au vorbit „şi către elini, binevestind pe Domnul Iisus"[6]. De aici înainte Biserica a fost calea prin care s-au ridicat barierele şi s-au unit evreii, elinii şi membrii altor rase.

Controversa a bântuit în Biserică pentru un timp şi au fost încercări chiar în Antiohia[7] de a sili pe creştinii dintre neamuri să se taie împrejur. Pentru aceasta au călătorit Pavel şi Barnaba din Antiohia la Ierusalim pentru n expune problema în fața Apostolilor în adunarea care s-a numit Sinodul de la Ierusalim. Sinodul a hotărât în favoarea punctului de vedere antiohian. Când s-a făcut cunoscut rezultatul, ni se spune că mulțimea din Antiohia „s-a bucurat pentru mângâiere"[8].

Ca urmare, Antiohia a rupt tiparele impuse de caracterul intransigent al evreilor. Datorită Antiohiei, Biserica creştină n-a putut fi niciodată o sectă iudaică. Este adevărat că Apostolul Petru a fost primul care a văzut „cerul deschis" în casa lui Corneliu[9], dar mai târziu a revenit asupra acestui lucru. Sf. Pavel a trebuit să stea fățiş împotriva Sf. Petru şi asta s-a întâmplat în Antiohia[10]. Sf. Pavel şi nu Sf. Petru a fost cel care a fost pionierul misiunii din lumea ne-evreiască şi cartierul său general a fost Antiohia. Trebuie să fim corecți cu Sf. Petru: el şi-a răscumpărat vina. Este aproape sigur că el a fost primul Episcop de Antiohia. Este puțin probabil ca aceasta să se fi întâmplat dacă el

[4] Fapte 13, 14
[5] Fapte 11, 19
[6] Fapte 11, 20
[7] Fapte 15, 1
[8] Fapte 15, 31
[9] Fapte 10
[10] Galeni 2, 11

n-ar fi văzut cât de esențial era să nu înalțe. Nici un obstacol între evrei şi creştinii dintre neamuri.

Biserica Ortodoxă Antiohiană de astăzi are încă acest iz trans-cultural, care îi este caracteristic. Pare a fi parte a unei Biserici Ortodoxe mai deschise, care se adaptează mai uşor diferitelor culturi şi se transpune ea însăşi în cadrul acelor culturi. Aceasta are o importanță imensă în lumina călcâiului lui Ahile din Ortodoxie - intransigența ei culturală de circumstanță care poate încuraja competiția meschină. Există, de asemenea, câteodată, un spirit de mândrie culturală care poate face să întârzie răspândirea sfintei credințe ortodoxe în acele părți ale lumii unde în prezent sau nu este cunoscută sau este slab răspândită.

Personalități antiohiene

Este necesar să menționăm trei personalități antiohiene. Mai întâi, Sf. Ignatie Teoforul a fost al treilea episcop al Antiohiei (după Sf. Petru)[11]. Mărturia acestuia a jucat un rol important în trecerea mea la Ortodoxie. Acum câțiva ani am scris o carte intitulată *Let My People Grow (Lasă-mi poporul să crească)*[12], care are ca subiect preoția creştină. Prefața a fost scrisă de Dr. George Carey. Când am abordat tema episcopatului am spus că Apostolii au intrat într-o „perdea de fum şi au ieşit episcopi pe partea cealaltă" şi că nimeni nu poate fi sigur cum a avut loc schimbarea. Evident, nu auzisem de Sf. Ignatie Teoforul. El a devenit episcop pe la anul 67 d.H., iar viața şi opera lui m-au convins, mai mult decât orice altceva, că episcopii nu sunt elemente facultative, ci parte a însăşi *esenței* Bisericii.

Sf. Ignatie a primit cununa muceniciei în Roma, probabil în Coloseum, în jurul anului 107 d.H. [sfâşiat de lei, n.tr.]. Este demn de observat că s-a născut pe la anul 35 d.H. şi, prin urmare, că a fost contemporan cu Apostolii. Episcopatul a fost privit în mod clar ca o succesiune firească a Apostolilor. Nimeni nu a contestat vreodată această poziție. În drumul lui spre martiriu, Sf. Ignatie a fost omagiat de Sf. Policarp, care era Episcop al Smirnei. Sf. Policarp 1-a cunoscut pe Sf. Apostol Ioan şi a fost el însuşi mai târziu martirizat [ars de viu în anul 156, **n.tr.].**

Din fericire pentru noi, Sf. Ignatie a avut răgazul, în lunga sa călătorie spre Roma, de a scrie câteva epistole, dintre care s-au păstrat şapte. Autenticitatea acestor epistole a fost pusă sub semnul întrebării. Atunci când le vezi conținutul nu e surprinzător. Imediat au început să circule versiuni falsificate care te încurajează să crezi în autenticitatea lor. Sfinții Părinți le-au citat deseori cu admirație, recunoscându-le autenticitatea. Aceste epistole au constituit o provocare pentru unii protestanți deoarece conțin indicații clare în privința episcopatului. Profesorul Lightfoot a analizat în mod strălucit aceste obiecțiuni în cartea sa *The Apostolic Fathers (Părinții Apostolici)*[13], în partea a doua a volumului I el face un rezumat al argumentelor care pledează pentru autenticitatea epistolelor. El scrie: „Nici o scriere creştină din secolul al II-lea şi foarte puține din Antichitatea creştină sau păgână nu sunt atât de bine autentificate ca Epistolele Sf. Ignatie."[14]

Epistolele Sfântului Ignatie afirmă existența unei Biserici organizată ierarhic. Ele m-au ajutat să văd că episcopatul era bine stabilit în perioada apostolică şi profund legat de Sf. Euharistie. După Sf. Ignatie, în Sf. Euharistie, „pâinea este trupul lui Iisus Hristos". Episcopul îl reprezintă pe „Domnul" şi fără autoritatea lui Sf. Euharistie nu poate fi săvârşită. Biserica „nu poate face nimic fără episcop". Acest punct de vedere

[11] Istoricul primelor veacuri ale Bisericii, Eusebiu [de Cezareea, n.tr. |spune că a fost al treilea după Sf. Petru şi Sf. Evodiu [unul dintre cei 70 (72) de ucenici, cf. Luca 10, n.tr.].

[12] Hodder & Stoughton, 1976

[13] Macmillan, 1885

[14] p. 407-9

este şi astăzi în vigoare în Biserica Ortodoxă. (Datorită poziției cruciale a episcopului, acest subiect este dezvoltat mai amplu în cap. 13).
Din păcate, un alt antiohian a fost binecunoscutul eretic Arie, care a provocat atât de multă tulburare în Biserică, susținând că Hristos nu este în întregime divin. Nestorie, un alt eretic, provenea tot din Antiohia. Este de asemenea demn de remarcat că prima formă a simbolului de credință niceean a fost redactată în Antiohia. Sinodul de la Niceea şi cel care a urmat la Constantinopol au distrus erezia ariană.

Marele Părinte al Bisericii Sf. Ioan Gură de Aur s-a născut în Antiohia în anul 344, la scurtă vreme după acest renumit sinod. El a fost hirotonit diacon în 381 de către Episcopul Flavian şi în 386 preot autorizat să predice în Catedrala ortodoxă din oraş. Unul dintre cei mai mari conducători creştini ai tuturor timpurilor, el este acceptat pretutindeni printre evanghelici datorită aptitudinilor sale deosebite de predicator şi a modului strălucit în care a explicat Sf. Scriptură în *Omiliile* sale. În acestea el foloseşte un stil energic, lipsit de alegorie, care a devenit de atunci model pentru evanghelici.
El este cel mai bine cunoscut printre ortodocşi pentru Sf. Liturghie care îi poartă numele şi care se oficiază în toată lumea ortodoxă. Sfaturile lui cu privire la căsătorie rareori au fost egalate şi a dat loc deplin femeilor în Biserică, arătând totuşi în mod clar că ele nu pot fi preoți[15].

Asumarea riscurilor

În autobiografia sa[16] regretatul Cardinal Suenens menționează întâlnirile lui cu Biserica Ortodoxă. El s-a înțeles bine cu Mitropolitul Anthony de Suroj. El scrie: „Biserica Ortodoxă are nevoie de câțiva curajoşi ca David". Nu ştiu dacă cardinalul 1-a întâlnit vreodată pe Patriarhul nostru, Ignatie al IV-lea al Antiohiei, dar acesta este gata să-şi asume cu responsabilitate riscuri de dragul împărăției lui Dumnezeu. El a fost chiar în centrul reînnoirii spirituale a Patriarhiei încă din tinerețe. Această reînnoire a adus transformări în Biserica Ortodoxă Antiohiană începând cu anii '50. Una dintre ele a implicat asumarea riscurilor.

Patriarhul Ignatie s-a născut în 1921 în satul Mhardey, lângă Hama, în Siria, în timp ce studia la Institutul „Saint Serge” din Paris, a fost mânat de dorința de a împărtăşi credința şi altora. De asemenea, el a vrut să scoată Ortodoxia din ghetoul ei lipsit de suport istoric şi să descopere răspunsuri autentice la provocările vieții moderne, fără a ieşi din spiritul Sfintei Tradiții. Cugetările lui şi-au găsit expresia în cartea lui *The Resurrection and Modern Man (Învierea şi omul modern)*[17].

Mai târziu el a devenit fondatorul şi primul rector al Seminarului Balamand, punând temelia unei bune păstoriri printr-o pregătire spirituală temeinică. Pe tot parcursul vieții lui a insistat asupra profunzimii şi a credinței personale. A devenit episcop în 1961 şi Mitropolit de Lattaquiey, din Siria, în 1970. Întotdeauna a fost simplu şi fără rafinament, direct şi foarte smerit. Binecunoscutul teolog ortodox Olivier Clement scrie: „stilul său a rupt cu tradiția de altădată a grandorii episcopale."[18] În timpul războiului civil de douăzeci de ani din Liban, care a avut consecințe atât de tragice pentru această țară şi pentru mulți dintre credincioşii ortodocşi antiohieni de aici, Patriarhul a pledat pentru non-violență şi dragoste evanghelică.

El a activat în calitate de copreşedinte al Consiliului Bisericilor din Orientul

[15] Sf. Ioan Hrisostom (Gură de Aur) scrie undeva: „Toate femeile trebuie să stea departe de o sarcină atât de mare, precum şi majoritatea bărbaților" *(De Sacerdotio* 2, 2); Vezi şi cartea autorului *Equal and Differit (Egal şi diferit)* (Hodder şi Stoughton. 1994). cap. 11.
[16] Memories and Hopes, Veritas Books, 1992
[17] Publicată inițial în franceză sub titlul *La Resurrection et l'homme d'aujourd'hui,* Desclee de Brouwer. 1981; în engleză la St. Vladimir's Seminary Press, 1985.
[18] Din prefața la *The Resurrection and Modern Man, p.15*

Mijlociu precum şi de membru în conducerea Consiliului Mondial al Bisericilor. Ca om al dialogului, el a fost în fruntea discuţiilor cu ortodocşii orientali (ne-calcedonienii) făcând progrese mari în ultimii ani. Olivier Clement spune: „Această Antiohie poate foarte bine deveni laboratorul regăsirii unităţii creştine originare"[19].

În 1942, el a fost unul dintre fondatorii Mişcării Tineretului Ortodox din Patriarhia Antiohiei. Olivier Clement scrie că a fost „o mişcare profetică şi harismatică - care a lucrat încă de la început chiar în inima Bisericii". După cum spune Patriarhul, schimbarea va fi posibilă numai printr-o „reînnoire radicală a pnevmatologiei şi dinamismului penticostal care va învinge teama şi suspiciunea pe care noţiunea de «penticostal» le provoacă".

Patriarhul Ignatie a fost cel care a susţinut în totalitate primirea celor două mii de evanghelici în Biserica Ortodoxă Antiohiană din Statele Unite. Tot el a fost cel care ne-a acordat toată atenţia şi a consimţit primirea noastră.

Olivier Clement, în prefaţa sa la cartea patriarhului[20], a rezumat calităţile spiritualităţii antiohiene de azi:

l. O mare sensibilitate faţă de taină - este plină de lumină, o teofanie a Sfintei Treimi.
2. Un simţ deosebit al deşertării de sine (kenozei),un act de dragoste desăvârşită faţă de Domnul nostru Iisus simţit şi exprimat de către poporul său.
3. O sensibilitate faţă de taina ascezei şi castităţii care îi ţine departe de o societate coruptă şi plină de plăceri lumeşti pentru a îmbrăţişa valorile arătate în viaţa Sf. Fecioare Măria şi în monahism.
4. O sensibilitate faţă de chemarea profeţilor Vechiului Testament pentru dreptate realizată în contextul tulburărilor din Orientul Mijlociu de-a lungul atâtor ani.

În primele etape ale călătoriei noastre ni s-a spus: „Dacă te hotărăşti să devii ortodox, poţi alege oricare dintre eparhiile din care doreşti să faci parte". În ciuda zvonurilor că am fi sondat terenul, pelerinajul nostru spre Ortodoxie s-a îndreptat direct spre Antiohia. Prin mila şi ajutorul lui Dumnezeu suntem mulţumiţi că am ajuns în această parte a Bisericii unde Apostolii şi ucenicii s-au numit creştini pentru prima oară.

[19] Ibidem, p. 18
[20] Ibidem, p. 18- 19

6

E de-ajuns un pas...

Nu cer să văd ce e în depărtare;
Un pas îmi e de -ajuns.

John Henry Newman

Am menționat deja faptul că soția mea şi cu mine am făcut o vizită în India chiar înainte de a fi primiți în Biserica Ortodoxă. Către sfârşitul şederii noastre acolo, ne aflam în oraşul Cannanore, în sudul Indiei, pe coasta de vest. Fusese garnizoană britanică în zilele în care India era colonie a coroanei britanice. Duminică dimineața, chiar înainte de a predica, am cântat renumitul imn al lui John Newman „Lead kindly light" („Blând să te călăuzească lumina"). Era o alegere neobişnuită, dar se potrivea emoțiilor care ne încercau atunci.

Versurile erau după o poezie scrisă de Henry Newman când era departe de casă. Doar mai târziu a fost pusă pe note. Imnul a fost compus în 16 iunie 1833 în timpul unei călătorii cu vaporul pe o Mediterană liniştită, în sufletul lui se dădea o luptă, la fel ca în cazul nostru. Mai târziu a spus că a scris poezia pentru că era preocupat din cauza Bisericii Anglicane şi a vieții ei spirituale. Fusese la Roma şi scria atunci aşa: „Avem o lucrare de făcut în Anglia". La o lună după ce s-a întors în Anglia, John Keble a ținut la Oxford renumita sa predică „Assize"* care a fost punctul de plecare al Mişcării de la Oxford. Când am cântat acest imn în India, în 1995, eram foarte conştient de faptul că era încă o lucrare de făcut în Anglia şi că noi ar trebui să mai facem un pas cândva.

Poezia lui Newman punea accentul pe „acasă". La câțiva ani după publicarea poeziei şi după ce a devenit imn, autorul a vorbit cu multă emoție despre copilăria lui acasă la Grey's Court, Ham, lângă Richmond, Surrey. El a povestit cum îşi priveşte locul copilăriei ca pe un „fel de paradis". Mai târziu Newman urma să-şi găsească căminul în Biserica Romano-Catolică. Şi pentru noi „venirea acasă" era un gând care revenea mereu, constant, pe măsură ce ne apropiam tot mai mult de Biserica Ortodoxă, în mod normal „acasă" evocă cele mai fericite momente. Pe biroul meu am o fotografie a casei în care am crescut şi pe care o păstrez cu multă grijă. S-a întâmplat să fie la câteva mile de casa lui Newman. Şi încă îmi mai vorbeşte despre tatăl şi mama mea, de frați şi surori, despre sentimente de încredere, bucurie, fericire, pace şi, mai presus de toate, despre familie.

Nu are fiecare parte de acel soi de siguranță sau viață de familie pe care am avut privilegiul de a o avea, dar pentru majoritatea oamenilor, chiar dacă este vorba de câteva table ondulate într-un oraş plin de barăci compacte, „acasă" înseamnă ceva. Aşa că „venirea acasă" este o metaforă în care mulți convertiți au găsit sprijin de-a lungul anilor.

Când în Biserica Anglicană s-a luat hotărârea hirotonirii femeilor, Dr. George Carey, Arhiepiscopul de Canterbury, i-a îndemnat pe aşa-numiții „tradiționalişti" să nu facă nimic în pripă, ci să reflecteze cu grijă. A fost un sfat înțelept. Cu toate acestea, din momentul în care am auzit hotărârea Sinodului General am ştiut că nu mai puteam rămâne. Biserica Anglicană nu mai putea fi căminul meu. După cum alții o făcuseră, şi eu experimentasem momente ca acestea anterior, când îmi spuneam: „Plec". Apoi, întotdeauna mă răzgândeam după o noapte de somn bun. Şi totuşi, de data aceasta era altfel. Am fost uimiți când, independent unul de altul, soția mea şi cu mine am simțit că

* Cuvântare ținută de John Keble în fața judecătorilor adunați la Oxford şi prin care denunță politica Guvernului față de Biserică (n.tr.).

sosise momentul să ne mutăm.

La o săptămână după hotărârea Sinodului General, Episcopul Graham Leonard, odinioară Episcop al Londrei, acum preot romano-catolic, a scris un articol în ziarul *The Times*[1]. El spunea: „O a doua opţiune este de a căuta ospitalitate în Biserica Ortodoxă Răsăriteană. Deşi sunt plini de înţelegere, totuşi ortodocşii sunt atât de strâns legaţi de Bisericile din care fac parte, încât este dificil să vezi aceasta ca o posibilitate realistă".

Acest articol mi-a dat tocmai imboldul de care aveam nevoie pentru a mă mişca mai hotărât în direcţia Bisericii Ortodoxe. Dr. Leonard şi-a expus clar părerile lui asupra Romei. El a numit opţiunea ortodoxă „nerealistă". Dacă Biserica Ortodoxă este, aşa cum pretinde a fi, adevărata Biserică, ea trebuie să fie universală. Ea trebuie să fie la fel de potrivită pentru britanici ca şi pentru greci, americani sau ruşi. Din acel moment, m-am implicat într-un pelerinaj pentru a vedea Ortodoxia acceptată ca o Biserică autohtonă în Marea Britanie, aşa cum este în multe părţi ale lumii.

În iunie 1993, la invitaţia unui editor al *Church of England Newspaper (Foaia Bisericii Anglicane),* am scris un articol care se intitula „Opţiunea Ortodoxă". Un rezultat important a fost cunoştinţa pe care am făcut-o cu alţi preoţi anglicani care gândeau la fel. Unii mi-au scris, alţii mi-au telefonat, în consecinţă, am fost atras într-un cerc mic de oameni care aveau aceleaşi concepţii. Am devenit cunoscuţi ca grupul „Pilgrimage to Orthodoxy" („Pelerinaj spre Ortodoxie"). Zilele care au urmat erau uneori dureroase şi stresante, dar ne-am întărit şi încurajat unul pe altul.

Rădăcinile acestei camaraderii se pot găsi în Societatea anglo-ortodoxă, care de câţiva ani strângea laolaltă anglicani interesaţi de Ortodoxie. Unul dintre ei, care a jucat un rol important în Pelerinajul spre Ortodoxie era preot în Cornwall: părintele Charles MacDonnell. El era tot mai dezamăgit de anglo-catolicism. în ediţia de Paşti din 1992 a revistei *Anglo-Orthodox Society (Societatea anglo-ortodoxă)* el a scris o scrisoare punând întrebarea „Ce fac cei care înclină către Ortodoxie în eventualitatea unei decizii de hirotonire a femeilor?"

O altă persoană cheie care era în atenţia publicului de ceva vreme este preotul ortodox antiohian american Michael Keiser. Părintele Charles i-a scris în septembrie 1992 şi ceva mai târziu a primit răspuns, în ianuarie 1993, Părintele Michael a vizitat Marea Britanie şi a stat cu Părintele Charles în casa parohială din Hayle, un oraş pescăresc la nord de Cornwall, în 23 ianuarie, într-o sâmbătă, el a vorbit în cadrul adunării parohiale şi a doua zi, duminică, a predicat.

După serviciul divin de duminică, ei s-au retras pentru a se reface la hanul *The Star Inn* şi, la o halbă de bere bună englezească, Părintele Michael i-a povestit Părintelui Charles despre ceea ce se întâmpla în Statele Unite şi că mulţi episcopalieni[*] şi alţii aderau la Biserica Ortodoxă. El a dat de înţeles că acelaşi lucru s-ar putea întâmpla şi în Marea Britanie şi aşa s-a născut Pelerinajul spre Ortodoxie.
Una dintre primele persoane care au intrat în legătură cu Părintele Charles a fost Părintele David Sennitt, un preot anglican din Doncaster; în urma apariţiei articolului meu, m-au contactat amândoi. Prima întâlnire a fost organizată de un laic ortodox, Nicolas Chapman şi s-a ţinut în Moseley, lângă Birmingham în 18 iunie. Au participat 22 de preoţi. N-am putut fi acolo din cauza unui alt angajament. Pelerinajul spre Ortodoxie era lansat cu adevărat.

Părintele Charles MacDonnell a solicitat o întâlnire cu doi episcopi ortodocşi, Episcopul Kallistos de Diokleia, al Arhiepiscopiei Greceşti de Tiatira şi Marea Britanie şi Episcopul Basil de Sergievo, al Arhiepiscopiei Ruse de Suroj. S-a fixat data de 28 octombrie 1993 şi ne-am întâlnit la Oxford, înainte de întrunire am luat prânzul

[1] 20 noiembrie 1992
[*] Care aparţin de Biserica Episcopaliană din Statele Unite, care se află în comuniune cu Biserica Anglicană (n. tr.).

împreună la un mic restaurant unde am avut prima oară ocazia să ne cunoaştem. După prânz am mers la o casă, chiar după colţ şi stând în semicerc am aşteptat intrarea episcopilor.

Părintele MacDonnell a fost purtătorul nostru de cuvânt; el a spus că solicităm aderarea la Biserica Ortodoxă din Antiohia şi că suntem în legătură cu Arhiepiscopia din America de Nord şi, în special cu Mitropolitul ei Philip Saliba. Episcopii au fost în mod clar stânjeniţi de oferta noastră. Am convenit totuşi să ne întâlnim din nou, după ce episcopii îşi consultau superiorii în legătură cu această problemă, pe Arhiepiscopul Gregorios al Arhiepiscopiei de Tiatira şi Marea Britanie şi Mitropolitul Anthony al Arhiepiscopiei de Suroj.

Înainte de a ne întâlni pentru a doua oară, câţiva dintre noi au mers în Statele Unite şi au vizitat Englewood, în New Jersey, pentru a avea o întrevedere amplă cu Mitropolitul Philip Saliba. Am fost primiţi cu căldură şi Mitropolitul Philip Saliba a luat imediat hotărârea de a ne primi în Biserica Ortodoxă, în câteva zile el a numit pe Protopopul Michael Keiser să supravegheze acţiunea. Aceasta ne-a umplut inimile cu multă speranţă şi bucurie.

Următoarea noastră întâlnire cu episcopii englezi a avut loc în 13 ianuarie 1994. Planurile noastre ridicaseră trei probleme majore pentru câţiva dintre ortodocşii din Marea Britanie.

Prima era legată de ritul care se va folosi la Sf. Euharistie. În mod normal, Patriarhia Antiohiană foloseşte Sf. Liturghie a Sf. Ioan Hrisostom (Gură de Aur), numită Ritul răsăritean. Parohiile din America de Nord şi alte câteva ţări au permisiunea de a folosi un rit occidental, şi anume Sf. Liturghie a Sf. Grigorie sau aşa-numitul rit al Sf. Tihon. Aceasta este asemănătoare cu vechea slujbă din *American Prayer Book (Cartea de Rugăciuni Americană)* sau cu slujba din 1928 a Bisericii Anglicane. Unii ortodocşi din Marea Britanie au găsit că aceste ceremonii sunt dificil de acceptat. A doua problemă era legătura noastră cu America de Nord; unii ortodocşi din Marea Britanie o priveau ca un amestec nejustificat în propriul lor teritoriu. A treia problemă se referea la primirea în grup. Solicitasem Bisericii Ortodoxe nu numai primirea noastră, ci şi a enoriaşilor noştri. Aceasta era ceva nou şi dificil pentru ortodocşii din Marea Britanie, care până atunci primiseră doar persoane individuale.

Aceste probleme n-au fost înlăturate imediat, dar, treptat, au fost rezolvate. Mai întâi, aşa cum s-a dovedit, majoritatea Bisericilor Ortodoxe Antiohiene noi din Marea Britanic au preferat Ritualul Răsăritean celui Apusean. Apoi, în vara anului 1994, însuşi Patriarhul Antiohiei a intervenit şi ne-a luat sub protecţia sa, sub autoritatea Episcopului Gabriel din Paris. A treia problemă s-a dovedit a fi mai degrabă o chestiune de punere în practică decât de principiu. De-a lungul anilor Biserica Ortodoxă a primit multe grupuri mari, cel mai mare fiind convertirea poporului rus în 988. Dacă se dovedeşte că fiecare persoană este pregătită cum se cuvine, nu există nici un motiv pentru care oamenii să nu adere în grupuri de toate mărimile. Dacă o parohie anglicană a hotărât să devină ortodoxă, potrivit canoanelor ortodoxe, cu siguranţă că se poate.

Punctul culminant a fost în septembrie 1994, când am fost invitaţi să mergem la Paris pentru a ne întâlni cu Patriarhul. Am stat peste noapte la un hotel de pe aeroportul Charles de Gaulle. După cină, ne-am rugat pentru întâlnirea importantă cu Prea Fericirea Sa care urma să aibă loc a doua zi. Totul a mers ca pe roate, cu excepţia faptului că doi dintre noi au uitat să-şi pună ceasurile după ora Parisului şi au fost pe punctul de a pierde autobuzul spre centru.

Patriarhul s-a exprimat cu modestie şi simplitate. Cu faţa strălucind, Patriarhul ne-a spus: „Bine aţi venit acasă!" Unii dintre noi au plâns de bucurie. Fusese o perioadă dificilă. Au fost momente în care ne-am întrebat dacă ar trebui s-o facem vreodată. Obstacolele păreau de netrecut. Dar Patriarhul ne-a primit cu braţele deschise. Eram cu adevărat în drum spre „acasă".

A urmat apoi o perioadă de alte aşteptări şi frustrări, în timpul căreia am fost încontinuu încercaţi de dubii şi temeri. Patriarhul a spus „Da". Eram bineveniţi. Atunci când tatăl a alergat în întâmpinarea fiului risipitor şi şi-a aruncat braţele în jurul trupului lui mirositor, fiul nu era încă acasă. Binevenit da, dar ultima parte a călătoriei a fost probabil cea mai grea dintre toate. Călătoria fiului risipitor din ţara cea îndepărtată a fost anevoioasă. El nu avea nici o siguranţă că tatăl lui îl va primi. Ar fi trebuit atunci să se întoarcă la sărăcia şi la privaţiunile din căminul său adoptiv. Cu toate că a fost primit cu căldură, gândul de a pierde această bucurie era greu de suportat. Aşa era şi pentru noi. Cele şase luni între Paris şi primele primiri erau cele mai grele. Era prea dureros să considerăm că această cupă ar putea fi totuşi luată de la buzele noastre în ultimul moment. Şi totuşi, totul s-a terminat cu bine.

Soţia mea şi cu mine am plecat din Bombay, India, în 13 februarie şi am aterizat la Heathrow a doua zi dimineaţă. Încă nu era nici o veste. A venit luna martie şi eram încă anglican. În primul sfârşit de săptămână din martie, Jeanne şi cu mine am luat avionul până la Manchester şi apoi trenul până la Lancaster. Acolo am stat cu Părintele Jonathan Hemmings, acum unul dintre preoţii din protopopiatul nostru şi familia lui. Am vorbit clasei a şasea a Liceului Teoretic Regal din Lancaster, unde preda Părintele Jonathan. Apoi am luat avionul spre Belfast pentru a ne întâlni cu una dintre surorile mele. De acolo am mers la Rostrevor. Motivul era a cincizecea aniversare a zilei de naştere a lui Gerry Griffin, soţia unui fost coleg de-al meu, preot anglican; eu tocmai mă pensionasem, în acea duminică, deşi atunci nu ştiam, am ţinut ultima mea predică ca anglican în Biserica parohiei din Kilbroney, Rostrevor, fondată de stareţa Sf. Bronach, în secolul al VI-lea.

În 6 martie ne-am întors acasă din Ulster şi am găsit un mesaj pe telefon de la Episcopul Gabriel din Paris. În 8 martie, miercuri, trebuia să fiu la Paris pentru a discuta despre hirotoniri. Am reuşit într-un timp scurt să-l determin pe Părintele Kurt (acum Kosmas) Wittwer, unul dintre cei care aşteptau hirotonirea, să vină cu mine. Ştirea m-a lovit ca un trăznet. Episcopul spunea: „Hirotonirile urmează să înceapă; dorinţa Patriarhului este de a întemeia un protopopiat englezesc şi dumneavoastră veţi fi protopopul. Totodată veţi fi prima persoană hirotonită." Apoi a continuat precizând că prima hirotonie urmează să fie făcută în zece zile.

Aşadar, iată-mă, abia ajuns la pensionare şi trebuia să fac faţă unei schimbări radicale de direcţie. Unul din coşmarurile mele era vestea că aveam de susţinut un examen a doua zi, fără să fi făcut nici o pregătire pentru el. Acest coşmar se transforma în realitate. La o săptămână după ce ne-am întors, am mers la Biserica Ortodoxă Greacă Sf. Ioan de Kronstadt din Bath, la preotul nostru duhovnic, Părintele Yves Dubois şi am cerut ajutor. Este dificil de imaginat cum ne-am fi descurcat în săptămânile care au urmat fără ajutorul lui şi al acestei comunităţi.

Acum trebuia să ne mişcăm repede. Am telefonat episcopului meu anglican, Lindsay Urwin, şi am aranjat o întâlnire pentru vineri, în ziua aceea i-am predat autorizaţia mea de funcţionare. Era gestul meu de rămas bun de la cei şaizeci şi patru de ani în Biserica Anglicană şi treizeci şi nouă de ani ca preot. Am discutat amândoi şi apoi am mers la capela lui personală unde, îngenunchind, ne-am rugat. Apoi episcopul a venit spre mine, şi-a pus mâinile pe mine şi mi-a dat binecuvântarea lui. Ne-am îmbrăţişat. A fost un moment emoţionant. I-am spus: „Eminenţă, acum când sunt pe punctul de a deveni ortodox, îmi dau seama că va trebui să obţin permisiunea pentru a sluji în bisericile anglicane".

„Nu în eparhia mea" a replicat el.

După cum am spus în altă parte, cu toate greşelile ei, cred că Biserica Anglicană este Biserica cel mai greu de părăsit.

Acum lucrurile avansau cu rapiditate. Am aranjat să merg pentru a mă mărturisi pentru prima dată în viaţa mea. Am mers la Părintele Gregory de la Crowley Down,

superiorul unei mănăstiri anglicane de lângă noi. Va trebui să mă obişnuiesc cu spovedania în Ortodoxie. Oricum, aşa credeam, că păcatele mele anglicane trebuiau să fie mărturisite în prezența unui preot anglican, în cele din urmă am mers la Părintele Samir Gholam pentru a face mărturisirea care se cere oricărei persoane înainte de a fi hirotonită în Biserica Ortodoxă. Spre folosul meu, întâmplarea era menită să pună capăt aversiunii mele protestante față de spovedanie.

S-a fixat data pentru primirea şi mirungerea noastră în Biserica Ortodoxă. Urma să fie cu trei zile înaintea hirotonirii mele din Paris, aşa că urma să fiu laic ortodox doar pentru acea perioadă. În 15 martie, Jeanne şi cu mine am mers cu trenul la Londra, la Catedrala Antiohiană Sf. George. Acolo, în prezența unui grup restrâns de oameni, am fost conduşi de mână în interiorul catedralei şi am primit Taina Mirungerii. Am aderat la Biserica care a rămas fidelă credinței Apostolilor timp de aproape două mii de ani. Făceam acum parte din Patriarhia care era unită de istorie cu oraşul Antiohia, acolo unde Sf. Pavel îşi avea baza pentru o parte însemnată a lucrării sale misionare[2].

Aşa că o nouă misiune s-a deschis pentru noi atunci când o aşteptam cel mai puțin. Lucrul pe care l-am avut de învățat din asta este că vârsta nu este o barieră în fața voii lui Dumnezeu. Astăzi este mult mai dificil să obții o slujbă când ai depăşit vârsta de cincizeci de ani. Şi totuşi lui Dumnezeu nu-i pasă cât de bătrâni suntem; întotdeauna El are o misiune pentru noi. În calitate de creştini trebuia să ştergem cuvântul „pensionare" din vocabularul nostru. În al Lui nu este.

Nu vârsta este cea care contează, ci viziunea şi visele. Când Ioil a profețit despre venirea Sfântului Duh, el nu a lăsat bătrânii pe dinafară. Făgăduința mântuirii era şi pentru ei. „Bătrânii voştri (şi bineînțeles şi femeile) visuri vor visa."[3] Cu câteva săptămâni înainte de a muri, Cardinalul Suenens mi-a trimis un exemplar al ultimei sale cărți intitulată *The Hidden Life (O viață ascunsă)*[4]**.** Este vorba despre viața personală a Regelui Baudouin al Belgiei. Dedicația era: „Cu multă cordialitate, dragului Michael Harper, cel cu care visam adesea".

Cardinalul, care a îndemnat pe atât de mulți „să viseze vise" este una dintre persoanele care au inspirat cel mai mult viața mea. Odată, pe când era Episcop Cardinal de Malines-Bruxelles, m-a invitat la Malines să petrec o zi împreună cu el. După ce s-a pensionat în 1979 îi scriam din când în când şi el de asemenea îmi scria. Mi-a fost în mod special de ajutor atunci când am trecut prin momentele dificile ale schimbării care a devenit subiectul acestei cărți. El avea darul de a te atrage în visele lui, după cum a spus-o în ultima notă pe care o am de la el, dinainte de a muri.

Da, dragul meu Cardinal, noi încă visăm vise împreună. Tu eşti acum în locul în care toate visele sunt realitate. Eu sunt în locul în care visele mele, şi am multe, trebuie să-şi aştepte împlinirea. Aşa că visele noastre încă ne țin împreună.

---

[2] Este interesant de notat că Sf. Evloghie, preot în Antiohia şi mai târziu Patriarh al Alexandriei, într-un schimb de scrisori cu Papa Grigorie cel Mare, a dat de înțeles că el însuşi a avut un rol pozitiv în încurajarea misiunii Sf. Augustin în Anglia

[3] Ioil 2, 28

[4] FIAT publication, 1996

7

Despărțirea de prieteni

Anglicanismul nu este o religie şi nici o organizație a adevărului, ci un sentiment, o tradiție, rădăcinile lui împletindu-se cu asocieri din ştiințele naturii şi viața de familie; nu-i înveți, ci creşti în el; nu-l uiți, ci creşti din el.

Monsenior Ronald Knox

Când John Henry Newman s-a despărțit de Biserica Anglicană, el a ales ca subiect al ultimei sale predici „despărțirea de prieteni". Credeam că unul dintre prețurile pe care urma să le plătesc pentru plecarea din Biserica în care m-am născut va fi pierderea multor prieteni. Mi-era groază de scrisorile pline de durere şi indignare ce le-aş fi putut primi. M-am aşteptat ca unii să mă acuze de trădarea Bisericii al cărui membru am fost atât de mult timp. În momentele mele cele mai rele simțeam că sunt trădător şi-mi era ruşine de ceea ce urma să fac.

Până la urmă, nimic de felul acesta nu s-a întâmplat. N-am primit nici presă ostilă, nici scrisori pline de duşmănie. Mulți dintre prietenii mei anglicani mi-au scris şi eu țin mult la scrisorile lor. Ele m-au făcut să simt doar bunătate şi dragoste. Aceasta a fost pentru noi, ca şi pentru Newman, „despărțirea de prieteni".

Şi totuşi, nu trebuie să minimalizăm profunzimea sau întinderea rupturii. Nu vom mai putea niciodată să primim Sfânta Împărtăşanie în Biserica Anglicană şi, în calitate de preot ortodox, nu pot niciodată să dau Sfintele Taine unui anglican - cel puțin atâta timp cât comuniunea nu este restabilită, iar speranța că aceasta se va întâmpla în timpul vieții mele este slabă. Pentru că, drept vorbind, cele două Biserici sunt purtate de curent tot mai departe una de alta. Dacă ai o părere neadecvată despre Sf. Euharistie şi ea nu are prioritate absolută în viața ta, ca cel mai important lucru pe care îl avem de făcut, atunci se pare că nu contează prea mult dacă ne împărtăşim împreună sau nu. Pe de altă parte, Sf. Euharistie are locul pe care Ortodoxia i-1 dă, pe care Jeanne şi cu mine îl îmbrățişăm în totalitate, şi totuşi a fi despărțit de alți creştini la cel mai sfânt moment este extrem de dureros.

La 11 noiembrie 1992 a avut loc un eveniment care va fi întipărit pentru totdeauna în mintea mea. în cea de a unsprezecea zi a celei de a unsprezecea luni, Sinodul General al Bisericii Anglicane a hotărât cu o majoritate de două treimi hirotonirea femeilor. Pe vremea aceea suferеam de zona zoster, dar durerile provocate de acest eveniment au fost cu mult mai mari şi au durat peste doi ani. Memoria acelor ani încă mă sensibilizează. Scenele din afara casei parohiale, Westminster, din acea seară de noiembrie au fost dramatice: pe de o parte, bărbați şi femei dansau de bucurie, iar pe de alta, oameni ca noi erau în cea mai adâncă disperare. M-am simțit ca şi cum un doctor mi-ar fi spus că am o boală incurabilă şi mai am puțin de trăit.

Acum câțiva ani, Elisabeth Kübler-Ross a scris o carte care a avut mare succes de librărie intitulată *On Death and Dying (Despre moarte şi muribunzi)*[1]. Pentru început ea încerca să analizeze fazele prin care trec mulți oameni după ce li se spune că boala lor este incurabilă. Am trecut eu însumi prin aceiaşi trăire când am ştiut că timpul care mi-a mai rămas în Biserica Anglicană este scurt.

[1] Macmillan, 1969

Refuzul acceptării şi izolarea

Prima fază este *refuzul acceptării şi izolarea.* Unii îşi spun: „Nu-i adevărat. Nu se întâmplă cu adevărat". Îmi amintesc că mă trezeam dimineața şi-mi spuneam: „A fost un coşmar". Apoi apărea adevărul, că nu era de fapt o fantezie -era real ceea ce se întâmplase. Eram „muribund". Mulți pacienți pun la îndoială diagnosticul, se îndoiesc de rezultatul radioscopiei sau cred într-o vindecare miraculoasă. Aşa eram şi eu sperând zadarnic că episcopii noştri vor rezolva problema într-un mod miraculos care mi-ar linişti conştiința. După votare, când s-au întâlnit în ianuarie la Manchester, am sperat că se vor găsi unele compromisuri. Poate legea pământului, Parlamentul sau chiar însăşi regina va veni să salveze şi să mențină *status quo-ul.* N-am avut un asemenea noroc. Nu s-a întâmplat.

Mânia

A doua fază este *mânia.* Şi, din când în când, cu siguranță am simțit mânie. Mi-am exprimat mânia printr-o comportare destul de bizară care nu mă caracteriza. Am scris mult material care niciodată n-a ajuns să fie publicat (din fericire). Am tunat şi am fulgerat împotriva sistemului. M-am simțit dezamăgit şi trădat. „Aceasta este modul în care tratează ei pe cineva care a lucrat pentru ei aproape patruzeci de ani" îmi spuneam. Şi, pentru că eram atât de aproape de pensionare, de ce nu s-a putut întâmpla câțiva ani mai târziu? Ca şi John Knox eram mânios pe acel „regiment monstruos de femei" şi la fel ca el doream să dau un semnal strident din trompeta mea. Am scris scrisori pline de aburi episcopilor şi altora, sperând că s-ar putea anula această hotărâre. (Acțiunea a fost în zadar, fără a mă ajuta să-mi consum mânia.) Am primit replici curtenitoare şi amabile de la ei. Unii episcopi se descurcă strălucit în relațiile cu publicul. Îmi amintesc că atunci când i-am scris Arhiepiscopului de York, Dr. Habgood, am primit răspuns aproape imediat. Era evident că mi-a citit scrisoarea cu atenție şi simpatiza cu poziția pe care mă situam.

Din fericire pentru mine şi pentru oricine altcineva, în special soția mea şi asociații noştri, faza aceasta a fost comparativ scurtă. Apostolul Pavel, în Epistola către Efeseni, acceptă necesitatea mâniei dar în doze strict limitate. „Mâniați-vă şi nu greşiți" scrie el. Nu permiteți ca „soarele să apună peste mânia voastră" şi „nici nu dați loc diavolului"[2]. Şi Sf. Apostol Îacov ne dă un sfat înțelept când scrie: „mânia omului nu lucrează dreptatea lui Dumnezeu"[3]. În curând, focul s-a potolit şi s-a stins de la sine.

Negocierea

A treia fază este *negocierea* şi am trăit-o din plin şi pe aceasta. Am intrat într-o perioadă de planuri încercând să găsesc o cale de ieşire care ar putea să-mi satisfacă conştiința şi să mă țină în Biserica Anglicană. Ideea care îmi venise era de a mă alipi de o eparhie de dincolo de ocean unde femeile nu erau acceptate ca preoți. Chiar am contactat un episcop având în vedere aceasta, îmi trecea prin minte gândul de a mă exila şi de a trăi dincolo de ocean. Asta m-a făcut să mă simt puțin cam virtuos.

Următoarea încurajare în faza de *negociere* mi s-a dat când am citit cartea lui Sheldon Vanauken *Under the Mercy (Sub îndurare)*[4]. Acesta se convertise la romano-catolicism sub influența lui C. S. Lewis. Sheldon a pus o întrebare interesantă: cum s-a întâmplat că C. S. Lewis, care a influențat atât de mulți oameni să devină romano-

---

[2] Efeseni 4, 26- 27
[3] Iacov 1, 20
[4] Hodder & Stuoghton, 1985

catolici, nu s-a convertit niciodată? O explicație posibilă este aceea că Lewis a crescut în Ulster, unde a dobândit o prejudecată profundă împotriva catolicismului de care nu s-a putut debarasa niciodată în întregime. Aşa că mi-a trecut prin minte gândul (iar negociam) că aş putea să-mi petrec restul vieții mele ajutând oamenii să devină ortodocşi, iar eu însumi să rămân un anglican pasiv.

Deprimarea

A patra fază este *deprimarea.* Au fost mii de anglicani care au dat ascultare deciziei Sinodului General şi trebuie să adaug, din păcate că „încă sunt". Într-o măsură mai mică sau mai mare toți am trecut prin „noaptea cea întunecată a sufletului". În cazul meu n-a fost de nici un ajutor faptul că unii dintre ortodocşi n-au întins covoraşul roşu de bun venit. Atunci totul părea dezolant şi jalnic. Mă simțeam ca un exilat fără voie. Era ca experiența lui Avraam descrisă în Epistola către Evrei: „căci nu avem aici cetate stătătoare"[5].

Câteodată aveam sentimentul copleşitor că întreaga mea viață a fost o pierdere de timp şi că totul a fost fără folos. Mă simțeam ca un om care şi-a pariat ultimul ban la cursele de cai şi a pierdut totul. Uneori, credința mea se clătina. De ce a permis Dumnezeu să se întâmple una ca asta? Au fost zile grele pentru mine.

Acceptarea

Şi totuşi disperarea a avut rolul ei deoarece, în final, am ajuns la stadiul al cincilea - *acceptarea.* Da, pacea s-a întors. Ne-am recăpătat rațiunea de a fi fost născut „pentru un moment ca acesta". Întreaga experiență trăită şi reacția noastră vis-â-vis de ea, a dus la un simț mai bun al proporției. Începea reconstruirea vieților noastre zguduite. Moartea anglicană urma să fie înghițită de învierea ortodoxă.

Dar Biserica Anglicană? La urma urmei fusesem membru al ei timp de şaizeci şi patru de ani. Nu era acesta căminul nostru? Multă vreme am dus o luptă încrâncenată cu această idee. Mi se părea că sunt vinovat de ingratitudine pentru tot ceea ce Biserica Anglicană mi-a dat sau a făcut pentru mine. Am putut chiar analiza plecarea dintr-o asemenea Biserică şi mutarea în alta şi faptul că eram lăsat în pace s-o fac, mi se părea o lipsă de apreciere. Cum puteam explica un asemenea lucru?

Apoi, într-o zi am găsit o modalitate de a face ordine în gândul meu în legătură cu această dilemă. Mi-am imaginat Biserica Anglicană ca pe *mama mea adoptivă.* Ea a avut grijă de mine, cu mult devotament, până când mi-am găsit adevărata mamă. Acum trebuia să „vin acasă" acolo unde din totdeauna eram hărăzit a fi, unde era adevărata mea mamă, locul pe care Dumnezeu 1-a avut întotdeauna în vedere pentru mine şi pe care 1-a pregătit pentru mine. Dar, puteam să-mi uit vreodată mama care m-a crescut? Nici gând! Într-un fel, ea m-a pregătit pentru această importantă „venire acasă". Trebuie ținută la loc de cinste, pentru că a făcut pentru mine tot ceea ce a putut, întotdeauna o voi iubi şi o voi respecta. Există, în mare măsură, în anglicanism, cu toate greşelile sale, o bunătate imensă. Aceasta a fost cântată de cuvintele poetului John Dryden:

> Vezi Biserica Sa, împodobită cu tot ce-nseamnă dar
> Cu bra țele deschise, plină de-al iertării har...

Lăsam în urmă o comunitate care cuprindea mari sfinți şi ucenici, bărbați şi femei care au fost centrul dezvoltării a ceva esențialmente britanic şi de care noi suntem mândri. Aderam la o Biserică practic necunoscută în Marea Britanie, cu multe incertitudini cu

[5] Evrei 13, 14

privire la viitor.

Simțeam ca şi cum am face cale întoarsă într-o anumită măsură, deşi cuprindeam complet alt teritoriu. Ne aminteam cum am părăsit biserica All Souls din Langham Place în 1964 pentru a ne lansa într-o nouă slujire, de asemenea cu un viitor în mare parte nesigur. Pe vremea aceea, ne simțeam ca Avraam care a părăsit Urul Caldeii. S-a zis că „nu ştia unde merge". A trebuit să locuiască în pământul făgăduinței „prin credință"[6]. Noi o făceam acum, din nou, beneficiind de cei peste treizeci de ani de activitate şi de încercare a credinței.

În acest timp am primit o vedere de la un vechi prieten care era episcop anglican. „Aş vrea să te putem păstra cu noi, în «mijlocul» distrus, locul crucii şi al porumbelului", scria el. N-a fost să fie. Cu siguranță, am aflat în tot acest răstimp ce înseamnă a fi distrus până în pragul disperării. Am experimentat crucea şi porumbelul, fără de care ar fi fost imposibil să supraviețuiesc. Şi totuşi nu mai puteam găsi adevărul în mediul anglican. Ca şi Newman când nu şi-a mai putut susține teza lui referitoare la Via Media, a trebuit să plec.

În *On Death and Dying* Kübler-Ross citează din *Gitanjali.* Aceste cuvinte sunt potrivite pentru a descrie ce simțeam în timp ce înaintam prin intervalul dintre scaune în Catedrala Sf. George. Încheiam trista perioadă a neacceptării şi izolării, a mâniei, a negocierii şi a deprimării şi intram în bucuria acceptării. Cuvintele au fost uşor adaptate pentru a se potrivi situației noastre: „Mă plec în fața voastră, a tuturor prietenilor mei anglicani, şi îmi iau rămas bun. Iată predau cheile uşii mele şi renunț la toate pretențiile legate de casa mea. Cer doar câteva cuvinte prieteneşti de adio de la voi. Am fost vecini multă vreme şi-am primit mai mult decât am putut da. Acum se ivesc zorii unui nou început şi lampa care lumina colțul meu întunecat din anglicanism s-a stins. Am primit o chemare şi sunt gata pentru călătoria mea înspre inima Ortodoxiei."[7]

---

[6] Evrei 11, 8-9

[7] Tagore din *Gitanjali*, xciii, citat la p. 112

Partea a doua

Ce inseamnă să fii ortodox

8
Calea cea dreaptă

Dreptatea netezeşte calea celui fără prihană, iar cel fară-de-lege va cădea prin fărădelegea lui.

Pilde 11, 5

„O procesiune grandioasă care se desfăşoară în toată splendoarea, fără grabă - un tablou viu... preoţi şi diaconi, cu bărbile fluturând şi părul revărsat peste veşmintele strălucitoare, slujesc cu mare fast... preoţii bătrâni seamănă cu profeţii mici." Astfel descrie Patrick Leigh Fermor o Liturghie Ortodoxă, la care a participat în Grecia, ţara lui adoptivă. Aşa descrie el esenţa şi măreţia Ortodoxiei[1].

Această parte a cărţii se referă la ceea ce descoperim noi în Ortodoxie, la bogăţia învăţăturii şi a cultului ei. Există un „stil de viaţă" ortodox care nu se poate dobândi decât după ani de zile. Cuvintele mele nu pot reflecta nimic din acesta. Tot ceea ce pot face este să vă împărtăşesc ceea ce m-a izbit cel mai mult în această perioadă de iniţiere în viaţa unei Biserici care este, în multe privinţe, destul de diferită de cea pe care am părăsit-o.

Povestea şi impresiile unui convertit sunt mai interesante decât cele ale unuia care este ortodox din pruncie. El n-a văzut niciodată Ortodoxia din afară, nici nu s-a bucurat de noutatea acelor prime întâlniri cu ceva deosebit şi frumos. Noii convertiţi ştiu, de asemenea, ce au lăsat în urmă. Se poate să nu înţeleagă încă prea multe despre ceea ce au adoptat, dar, cu siguranţă, ştiu foarte multe despre ceea ce au părăsit. Acest lucru este semnificativ pentru procesul de întoarcere spre ceea ce pare a fi o nouă lume. Mulţi ortodocşi nativi ştiu prea puţine despre ceea ce se află în afara spaţiului lor ortodox.

Aşadar, în această a doua parte a cărţii ne vom îndrepta atenţia spre Biserica Ortodoxă în sine - istoria, învăţăturile şi viaţa ei liturgică. Subiectul este vast şi avem la dispoziţie cărţi care-1 acoperă foarte bine[2]. Prin urmare, aceasta nu va fi o abordare academică. Scopul nostru este de a împărtăşi cititorului lucrurile care ne-au atras în călătoria noastră spre Ortodoxie şi continuă să ne atragă de la intrarea noastră în această Biserică.

Am putea începe cu analiza cuvântului „ortodox". Acesta defineşte esenţa Bisericii Ortodoxe şi ceea ce a păzit ea de-a lungul veacurilor. Uneori, când spun oamenilor că sunt ortodox, mă privesc ciudat şi spun „Vrei să spui evreu?"[3] Desigur, nu mă refer la sensul larg al cuvântului, ci mă interesează sensul restrâns, cel privitor la Biserica Ortodoxă.

---

[1] *Mani: Travels to the Southern Peloponnese (Călătorii în Peloponezul de Sud).* Murray. 1958, Penguin, 1984.

[2] Vezi p. 205 [Bibliografia selectivă, n.tr.].

[3] Episcopul Kallistos de Diokleia relatează o istorioară despre un tânăr recrut din primul război mondial care s-a înrolat în gărzile scoţiene. Fiind întrebat de sergentul major despre religia sa, el a răspuns: „Ortodox-grec, domnule!". A fost pedepsit imediat, sergentul luând răspunsul ca pe o glumă proastă.

În Apus, cuvântul „ortodox" înseamnă „credință corectă". Cuvântul „ortodoxie", după *Oxford English Dictionary,* înseamnă „păstrarea corectă a opiniilor general acceptate". Sensul original al cuvântului grecesc *doxa* este „opinie". Dar, după cum vom vedea, este folosit în Noul Testament cu un sens foarte diferit - pentru a descrie prezența lui Dumnezeu.

Pe de altă parte, în Răsărit, cuvântul „ortodox" mai înseamnă şi „dreaptă închinare". Pentru ortodocşi, doctrina sau învățătura şi închinarea sunt într-o unitate deplină. De fapt, cuvântul „ortodoxie" este tradus în toate limbile slave cu termenul „pravoslavie" care înseamnă „dreaptă mărire". La fel este tradus şi în arabă şi alte limbi orientale.

Biserica Ortodoxă pretinde a fi cea care, de la venirea lui Iisus Hristos, a păstrat adevărata credință şi o exprimă printr-o dreaptă închinare. Cuvântul grecesc cheie de la care derivă cuvântul „ortodox" este *orthos.* El apare în Noul Testament în mai multe locuri importante.

Mai întâi el descrie lucrarea de tămăduire a lui Iisus Hristos. De exemplu, în Marcu 7, 35, Iisus vindecă un surdo-mut care „începe să vorbească *bine [orthos,* n.tr.]". Un alt exemplu interesant de vindecare găsim în Epistola către Evrei 12, 12-13 unde autorul spune: „....îndreptați mâinile cele ostenite şi genunchii cei slăbănogiți... Faceți cărări *drepte [orthas,* n.tr.] pentru picioarele voastre, aşa încât cine este şchiop să nu se abată, ci mai vârtos să se vindece." Apoi, în Fapte 14, 10 este folosit pentru a descrie efectul vindecării ologului din Listra, Sf. Pavel spune: „Scoală-te *drept [orthos,* n.tr.], pe picioarele tale!".

Apoi se foloseşte în contextul unei dispute sau discuții când se ajunge la *dreapta* judecată. „*Drept [orthos,* n.tr.] ai judecat" spune Iisus fariseului Simon în Luca 7, 43 (vezi şi 10, 28). Cu o altă ocazie, iscoadele trimise de conducătorii iudeilor vor să-l flateze pe Iisus, zicând: „ştim că vorbeşti şi înveți *drept [orthos,* n.tr.]..."[4]

Cuvântul *orthos* este uneori asociat cu alt cuvânt ca în *orthopodeo* sau *orthotomeo.* În Galateni 2, 14, Sf. Pavel scrie despre abaterile Sf. Petru şi a altora de la adevăr. El spune „Dar când am văzut că ei nu calcă *drept* (ad. lit: nu păşesc drept *[orthopodomin,* n.tr.]), după adevărul Evangheliei..." Noțiunea de „dreptate" este evident mult mai izbitoare în cuvântul *orthotomeo.* În II Timotei 2, 15, Sf. Pavel spune că Timotei trebuie să stea înaintea lui Dumnezeu ca un lucrător cu fața curată, care nu are de ce să se ruşineze, *„drept* învățând *[orthotomounta,* n.tr.] cuvântul adevărului". În Septuaginta (versiunea greacă a Vechiului Testament) acelaşi cuvânt este folosit în Pilde 3, 6 şi 11, 5: „Pe toate căile tale gândeşte la dânsul şi el îți va netezi (ad. lit.: face *drepte [orthotome,* n.tr.]) toate cărările tale"; şi iarăşi „Dreptatea netezeşte calea (ad. lit.: face *dreaptă [orthotomei,* n.tr.]) celui fără prihană, iar cel fără de lege va cădea prin fărădelegea lui."

Vedem, aşadar că, prima jumătate a termenului „ortodox" este un cuvânt foarte important. El arată ce înseamnă „a sta drept", „a vorbi bine", „a judeca drept", „a călca drept", „a fi pe calea dreaptă", „a merge în direcția corectă" şi „a învăța drept". De asemenea, el este folosit în Noul Testament pentru a descrie puterea vindecătoare, pentru a schimba ceea ce este strâmb, greşit şi neadevărat. De asemenea, cuvântul *orthotomeo* mai apare într-un context legat de agricultură. El înseamnă a ara brazdele în linii drepte, de la ideea de a tăia sau a sculpta după regula sau norma stabilită.

Aceasta este ceea ce găsim în Ortodoxie. Iată o Biserică care nu se înclină în fața zeilor la modă, ci care merge drept, pe o cale netedă. Ea vorbeşte limpede şi învață drept cuvântul adevărului. Merge în direcția corectă, chiar atunci când alții aleg să meargă pe alt drum. Într-un cuvânt, Biserica Ortodoxă păzeşte adevărul şi nu se abate de la el. În Sf. Liturghie, rugăciunea pentru episcopii din Biserica Ortodoxă conține cuvintele „Pomeneşte, Doamne, pe toți episcopii ortodocşi, *care drept învață cuvântul adevărului*

---

[4] Luca 20, 21

Tău..." După cum am văzut, cuvântul „ortodox" înseamnă şi „dreaptă închinare" sau „dreaptă preamărire", iar cuvântul grecesc de la care derivă, *doxa,* este unul dintre cele mai complexe din Noul Testament. Iisus Hristos este descris în Evrei l, 3 ca „strălucirea *slavei* lui Dumnezeu". Iisus zice că El a adus *doxa* pe pământ[5], iar la nunta din Cana, Hristos îşi dezvăluie *doxa* Sa şi „ucenicii Lui au crezut în El"[6]. Este cuvântul Noului Legământ pentru slava Shekinah[*]. Este un cuvânt fundamental în Vechiul Testament. El descrie locul în care Dumnezeu Se face cunoscut poporului său, aşa cum a făcut, de exemplu, cu Moise în Muntele Sinai. Sărbătoarea Schimbării la Faţă, când Iisus îşi arată slava Sa Apostolilor Săi Petru, Iacov şi Ioan, ocupă din vechime un loc important în calendarul ortodox[7].

Slava Ortodoxiei este cea care a unit cultul cu învăţătura Bisericii - dreapta închinare şi dreapta credinţă. De-a lungul multor timpuri grele credinţa Bisericii a fost păzită prin slujirea neîntreruptă şi smerită a Sfintei Liturghii şi a celorlalte slujbe. Ea este vehiculul principal al învăţăturii şi este total hristocentrică. Prin urmare, este de înţeles de ce Biserica se împotriveşte schimbării sau modernizării slujbelor ei. Biserica Ortodoxa este inconstestabil, deşi nu întotdeauna, slabă în domeniul evanghelizării. Tăria ei cea mai mare constă în bogăţia şi varietatea rânduielilor sale liturgice. În strânsă legătură cu acestea este înţelegerea calendarului care cuprinde principalele învăţături ale Bisericii, în toată profunzimea lor.

Părintele Lev Gillet, care a murit în 1980, a scris multe cărţi sub pseudonimul „un monah al Bisericii Răsăritene". Într-una din ele, el descrie Biserica Ortodoxă astfel:

> Egal depărtată de autoritarism şi de individualism, Biserica Ortodoxă este o Biserică atât a tradiţiei cât şi a libertăţii. Ea este, mai presus de orice, o Biserică a iubirii... o Biserică neobişnuită, atât de săracă şi atât de firavă... o Biserică a contrastelor, tradiţională şi liberă în acelaşi timp, atât de arhaică şi atât de vie, atât de rituală şi atât de mistică, o Biserică în care mărgăritarul cel de mult preţ[*] este păstrat atât de bine, uneori sub un strat de praf, o Biserică care deseori nu este în stare să acţioneze, dar care ştie să arate bucuria Învierii ca nici una din celelalte Biserici.

În sfârşit, ar părea normal să abordez mai întâi istoria ei; în schimb eu am plasat-o, în mod intenţionat, după capitolele despre doctrina şi cultul Bisericii Ortodoxe. Biserica Ortodoxă este cu siguranţă „istorică". Ea, de asemenea, îl adoră pe Dumnezeu Care, prin Hristos, a devenit om şi a intrat în istorie. De-a lungul întregii sale istorii, începând cu Apostolii, a fost o Biserică a dreptei învăţături şi a dreptei doctrine. Ortodocşii sunt gata să sufere şi să moară pentru acestea. Cămaşa fără cusătură a lui Hristos n-a fost împărţită de către ostaşi şi nici nu este posibil să fie divizată sau separată dogma de cultul Bisericii Ortodoxe. În aceasta a constat întotdeauna forţa ei şi exemplul cel mai important pe care 1-a dat celorlalte Biserici.

[5] Ioan 17, 4
[6] Ioan 2, 11
[*] În teologia iudaică termenul desemnează o manifestare vizibilă a prezenţei lui Dumnezeu. Referiri la el se găsesc în Is 60, 2; Mt 17, 5 şi Lc 2, 9. Primele menţiuni se întâlnesc în Targumuri (parafraze ale cărţilor vechi-testamentare în limba aramaică) (n.tr.).

[7] Din sec. IV, în Răsărit; în Biserica Apuseană nu s-a sărbătorit deloc până în sec. IX şi s-a generalizat abia în sec. XV.

[*] Cf. Matei 13, 46 (n.tr.)

9

Adevărata credință: o haină fără cusături

„Noi păstrăm Doctrina Domnului nestricată şi aderăm la Credința pe care El ne-a transmis-o şi o păstrăm nepătată şi nediminuată ca pe o comoară minunată şi de mare preț, nici adăugând, nici luând ceva din ea."

Patriarhii Răsăriteni către Non-Jurori[1]

În esență, credința ortodoxă este una care nu se schimbă. Sf. Ioan Damaschinul a scris cândva: „Noi nu schimbăm granițele care au fost stabilite de Sfinții Părinți, ci păstrăm tradiția exact aşa cum am primit-o". Credința dreaptă este inima Ortodoxiei, este cheia a orice.

Întruparea

Ar fi o temă prea vastă să tratez în mod corespunzător întregul domeniu al acestei drepte credințe, chiar dacă aş avea competența să o fac. Ea a fost tratată pe larg de Episcopul Kallistos Ware în cea de-a doua parte a cărții sale *The Orthodox Church.* Astfel că eu mă voi concentra asupra unei singure dogme: întruparea Domnului nostru Iisus Hristos. Există două motive pentru care fac acest lucru. Primul este că aceasta este dogma care m-a impresionat cel mai mult de când am devenit ortodox. Această dogmă este ca o haină fără cusături, punându-şi amprenta pe întreaga viață a Bisericii. Al doilea motiv este unul de ordin personal. Privind retrospectiv, întruparea n-a fost reprezentată convingător în viața mea. Devenind ortodox, mă confrunt cu această deficiență şi nădăjduiesc că sunt pe cale să devin mai echilibrat şi mai sănătos decât am fost înainte.

Credința în Întrupare este actualizată în viața şi cultul ortodocşilor şi ea marchează şi explică multe aspecte din viața lor. *Asemenea cămăşii fără cusături a lui Hristos, nu poate fi separată nici o parte din întregul ei; ea uneşte la un loc toate părțile.*

Acum mulți creştini cred în Întrupare, dar credința lor nu se resfrânge întotdeauna asupra rugăciunii, vieții şi comportamentului lor. Cu alte cuvinte, nu este ca o haină fără cusături. A. M. Coniaris scrie despre aceasta astfel: „Dacă tot ceea ce facem noi creştinii este a privi în urmă [la naşterea lui Hristos], atunci religia noastră nu este departe de a fi o colecție de antichități şi Biserica noastră este de fapt un muzeu, întruparea este mai mult decât celebrarea unui eveniment istoric. Acelaşi Iisus care a venit în Betleem, vine acum la toți cei care vor să-L primească prin credință, la toți cei care îl acceptă pentru ceea ce este, Fiu al lui Dumnezeu şi Mântuitor al lumii... El vine astăzi, câteodată previzibil, câteodată pe neaşteptate."[2]

Când soția mea şi cu mine am vizitat marea moschee Umayyad din Damasc, gărzile musulmane ne-au primit cu bucurie deosebit de mare când au auzit că sunt preot ortodox. Acest edificiu imens a fost, începând cu secolul al IV-lea, Catedrala Sf. Ioan, transformată mai târziu în moschee. Toate ornamentele ei de odinioară au fost îndepărtate cu excepția unui mormânt, unde se presupune că a fost pus capul Sfântului Ioan Botezătorul, şi a rămăşițelor unui baptisteriu. Pereții sunt goi.

În timp ce mă uitam la structura grandioasă, goliciunea ei mi-a amintit de unele biserici protestante unde nu există icoane, cruci, candele, statui sau picturi. Desigur,

---

[1] Scrisoare din 1718, în G. Williams, *The Orthodox Church of the East in the 18th Centrury (Biserica Ortodoxă Răsăriteană în secolul al XVIII-lea);* citată de Episcopul Kallistos Ware în *The Orihodox Church,* p. 196

[2] *Creeds for Today*, Light and Life, 1972, p. 117- 118

mulți protestanți cred în Întrupare, dar după înfățişarea multora din edificiile bisericilor lor, n-ai putea crede aceasta. Trebuie să adăugăm că interioarele unor biserici anglicane au mai multe monumente comemorative închinate unor bărbați şi femei, dintre care mulți nu ar putea fi catalogați ca sfinți, decât în cinstea lui Dumnezeu. Principiul Întrupării nu a pătruns cultul protestanților şi nici nu a dominat mintea lor. Şi totuşi, pentru a fi cinstiți cu ei, Întruparea a pătruns în alte sectoare din viețile lor. Vei descoperi acest lucru, de exemplu, dacă priveşti la viața lui William Carey, marele misionar baptist din India. El a avut o abordare holistică a misiunii, cu mult înainte ca ea să fie la modă în lumea misionarismului. Carey a fost un om pentru care principiul Întrupării era crucial pentru înțelegerea misiunii sale, deşi s-a certat deseori cu susținătorii lui de acasă asupra acestei probleme.

Goliciunea moscheii este uşor explicabilă; musulmanii nu cred în Întrupare. Ei se simt constrânşi de legea Vechiului Testament care interzice fabricarea chipurilor cioplite. Fără îndoială, ortodocşii nu au anulat cea de-a doua poruncă. Credința ortodoxă că Iisus va veni în trup, deşi nu a anulat acea lege, a schimbat modul nostru de a o aborda. Pentru că Dumnezeu a luat trup omenesc. Noi respingem idolatria. De exemplu, venerarea icoanelor este interzisă. Venerația noastră *nu* se adresează propriu-zis icoanelor, ci persoanelor pe care le reprezintă. Sfântul Atanasie scrie: „Noi credincioşii nu ne închinăm la imagini ca la nişte zeități... ci singurul nostru scop şi dorință este de a vedea în imagine o reflectare a înfățişării celor dragi"[3] . Mai departe, el spune că dacă ar fi îndepărtată imaginea de pe ea, am arunca-o în foc ca gunoi. Sir Winston Churchill obişnuia deseori să scrie soției sale Clemmie din tranşeele primului război mondial. El îi relata că scoate fotografia ei în fiecare seară şi o sărută înainte de a merge la culcare. Aceasta este ceea ce fac ortodocşii cu icoanele lor.

Aşa că noi credem că nu este numai îngăduit, ci spre slava lui Dumnezeu a picta icoane cu chipul Mântuitorului, al Maicii Domnului şi ale Sfinților. (Vei vedea rareori vreo reprezentare a Tatălui deoarece chipul Său nu a fost niciodată văzut de om. Iată o altă diferență considerabilă între iconografia ortodoxă şi convențiile artei bisericeşti apusene în care Tatăl este deseori reprezentat ca un bătrân cu barbă lungă.) Bisericile ortodoxe diferă complet de bisericile protestante şi moschei; ele sunt pline de icoane, culoare şi parfum de tămâie. Şi pentru că Dumnezeu a făcut simțurile omului pentru ca să se bucure, trebuie să le folosim din plin pentru preaslăvirea Creatorului nostru.

Mulți oameni văd Învierea ca fiind pe primul plan în Ortodoxie. Billy Graham a spus că aceasta reprezintă principala influență pe care Biserica Ortodoxă a avut-o asupra lui; el a simțit că importanța pe care o atribuie Crucii trebuie contrabalansată cu importanța Învierii. Din propria mea experiență în Ortodoxie pot spune că se pune accent atât pe Cruce cât şi pe Înviere şi că amândouă sunt ținute la loc de mare cinste. Dar alături de acestea este întruparea - invadarea spațiului şi timpului de către veşnicul Dumnezeu. Dumnezeu a intrat nu numai în natura omenească ci şi în lumea în care trăim şi în universul din care lumea e doar o mică parte, întruparea este parte componentă a planului lui Dumnezeu pentru mântuirea oamenilor şi a întregii creații. Punctul ei culminant este în dimineața Învierii. Planul Lui se va desăvârşi la cea de a doua Venire. Atunci oamenii, şi restul creației lui Dumnezeu, se vor transforma în Cerul cel Nou şi Pământul cel Nou.

Este, de asemenea, important să ne reamintim că în Noul Testament întruparea este una dintre încercările majore la care este supusă dreapta credință creştină. Sf. Ioan scrie: „în aceasta să cunoaşteți duhul lui Dumnezeu: orice duh care mărturiseşte că Iisus Hristos a venit în trup, este de la Dumnezeu. Şi orice duh, care nu mărturiseşte pe Iisus Hristos, nu este de la Dumnezeu, ci este duhul lui antihrist..."[4] şi iarăşi „...mulți amăgitori au ieşit în lume, care nu mărturisesc că Iisus Hristos a venit în trup; acesta

[3] Într-o scrisoare către Antioh
[4] I Ioan 4, 2- 3

este amăgitorul şi antihristul"[5]. De-a lungul secolelor, Biserica a pedepsit pe cei care s-au depărtat de la acest adevăr. Sf. Ioan este deosebit de concret: „Dacă cineva vine la voi şi nu aduce învăţătura aceasta, să nu-i primiţi în casă şi să nu-i ziceţi: Bun venit! Căci cel ce-i zice: Bun venit! se face părtaş la faptele lui cele rele."[6]

Standardele doctrinare sunt un lucru; voinţa de a le impune şi sancţiona devierile de la acestea este altul.

Fecioara Maria în Biserica Ortodoxă

Ortodoxia este foarte pământească; câteodată prea pământească spre mângâiere. Este, de asemenea, plină de expresii şi experienţe ale slavei lui Dumnezeu. Haina fără cusături a Ortodoxiei ţine laolaltă această calitate pământească cu înţelegerea ei asupra „îndumnezeirii". Aceasta este credinţa prin care noi, oameni păcătoşi şi supuşi greşelilor, suntem chemaţi spre a fi *transformaţi* şi făcuţi asemenea lui Dumnezeu prin Duhul Sfânt. Astfel că alături de dimensiunea pământească este slava lui Dumnezeu şi una din cheile care le uneşte este înţelegerea ortodoxă asupra Fecioarei Maria.

Când ne referim la Fecioara Măria ajungem în inima Întrupării. Şi în acelaşi timp desfacem acum un butoi cu pulbere deschizând subiectul unei serioase controverse. De secole, protestanţii se scandalizează de învăţătura Bisericii Romano-Catolice despre Fecioara Maria, într-o oarecare măsură, dezgustul lor este justificat: există unii care, căutând să o cinstească pe Fecioara Măria, i-au conferit o poziţie asemănătoare lui Dumnezeu. Şi invers e adevărat: necinstirea Fecioarei Maria a sărăcit mult teologia protestantă. Printre alte urmări este şi eşecul general de a da valoarea cuvenită Întrupării şi exprimarea ei deplină în cult şi în viaţă.

Cercetând Ortodoxia am fost imediat obligat să devin conştient de prezenţa Fecioarei Maria. Dacă intri într-o Biserică Ortodoxă vezi întotdeauna icoana Maicii Domnului în stânga uşilor împărăteşti şi pe cea a Mântuitorului în dreapta. Rareori vezi într-o icoană doar pe Fecioara Maria; de obicei, ea îşi ţine Fiul şi mâna ei dreaptă arată în direcţia Lui ca şi cum ar spune: „Nu mă ruga pe mine, ci pe Fiul meu". Maica Domnului este întotdeauna printre cei care se roagă şi „da"-ul ei spus lui Dumnezeu este modelul propriilor noastre răspunsuri la chemarea Lui.

În tradiţia apuseană, Maica Domnului este deseori pusă într-o poziţie greşită. Sau o înălţăm peste măsură, aproape permiţându-i din când în când să-1 înlocuiască pe Fiul ei Iisus Hristos, sau o ignorăm sau o neglijăm ca şi cum creştinii ar alege între evlavia pentru Maria şi devotamentul pentru Iisus Hristos. În tradiţia ortodoxă îi dăm locul care i se cuvine: nici nu o neglijăm, nici nu o înălţăm într-o manieră nepotrivită. Tradiţia apuseană o numeşte de obicei „Fecioara" sau „Fecioara Maria". Ea este deseori reprezentată, în picturi sau statui, singură. Pe de altă parte, în tradiţia noastră răsăriteană, în majoritatea cazurilor, o numim „Maica Domnului" sau *Theotokos* („Născătoare de Dumnezeu"). Noi trebuie de asemenea să înţelegem că termenul „Maica Domnului" a fost acceptat de Biserica nedivizată şi recunoscut la Sinodul Ecumenic de la Efes (431). Accentul este pe cuvântul „Dumnezeu", şi nu pe cuvântul „Mamă", iar titlul a fost folosit pentru a scoate în evidenţă firea dumnezeiască a lui Iisus Hristos, împotriva punctelor de vedere ale ereticilor din acea perioadă. Între aceştia se numără Arie, care nu a acceptat firea dumnezeiască a lui Hristos, şi Nestorie, care nu a acceptat titlul *Theotokos* pentru Fecioara Maria, deşi termenul nu a fost folosit niciodată cu intenţia de a o introduce pe Maria în Sfânta Treime.

Aici, din nou, vedem haina fără cusături a Ortodoxiei. Maria este parte din acea

[5] II Ioan 7
[6] II Ioan 10- 11

haină, având rolul ei unic în drama Întrupării. Vedem, prin ascultarea Mariei, omenirea restaurată de Hristos. Aşa cum Sf. Pavel vede pe Hristos ca al doilea Adam, tot aşa unii dintre Sfinții Părinți o văd pe Maria ca pe a doua Evă, transformând în bine, prin ascultarea ei, răul făcut prin neascultarea primei Eve. În învățătura Bisericii Ortodoxe, cât şi a celei Romano-Catolice, cinstirea dată Maicii Domnului este cu adevărat cinstire adusă Fiului ei.

Regretatul Cardinal Suenens avea un mod de a explica aceasta protestanților. Cu ocazia hirotonirii sale ca episcop, el a fost mişcat de florile care au fost trimise mamei lui. „Nu te teme de cinstirea Mariei", obişnuia el să spună. *„Orice faci pentru a o cinsti pe ea va merge direct la inima Fiului ei."*[7] Dar noi o iubim şi pe ea şi pe Fiul ei. Când Iisus, fiind pe Cruce, i-a spus Sf. Ioan „Iată mama ta", era o invitație nu doar pentru Sf. Ioan, ci şi pentru Biserică, pentru a o primi şi a o cinsti. I se dă o astfel de cinstire nu ca unei divinități, ci ca Maică a Domnului.

Fecioara Maria şi dogmele

Biserica Ortodoxă nu acceptă unele dogme privitoare la Fecioara Maria care au fost introduse de Biserica Romano-Catolică. Suntem de acord cu Biserica Catolică că ea este „pururea-fecioară" (mai multe despre aceasta mai târziu), titlu confirmat la Sinodul V Ecumenic de la Constantinopol (553), dar ortodocşii nu acceptă dogma imaculatei concepții, proclamată de Papa Pius al IX-Iea în 1854.

Majoritatea ortodocşilor cred în ceea ce Biserica numeşte „Adormirea Prea Sfintei Născătoarei de Dumnezeu şi Pururea Fecioarei Maria". Romano-Catolicii o numesc „Înălțarea cu trupul la cer". După Tradiția Bisericii Ortodoxe Fecioara Maria a murit, aşa cum se întâmplă cu toți oamenii; nu voit, aşa cum a făcut Fiul ei, ci datorită faptului că era muritoare. Ca noi toți, şi Fecioara Maria trebuia să fie mântuită de Hristos, dar murind, ea a fost înălțată la cer de Fiul ei şi participă de pe acum la viața cerului. Adormirea nu este o dogmă a Bisericii Ortodoxe. Ea nu este menționată în Sf. Scriptură, şi acest lucru nu ne surprinde, deoarece a avut loc după ce majoritatea cărților ei au fost scrise. Şi totuşi, se poate spune că este biblică în sensul că ceva asemănător s-a întâmplat şi altora, de exemplu lui Ilie în Vechiul Testament. Există învățături care aparțin publicului şi sunt predicate în Biserică; aşa sunt dogmele. Exemple ar putea fi cele cu privire la Sfânta Treime şi Învierea Domnului. Pe de altă parte, cele privitoare la Maica Domnului aparțin Tradiției din interiorul Bisericii. Pururea fecioria Mariei a fost multă vreme subiect de controversă printre evanghelici deşi, trebuie să adăugăm că nu întotdeauna şi nu printre toți[8]. La momentul reformei, unii reformatori au crezut în ea şi nu părea a fi subiect de controversă. Este necesar să înțelegem că reformatorii acționau adesea împotriva exceselor din Biserica Romano-Catolică de atunci şi nu împotriva Bisericii Ortodoxe cu care oricum aveau foarte puțină legătură. Învățătura Bisericii Ortodoxe cu privire la aceste subiecte a fost păzită continuu în spiritul Sfintei Tradiții din primele veacuri.

În această ordine de idei, un text frecvent citat este Matei l, 25, unde Evanghelia spune despre Iosif: „şi fără să fi cunoscut-o pe ea Iosif, Maria a născut pe Fiul său..." Unii au învățat că se subînțelege că Fecioara Măria a avut legături cu Sf. Iosif după naşterea lui Hristos. Sensul cuvântului scripturistic nu trebuie interpretat aşa. Jean Calvin subliniază acest lucru în *Instituții:* „Aceste cuvinte din Sf. Scriptură nu înseamnă

---

[7] Citat din autobiografia sa *Memories and Hopes (Amintirir şi speranțe*), Veritas, 1992

[8] În această secțiune am fost ajutat de referatul Părintelui Dr. Charles (acum Serafim) Bell intitulat *A Journey to Orthodoxy (Călătorie în Ortodoxie}.* Călătoria lui Serafim 1-a transformat din prezbiterian în preot în Biserica Ortodoxă Antiohiană. între timp el a fost un număr de ani pastor al uneia din Bisericile Viticultorilor lui John Wimber din California. Acum el şi majoritatea celor care făceau odinioară parte din această Biserică au fost primiți în Sfânta Ortodoxie

că după naştere ei au trăit împreună ca soţ şi soţie..."[9] Reformatorul elveţian Zwingli spune: „Ea trebuia să fie fecioară şi pururea fecioară..." şi într-una din rugăciunile lui se referă la Maria astfel: „curata şi pururea Fecioară Maria"[10].

Alţii citează din Matei 12, 46, care se referă la „mama şi fraţii Lui" care doreau să vorbească cu Hristos. Oricum, cuvântul grecesc tradus aici „fraţi" putea tot atât de bine să însemne „rude" şi ar fi putut în orice caz să se refere la copiii lui Iosif dintr-o căsătorie anterioară, deoarece Iosif, după Tradiţie, era mai în vârstă decât Maria. Calvin comentează că „În obiceiul evreilor, rudele de orice fel erau numite «fraţi» Aşadar, Helvidius[11] dă dovadă de ignoranţă dacă îşi închipuie că Maria avea mulţi fii deoarece există câteva menţiuni despre fraţii lui Hristos."[12]

Un învăţat prezbiterian american, Dr. Dale Bruner, scrie: „Este un fapt care merită menţionat că părinţii celor mai importante Biserici Protestante, de la Luther la Wesley, cred în pururea fecioria Mariei. Astfel că această temă nu apare de obicei pe ordinea de zi a discuţiilor dintre catolici şi protestanţi"[13]. În altă carte[14], acelaşi Dr. Dale Bruner îndeamnă protestanţii să dea adevărata cinstire Mariei: „Ea are dreptul să poarte numele pe care Biserica primară i 1-a conferit, nu doar de dragul ei, ci de dragul protecţiei deplinei dumnezeiri a Fiului ei, *Theotokos, Mater Dei* şi *Notre Dame.* Maria este în istorie Maica Domnului. Aceasta trebuie să mărturisim cu curaj dacă dorim să respectăm deplina divinitate a lui Iisus Hristos."

Acolo unde Maria este tratată cu indiferenţă, cum se întâmplă printre evanghelici, va exista o diminuare a înţelegerii şi experienţei referitoare la Întrupare. Neglijarea Mariei este de asemenea obişnuită şi printre creştinii moderni. Karl Rahner exprimă bine acest adevăr atunci când scrie: „Pentru prea mulţi oameni creştinismul a devenit încă un «ism», o ideologie, o idee abstractă, şi abstracţiile nu au nevoie de mame". Tratarea cu indiferenţă a Fecioarei Maria poate genera noi erezii. Este interesant faptul că acele Biserici şi oameni care îi conferă Mariei locul cuvenit în Biserică nu denaturează rolul femeilor în Biserică şi nici nu doresc să le dea rolul de preot care este simbolul lui Hristos, care a fost bărbat şi nu femeie. De asemenea, ele condamnă discriminarea sexuală care umileşte femeile şi le tratează ca fiind inferioare. Ele resping mişcarea feministă (cunoscută mai mult în lumea noastră apuseană) care insistă asupra egalităţii nediferenţiate între sexe[15].

Icoanele şi cinstirea lor

Am precizat deja locul central atribuit de Biserica Ortodoxă Întrupării. Sf. Pavel, în Epistola către Romani, vede creaţia aşteptând „cu nerăbdare descoperirea fiilor lui Dumnezeu... Pentru că şi făptura însăşi se va izbăvi din robia stricăciunii, ca să fie părtaşă la libertatea măririi fiilor lui Dumnezeu."[16] Astfel, Biserica Ortodoxă a socotit întotdeauna că răscumpărarea creaţiei şi purtarea de grijă pentru ea sunt legate de răscumpărarea şi preocuparea pentru mântuirea oamenilor. De aceea Biserica recunoaşte valoarea creaţiei şi icoanele, care au un rol vital în Ortodoxie, reflectă relaţia strânsă dintre om şi aceasta.

Icoana este o „fereastră" prin care vezi. Renumitul program de computer

---

[9] Vol.3, p. 71

[10] Citat din *Reformed Dogmatics (Dogmatica reformată)* de H. Heppe. p. 422

[11] Un teolog latin din secolul IV care a fost combătut de Fer. Ieronim pentru că nega pururea fecioria Maicii Domnului. El căuta să apere căsătoria împotriva unui accent exagerat pus pe feciorie. Fer. Ieronim a apărat pururea fecioria Mariei în opera lui *De perpetua virginitate B. Mariae adversus Helvidium*

[12] *The Institute,* vol. 2, p. 136

[13] *Commentary on St. Matthew 's Gospel (Comentariu la Evangh elia Sf. Matei),* p. 37.

[14] *The Christbook (Cartea creştinului*), Vol. 1, p. 38

[15] Autorul a scris o care despre acest subiect, *Equal and Different,* Hodder & Stoughton, 1994.

[16] 8, 19- 21

Windows este prietenul utilizatorului datorită folosirii unor „icoane", imagini ce apar pe ecran, care identifică diferitele funcții ale computerului în mod ilustrat. Şi icoanele ortodoxe au o funcție descriptiv-ilustrativă dar, spre deosebire de programul de computer, ele sunt cu adevărat purtătoare de har. Ele sunt încă o formă de dialog între cer şi pământ şi nu un monolog sau o formă de curiozitate morbidă.

Au fost unii care au vrut să elimine icoanele din Biserică, în special în secolele VII şi VIII, deoarece credeau că reprezintă o formă de idolatrie. Este greşit, spuneau unii, potrivit celor zece porunci, să facem orice chip zugrăvit al lui Dumnezeu. Biserica Ortodoxă susține că Întruparea a adus o schimbare importantă. Cuvântul S-a făcut trup. Dumnezeu a intrat în lumea creată. Oamenii au putut să-L vadă şi să-L atingă pe Dumnezeu. Astfel Dumnezeu consfințeşte pictarea icoanelor spre slava numelui Său. Sf. Ioan Damaschinul, marele apărător al icoanelor, scrie: „Deoarece Dumnezeu a apărut în trup şi a trăit printre oameni, pot reprezenta ceea ce este vizibil din Dumnezeu. Nu mă închin materiei, ci mă închin Creatorului materiei care a devenit materie de dragul meu... şi care, prin materie a desăvârşit mântuirea mea. Niciodată nu voi înceta să cinstesc materia care aduce cu sine mântuirea mea!" Ortodocşii nu adoră icoanele şi nici nu se închină lemnului sau culorilor. Ei se închină lui Hristos Cel pictat pe icoane şi cinstesc pe Maica Domnului şi pe sfinții zugrăviți pe ele.

Idolatria a fost condamnată în Vechiul Testament. Şi totuşi aceasta nu i-a împiedicat pe israeliți ca, urmând poruncile lui Dumnezeu, să folosească obiecte materiale şi imagini în cultul divin. Templul era împodobit cu imagini de plante şi animale la care nu se închinau ca la idoli. Părintele Jonathan Hemmings scrie: „Trebuie să se facă o distincție clară între închinarea absolută sau adorarea *(latreia)* şi venerare *(proskenisis)"*[17].

Unii oameni complică lucrurile punându-şi întrebări cu privire la aspectul icoanelor. Fețele nu par vii ca în arta renascentistă italiană; dar ele sunt privite ca fiind la intersecția timpului cu eternitatea; cei reprezentați pe ele, deşi adormiți, sunt nemuritori. Trebuie să înțelegem simbolismul icoanelor pentru a le aprecia pe deplin.

Ortodocşii, după cum deja am consemnat, şovăie în privința reprezentării persoanei lui Dumnezeu Tatăl Care nu S-a întrupat. „Nimeni nu L-a văzut pe Tatăl", spune Iisus în Ioan 6, 46, „decât numai Cel ce este de la Dumnezeu: Acesta 1-a văzut pe Tatăl." Renumită în întreaga lume, icoana Sfintei Treimi a lui Rubliov reprezintă pe cei trei îngeri care 1-au vizitat pe Avraam la stejarul Mamvri[18]. La fel ca majoritatea icoanelor, este deosebit de simbolică. Fără îndoială ni se sugerează să vedem Sfânta Treime în ea. Asta are artistul în minte deşi, drept vorbind, nu este o icoană a Sfintei Treimi.

Prima mea impresie despre Biserica Ortodoxă a fost aceea a unei Biserici extrem de preocupate de a învăța şi transmite altora „dreapta învățătură". De-a lungul secolelor principalul instrument de transmitere şi exprimare a acestei învățături a fost cultul, mai ales Sf. Liturghie sau Euharistie. Este necesar să ne întoarcem acum la acest aspect al Ortodoxiei.

[17] Într-un articol cu titlul „Images of the Divine" („Imagini ale Dumnezeirii"); textul este preluat din cartea *On the Divine Images (Despre Sfintele Icoane)* a Sf. Ioan Damaschinul, St. Vladimir's Seminary Press

[18] Facere 18, 1 ş.u.

10

Cultul adevărat: Cerul pe pământ

Nu ştiam dacă eram în cer sau pe pământ, căci pe pământ nu se găseşte o astfel de splendoare sau frumuseţe. Nu putem să v-o descriem; doar atâta ştim că Dumnezeu sălăşluieşte acolo printre oameni şi că slujba lor întrece rugăciunea din toate celelalte locuri, pentru că nu putem să mai uităm acea frumuseţe.

Cronica veche rus ă

Cuvintele citate mai sus sunt din raportul prezentat prinţului Kievului Vladimir de către emisarii săi, care au fost trimişi în lume pentru a găsi adevărata religie. Pe baza acestui raport, care descrie vizita lor la Biserica Sf. Sofia din Constantinopol, a ales el Ortodoxia. Foarte puţini ar contesta faptul că aureola care încununează Ortodoxia este, după cum afirmă Episcopul Kallistos Ware, capacitatea ortodocşilor „de a percepe frumuseţea lumii spirituale şi [a exprima] acea frumuseţe cerească în rugăciunea lor"[1].

În anul 612 această grandioasă Biserică din Constantinopol avea optzeci de preoţi şi două sute cincizeci de diaconi. Şi totuşi nu mărimea este factorul decisiv. Aceeaşi slavă şi frumuseţe se găsea şi în slujbele ţinute în secret în puterea iernii în tundra siberiana în timpul perioadei comuniste. S-ar putea da multe alte exemple ale acestei taine şi prezenţe trăite în clădiri mici şi nesemnificative pretutindeni în lume. Competenţa corului e de ajutor; funcţia preotului este importantă; dar mai presus de orice este Sf. Liturghie, inspirată de Duhul Sfânt, a cărei strălucire se aseamănă cu lumina care izvorăşte din ceruri.

Liturghia Ortodoxă

Înainte de a trece la Liturghie, permiteţi-mi să vă explic că în Biserica Ortodoxă cuvântul „liturghie" este folosit cel mai frecvent pentru a descrie ceea ce alte Biserici numesc în mod normal Euharistia sau Sf. Împărtăşanie. Din multe forme ale liturghiei aceasta este, pentru ortodocşi, preeminentă. În acest capitol, când folosesc cuvântul „Liturghie" cu majusculă mă refer la Euharistie sau Sf. Împărtăşanie; când îl scriu cu literă mică îl folosesc în sensul general.

În Apus am trecut printr-o perioadă de schimbări liturgice interesante. Au plouat cu nemiluita reforme liturgice, atât în Biserica Romano-Catolică, cât şi în cea Anglicană, ca de la o lume nouă sfidătoare. Slujbele au fost adaptate la cerinţele omului modern. Uneori, vechile slujbe au fost luate în batjocură; unii dintre clericii şi episcopii din avangardă se distrau pe socoteala lor. Au fost tratate ca fiind creaţii foarte învechite, bune de dat în grija cărţilor de istorie. Această tendinţă încă continuă, deşi acum sub stindardul corectitudinii politice. Acestea fiind spuse, trebuie să admitem că Biserica Anglicană într-adevăr avea nevoie să-şi îmbunătăţească slujbele trunchiate în Cartea de rugăciuni[2] din 1662, iar Biserica Catolică cerea insistent o mişcare spre o Euharistie mai liturgică şi mai puţin clericalizată.

C. S. Lewis scria cândva: „Slujba bisericească perfectă ar fi una la care aproape că uiţi unde eşti; astfel atenţia noastră s-ar îndrepta spre Dumnezeu"[3] . In această lucrare, el demască abordarea superficială a liturghiei. „Există într-adevăr nişte scuze

[1] *The Orthodox Church*, p. 264-265

[2] Episcopul Michael Ramsey, în prima sa conferinţă despre Constantinopol ţinută în 1982 la Palatul Lambeth, spunea că este imperios necesar ca atât problema *Filioque* cât şi Epicleza să intre în atenţia Comisiei liturgice.

[3] *Letters to Malcom (Scrisori către Malcom),* Bles, 1964, p. 12

scrie el - pentru omul care spune: «Aş dori să vă amintesc că lui Petru i s-a dat sarcina *Paşte oile Mele,* şi nu fă experienţe pe şobolanii mei şi nu învăţa câinii mei să facă noi şmecherii»"[4]. Pledoaria lui, care pare să fi ajuns la urechi surde, a fost pentru „permanenţa şi uniformitatea liturgică". El a numit contrariul „zbucium liturgic". Tot mai multă lume conştientizează azi faptul că liturghiilor moderne eviscerate şi noilor slujbe harismatice le lipseşte ceva important - deşi nu se ştie întotdeauna clar despre ce este vorba.

Reforma slujbelor bisericeşti a urmat modelul reformei doctrinare; ea încearcă să se potrivească cât mai bine cu mintea şi voinţa omului modern. Ea tinde să pună accentul mai mult pe individ decât pe Biserică sau credinţă, să experimenteze căi noi şi nu poteci bătătorite. După cum spune David Mills în revista *Sursum Corda,* „Această dorinţă a clericilor de a schimba liturghiile are o explicaţie sociologică. Prin constanta revizuire a liturghiei (şi inserarea personalităţii lui) preotul nu este doar cel ce conduce serviciul divin ci şi cel care îl *creează.* El nu mai este doar slujitorul din Cartea de rugăciuni, ci şi stăpânul care ştie, singurul care cunoaşte cuvintele magice şi atrage oamenii la adevărata rugăciune.

Trebuie să spunem că s-au adus diferite obiecţiuni cultului ortodox. Unii se plâng, de exemplu, că este prea „răsăritean" în cultură şi formă, şi atât de nepotrivit pentru occidentali ca noi. Trebuie să mărturisesc că n-am reuşit mulţi ani să iau în serios Biserica Ortodoxă. Am crezut că a fost hărăzită de Dumnezeu doar celor din Orientul Mijlociu sau din Europa Răsăriteană. Cu alte cuvinte, am crezut că este condiţionată cultural. Pe măsură ce m-am apropiat tot mai mult de Biserică mi-am dat seama ce greşeală serioasă făcusem. Liturghia Bizantină este în totalitate răsăriteană *pentru că este în totalitate biblică.* Este necesar să ne amintim că, în esenţă şi la originile lui, Creştinismul este o religie răsăriteană şi Biblia o carte răsăriteană. Fundamentele adevărului creştin se întind în urmă până în timpurile Vechiului Testament, şi Avraam este atât tatăl nostru cât şi tatăl poporului evreu. Şaptezeci la sută din Sf. Liturghie, de exemplu, este preluată direct din Biblie, iar alte slujbe Ortodoxe au texte predominant biblice. N-am auzit niciodată pe cineva dezaprobând Biblia pentru că este „răsăriteană" sau argumentând că se potriveşte doar celor din Răsărit. Orice persoană care se bucură de Biblie va savura liturghiile ortodoxe.

O a doua obiecţiune se referă la lungimea slujbelor ortodoxe. Sf. Liturghie poate fi oficiată în aproximativ nouăzeci de minute, deşi poate dura şi mai mult, în special la sărbătorile mari. În Rusia, slujba Sfintei Liturghii poate dura trei ore, dar aceasta este o excepţie. Acum câţiva ani, un protestant făcea reproşuri unui preot ortodox în legătură cu durata slujbelor, la care a primit o replică care a devenit clasică: „Dacă eşti în cer, care-i graba?"

Ceea ce am observat deseori în Biserica Ortodoxă sunt puţinele adaptări făcute de dragul modei sau a şubrezeniei omeneşti. Ea nu a redus, de exemplu, în mod radical asprimea sau lungimea perioadelor de post. Alte Biserici au spus: „Nu te poţi aştepta ca oamenii din ziua de azi să postească în felul acesta", iar la al doilea Conciliu de la Vatican, Biserica Romano-Catolică a redus rigurozitatea postului. Biserica Ortodoxă nu aşteaptă de la credincioşii de rând să ducă o viaţă asemănătoare monahilor. Ea dispune, de asemenea, de o rezervă (numită *iconomie)* care acordă circumstanţe atenuante în împrejurări de excepţie. Acestea pot fi cerinţele dietetice ale diabeticilor, necesităţile femeilor însărcinate, mamelor care alăptează, ale celor mici, ale infirmilor şi ale celor în vârstă. Regulile lor pentru post sunt diferite de ale celorlalţi. Oricum, Biserica Ortodoxă a menţinut un model de post riguros până în ziua de azi. Indiferent dacă oamenii le respectă sau nu, majoritatea zilelor de miercuri şi vineri din an sunt zile de post. Există, de asemenea, perioade de post precise, nu numai în Postul Mare, ci şi înainte de Crăciun, începând cu mijlocul lui noiembrie. Apoi există, în alte perioade ale anului,

[4] Ibidem, p. 13

posturi de aproximativ două săptămâni.

Impresia copleşitoare pe care o am în timpul liturghiei ortodoxe este că ea este tratată cu seriozitate, fiind în acelaşi timp plină de bucurie, cu o mare fluiditate de mişcare. Cultului protestant aproape îi lipseşte acţiunea. În Ortodoxie nu există nici o glumă sau frivolitate, atât de obişnuite în slujbele protestante şi penticostale moderne. Nu există nici o încercare de a-L face pe Dumnezeu „popular” de a-L reduce la nivelul nostru şi a-L face să pară un „tip de treabă". Ortodocşii tratează tot ce fac în Biserică şi în credinţa lor cu seriozitate, şi rugăciunea lor este făcută „cu cuviinţă şi după rânduială", aşa cum spune Sf. Pavel în Corinteni 14, 40. Totul se face fără rigiditate sau făţărnicie. Preotul nu este privit ca „unul dintre noi", îmbrăcat într-o pereche de blue-jeans vechi şi un pulover sport. El îl reprezintă pe Hristos şi este astfel îmbrăcat cu veşminte care îl diferenţiază de restul comunităţii. Veşmintele simbolizează slava lui Hristos şi biruinţa Lui asupra păcatului şi a morţii prin Cruce şi Înviere[5] . Într-o zi, după o Liturghie ortodoxă, discutam neoficial fiind încă îmbrăcat în veşmintele mele. Un băiat arab, cu ochi mari, s-a apropiat şi mi-a spus: „Părinte, de ce te îmbraci ca Iisus?" Atât mi-a zis.

Cultul ortodox exprimă doctrina creştină pe care se sprijină. O slujbă ortodoxă este un caleidoscop de scene, imagini, sunete şi mirosuri prin care trăim învăţătura care este inima liturghiei. Ea pătrunde în noi prin ochii, nările şi urechile noastre.

Muzica ortodoxă

Muzica ortodoxă exprimă această doctrină într-un mod cu totul special. În mod obişnuit, la slujbe nu se foloseşte nici un instrument muzical. Nu este nici o orgă în clădirile bisericilor. Ortodocşii cred că cea mai bună modalitate de a-i da slavă lui Dumnezeu este prin ceea ce Biblia numeşte „(părţile) cele mai bune ale voastre", vocea omenească. Se spune că a cânta înseamnă a te ruga de două ori. În Psalmi gura este numită „slava omului". Aşa că ce modalitate mai bună este de a exprima „slava cea dreaptă" decât prin acea gură? Şi asta simplifică totul. Nu sunt solişti pentru că în Ortodoxie există puţin spaţiu pentru slăvirea individuală sau pentru interpretarea de imnuri sau ceva asemănător[6]. Totul se face împreună cu alţii, ca un singur „trup", spre slava lui Dumnezeu.

În acest capitol putem să vă împărtăşim doar ceea ce am experimentat până acum în domeniul muzicii ortodoxe, mai ales în cadrul ritului răsăritean. Mai întâi am trăit experienţa psalmodierii ruseşti şi apoi, mai ales datorită unei vizite de trei săptămâni în Orientul Mijlociu în 1995, a cântării liturgice bizantine. În ansamblu ele nu se potrivesc, deşi câteva măsuri bizantine se regăsesc în muzica rusească. (Muzica ritului apusean include melodia corală gregoriană, cântecul simplu pentru o singură voce [Cantus planus, n.tr.] şi aranjamentul Marbecke pentru Euharistie, pe care soţia mea şi cu mine le cunoaştem de mulţi ani din bisericile anglicane. Aceasta are intervale mai îndrăzneţe decât cântarea ritului răsăritean, care necesită a fi învăţate cu grijă. Sunt opt glasuri în muzica ritului apusean.

Cântarea rusească pe care am folosit-o are melodii fără complicaţii, cu armonii simple (care pot sau nu să fie folosite, depinzând de disponibilitatea cântăreţilor). Se foloseşte gama muzicală cu care suntem obişnuiţi în Apus şi intervalele între note sunt mici. Asta înseamnă că este extrem de uşor pentru toată comunitatea liturgică a se

[5] Ele aveau probabil ca model veşmintele pe care le purtau împăraţii bizantini atunci când participau la slujbele Bisericii. Mare parte din slujba de încoronare britanică îşi are rădăcinile în ceremoniile de la curtea imperială bizantină.

[6] În bisericile mici ortodoxe pot exista doar preotul şi un singur cântor sau citeţ. Dar şi aici percepţia este aceeaşi, a unui dialog între cer şi pământ

alătura cântării. Pe de altă parte, cântul bizantin este monodie (are o singură linie melodică); este bogat şi extrem de flexibil, cu sferturi de ton şi adesea cu un ison de bas. Favorizează foarte mult rugăciunea dar este dificil pentru un grup de oameni să cânte în cor şi într-un tempo adecvat. Trebuie să se aleagă sau unul sau altul.

Trebuie spus că ambele tipuri de cântare sunt flexibile. Dacă cineva nu este sigur care anume din cele opt melodii speciale sau „glasuri" trebuie folosite în Liturghie, este acceptată şi rostirea recitativă a cuvintelor. În orice caz, aşa e bine deoarece cuvintele au întotdeauna întâietate faţă de muzică în Ortodoxie. E posibil ca acesta să fie în parte motivul pentru care instrumentele nu sunt niciodată folosite. Nimic nu trebuie să fie permis din ceea ce ar putea stingheri libertatea de exprimare prin adevărul cuvintelor în rugăciune. În Apus suntem obişnuiţi să fim mişcaţi de dinamica, melodiile şi armoniile muzicii. Dar în cultul ortodox subordonarea cântării faţă de text este de o importanţă capitală. Acest lucru permite Sfântului Duh să accentueze în inimile oamenilor ceea ce *El* doreşte, chiar dacă aceasta se face diferit de la un individ la altul. „Suntem foarte susceptibili faţă de senzual şi de aceea trebuie să fim în stare de trezvie (veghe) faţă de înfăţişarea lui exterioară", ne-a spus recent un episcop.

Când un reporter de la Radio 3 l-a întrebat pe un preot ortodox rus cum vede evoluţia cultului ortodox în viitor, răspunsul dat l-a lăsat fără grai. Preotul a spus: „Noi dorim să aflăm cât mai exact cum se rugau primii creştini şi să ne desăvârşim rugăciunea noastră pentru a fi pe cât posibil ca a lor." Cu alte cuvinte, tradiţia străveche este cea care a rezistat testului timpului şi nu avem ce îmbunătăţi.

O Biserică pentru toate anotimpurile

Unul dintre primele lucruri care m-a frapat în mod deosebit a fost varietatea substanţială a anului bisericesc ortodox. Când eram membru al Bisericii Anglicane nu tratam anul bisericesc cu atâta seriozitate. Paştile, da, desigur. Crăciunul, fireşte. Cincizecimea, încă de când m-am implicat în Reînnoirea Harismatică. Dar foarte puţin perioadele dintre ele. Cu toate acestea, curând mi-am dat seama că ortodocşii tratează cu seriozitate tot anul bisericesc. Pentru prima oară în viaţa mea am trecut zilele importante de sărbătoare în agenda mea. Mă asigur că vom respecta perioadele de post şi sărbătorile mari.

Nu a fost uşor să înţeleg ce înseamnă toate acestea. Şi totuşi, cu ajutorul cărţilor şi trăind momente deosebite, majoritatea şi-au găsit locul în viaţa mea. Pentru ortodocşi nu contează doar sărbătorile mari, ci şi ceea ce este între ele.

C. S. Lewis are un paragraf elocvent într-una din scrisorile sale din *Screwtape Letters*[7] , o corespondenţă imaginară între un demon mai bătrân şi unul mai tânăr, în această scrisoare demonul bătrân trebuie să recunoască cât de ingenios contracarează Dumnezeu „dezgustul omenesc faţă de acelaşi lucru vechi" cu schimbări plăcute. În felul acesta, El echilibrează „dragostea de schimbare cu dragostea de permanenţă". Aşa că Dumnezeu ne dă perioade diferite şi totuşi aceleaşi în fiecare an. Demonul îşi spune părerea: „El dă în Biserica Lui un an spiritual. Perioadele se schimbă din post în sărbătoare, dar sărbătoarea e aceeaşi ca mai înainte." Aceasta este exact ceea ce am experimentat şi noi. O schimbare constantă de tempo şi de atenţie, ceea ce înseamnă că nu există nici un moment monoton.

O experienţă emoţionantă pentru noi a fost trecerea prin Postul Mare pentru prima oară. Se numeşte „Mare" datorită locului pe care îl ocupă în vieţile credincioşilor ortodocşi. Din păcate, în Apus Postul Mare a devenit treptat tot mai neînsemnat sau chiar a fost total ignorat, deşi este încă tratat cu seriozitate de anglo-catolicii din Biserica Anglicană. Când eram mic Postul Mare însemna renunţarea la dulciuri. Pentru majoritatea oamenilor aceste zile nu înseamnă nici măcar atât. Şi de mulţi ani o iau

[7] Bles, 1942, nr. 25

mereu de la capăt. (Cu toate acestea, trebuie să consemnez că am renunțat la jocurile pe computer când eram anglican şi asta e ceva). Acum ceva vreme am cumpărat aşa numitul *Lenten Triodion*[8] *(Triodul),* o carte care cuprinde slujbele şi rugăciunile speciale din Postul Mare. Cartea are o întindere de aproximativ 800 de pagini, şi chiar şi aşa nu cuprinde toată bogăția vieții şi practicilor ortodoxe. Nu toți credincioşii ortodocşi iau Postul Mare în serios, dar majoritatea o fac, şi trecerea noastră prin Postul Mare, cu *Triodul* în mână, a fost o experiență de o imensă bucurie.

Unii se plâng de rolul predominant al preotului ortodox. Este adevărat că preotul slujeşte Sf. Liturghie (dacă episcopul nu este prezent). Anumite părți din slujbă dezlegarea de păcate şi altele - sunt rezervate preotului. El este reprezentantul lui Dumnezeu şi al lui Hristos. Dar, de fapt, cea mai mare parte din slujbă este în mâinile sau, mai bine zis, în gura corului, în unele slujbe, cum ar fi Sfânta Liturghie, se ridică la peste 70 la sută.

Există un proverb latin care rezumă acest pricipiu vital: *lex orandi, lex credendi* (ad. lit., *credința noastră se exprimă prin rugăciunea noastră).* John Meyendorff, în cartea sa *Byzantine Theology (Teologia bizantină)* scrie despre acest proverb latin: „Legătura dintre continuitate şi diversitate, loialitatea față de un prototip central şi inițiativa locală este inevitabilă în această «lex orandi» a Bisericii, în Bizanț, studiul acestei legături este o condiție esențială pentru înțelegerea lui «lex credendi»."[9]

„Tradiția internă - scrie Episcopul Kallistos Ware -este păstrată mai presus de orice în cultul Bisericii." Ortodocşii tratează cu seriozitate fiecare aspect al cultului: conținutul lui, repartizarea lui de-a lungul anului în calendarul bisericesc, şi nuanțele lui de intensitate şi disciplină, mai ales în timpul posturilor. Totul concură pentru a ne încuraja să credem, deoarece rugăciunea şi credința sunt strâns asociate, dreapta închinare şi dreapta credință.

Rugăciunea este pentru ortodocşi un mod de viață care i-a susținut de-a lungul secolelor de persecuții. Permiteți-mi să închei cu versurile poetului german Rainer Maria Rilke:

Spune-mi, poetule, ce faci?
Mă rog.

Dar întunericul, moartea, disperarea
Cum le înduri?
Mă rog.

Şi necunoscutul?
Mă rog.

8 Faber & Faber, 1978
9 Fordham University Press, 1979, p.115 ş.u.

11

Strivit de istorie

Nimic mai trist decât cineva care şi-a pierdut memoria, şi Biserica care şi-a pierdut memoria este în aceiaşi stare de senilitate.

Profesor Henry Chadwick

Istoria nu este un subiect la modă deoarece oamenii devin tot mai puțin interesați de ea. Gilbert Shaw scria cândva: „Primii oameni spuneau: „Dumnezeu este mort", acum ei spun „trecutul este mort". Şi, s-ar putea adăuga, puțini caută o reînviere. Marele industriaş Henry Ford spunea că „istoria este un cumul de baliverne" şi mulți sunt acum de acord cu această succintă caracterizare. Dar pentru creştinii serioşi istoria este foarte importantă. Atât Vechiul cât şi Noul Testament sunt pline de istorie. Sunt istorisiri despre cum Dumnezeu a binecuvântat şi a pedepsit, revelându-Se sau nu pe Sine şi în cele din urmă cum a intrat în istorie, prin Iisus Hristos, pentru a schimba întregul ei curs. *Când Biserica îşi pierde memoria este semn de senilitate şi nu de vigoare tinerească.*

Este important de observat, după cum am atras atenția mai înainte, că acest capitol despre istoria Bisericii Ortodoxe a fost în mod voit amplasat *după* cele despre doctrină şi liturghie. Istoria a influențat Biserica Ortodoxă, dar nu a fost în stare să-i schimbe esența. Biserica este ca o corabie în strânsă legătură cu marea. Corabia navighează pe mare; acesta este scopul existenței ei. Este bătută de valuri şi cursul ei poate fi deviat de furtuni. Dar corabia ar eşua numai dacă i s-ar permite mării să intre în carena sa. Biserica a traversat mările istoriei. Uneori a fost lovită de valuri enorme şi a dispărut din vedere doar pentru a ieşi la suprafață intactă şi solidă. Ea îşi continuă drumul spre ultima ei destinație, Cerul cel nou şi Pământul cel nou. Lumea este predestinată a fi trecătoare, nu Biserica.

Biserica Ortodoxă a navigat pe multe mări agitate, dar cu toate acestea „Arca Mântuirii" a supraviețuit. Este o corabie strălucit proiectată deoarece constructorul ei este Dumnezeu. El a ştiut dinainte ce suferințe avea de întâmpinat. El a înzestrat-o cu tot ceea ce era necesar pentru a supraviețui şi a ajunge la adevărata ei destinație.

Aşa cum am spus, trăim într-o lume care dispreţuieşte sau ignoră istoria din ce în ce mai mult. Ea este privită ca o distracție plictisitoare comparativ cu lucrurile mari ale vieții de azi. Istoria Bisericii Ortodoxe este istoria prezenței continue a lui Hristos prin puterea Sfântului Duh în mijlocul poporului Său. Dumnezeu a invadat timpul şi istoria, atunci când Hristos S-a născut din Fecioara Maria, şi Dumnezeu întotdeauna lucrează în şi prin istorie. Trecutul nu este mort, aşa cum cred unii, deoarece Hristos este acelaşi „ieri şi azi şi în veci"[1]. El uneşte pe vecie trecutul cu prezentul. Prezentul este ceea ce este deoarece a izvorât din trecut. (Şi Biserica Celtă a avut cu adevărat înțelegere biblică şi răsăriteană asupra acestei probleme. Pentru ea nu au existat delimitări clare între trecut, prezent şi viitor.)

Cineva a descris odată Ortodoxia Răsăriteană ca fiind „strivită de istorie". Cuvântul „răsăritean" este un cuvânt eronat dacă sensul lui este acela că Biserica Ortodoxă aparține doar Estului. Când soția mea şi cu mine am vizitat Siria în 1995, am întâlnit un grup mic de tineri argentinieni care studiau araba ca parte din programul lor de pregătire pentru preoție. Ei erau membri ai unei prezențe ortodoxe înfloritoare din această țară. Există Biserici Ortodoxe în China, Japonia, Australia, Brazilia şi pretutindeni în Africa, pentru a enumera doar câteva. În mare măsură necesitatea

[1] Evrei 13, 8

economică i-a determinat pe europeni să emigreze spre cele două Americi în secolele nouăsprezece şi douăzeci.Cu toate acestea, persecuţia a fost cea care a împrăştiat Biserica Ortodoxă răsăriteană în lume în acea perioadă.

Acestea fiind spuse, originile Ortodoxiei se găsesc în Orientul Mijlociu şi de acolo s-a întins spre Răsăritul şi Apusul Europei. Astăzi, în Orientul Mijlociu peste 90 la sută dintre toţi creştinii sunt ortodocşi, iar în Rusia, Bulgaria, România şi Grecia, de exemplu, Biserica predominantă este cea Ortodoxă. Ca mărime, Biserica Ortodoxă este a doua din lume. (Penticostalii pretind uneori că deţin această poziţie; oricum, penticostalii nu sunt o Biserică ci mii de Biserici diferite, fără o viaţă sau autoritate comună.)

Trebuie să amintim, desigur, că în primii o mie de ani a existat doar o singură Biserică Sfântă, Catolică (Universală) şi Apostolică. Biserica Ortodoxă Răsăriteană şi-a dezvoltat secole de-a rândul un caracter al ei propriu, câteodată destul de diferit de cel al Bisericii Romano-Catolice sau Apusene. Marea Schismă, aşa cum este denumită, a separat Răsăritul de Apus spre marea pagubă a amândorura. De atunci diferenţele dintre ele au sporit. Biserica Răsăriteană, ameninţată frecvent de Islam, a fost aproape neafectată de marile transformări religioase, politice şi culturale care au avut loc în Apus: Renaşterea, Reforma şi începutul Iluminismului sau Modernitatea, cum este numită epoca noastră. Istoria Bisericii Ortodoxe a fost diferită de cea a Bisericii Romano-Catolice şi a celor protestante, iar Biserica Ortodoxă vede această împărţire între romano-catolici şi protestanţi ca fiind două feţe ale aceleiaşi monede. Aşa cum a spus Episcopul Kallistos Ware: „Protestantismul a ieşit din oul pe care 1-a ouat Roma"[2]. Divizarea Bisericii Creştine a provocat un rău imens şi mişcarea ecumenică din secolul XX a încercat să se ocupe de această situaţie scandaloasă. Aceste diviziuni au apărut la intervale de aproximativ cinci sute de ani şi primele trei sunt strâns legate de deosebiri de ordin lingvistic, cultural şi teologic.

Prima a apărut după Sinodul ecumenic de la Calcedon (451), când monofiziţii s-au separat datorită unor probleme legate de firea lui Hristos - adică, are El o singură fire sau două?[3] Biserica Armeană, parte a acestei schisme, nu a fost deloc reprezentată la Calcedon, deoarece armenii erau implicaţi în acea perioadă într-un război. Ceilalţi sunt cunoscuţi ca Biserica Coptă Egipteană, Biserica Coptă Etiopiana şi Biserica Siriană Iacobită.

Termenul „monofizit" a fost folosit în sens peiorativ de adversarii lor, deşi ei niciodată nu au crezut că Hristos are o singură fire. Aceste Biserici nu au avut niciodată legături strânse cu limba şi cultura greacă şi latină, şi se pare că deosebirile lingvistice au avut o influenţă mai puternică decât cele teologice în controversa care a provocat schisma. Această familie de Biserici este, în general, numită acum „Ortodoxă Orientală" sau „ne-calcedoniană".

A doua schismă a apărut cam la şase sute de ani mai târziu şi a despărţit marile Biserici Apusene Latine de marile Biserici Răsăritene Greceşti. Deosebirile de ordin cultural şi lingvistic au jucat şi de această dată un rol decisiv în schisma cea mai serioasă şi cea mai vastă dintre toate celelalte. Acest aspect îl voi dezvolta în capitolul 12.

Cea de a treia a urmat cam la cinci sute de ani mai târziu şi a influenţat doar Bisericile Apusene. Reforma a creat lumea protestantă, care 1-a rândul ei s-a divizat în multe Biserici diferite.

În sfârşit, după patru sute de ani, a apărut mişcarea penticostală care s-a răspândit repede în întreaga lume, creând propriile ei Biserici şi etos.

---

[2] *The Orthodox Church*, p. 2

[3] Am explicat termenul „monofizit" şi concepţiile greşite pe care le implică, într-un capitol anterior; vezi cap. 3. p. 54.

Vestea bună este că prima mare schismă este acum pe cale de a fi vindecată. Deşi Biserica Ortodoxă nu este încă în comuniune cu Bisericile Ortodoxe Orientale, reconcilierea este aproape. Există de asemenea un imbold nou de a vindeca cea de a doua schismă importantă. Papa Ioan Paul al II-lea şi-a exprimat dorinţa pentru a face un pas important înainte la începutul mileniului al treilea.

După cum am văzut cuvântul „ortodox" are dublu înţeles, „dreaptă credinţă" şi „dreaptă închinare". Acestea sunt două şuviţe ale aceleiaşi funii care a menţinut Biserica Ortodoxă de-a lungul secolelor. Viaţa ei este axată pe menţinerea credinţei cea „dată sfinţilor odată pentru totdeauna"[4]. Principala ei modalitate de a o face este de a păstra cu sfinţenie această doctrină în liturghiile ei, astfel încât dreapta credinţă şi dreapta preamărire (sau închinare) să meargă mână în mână. Biserica Ortodoxă este construită pe aceste două fundamente gemene.

Nu este suficient spaţiu în această carte pentru a trata complet istoria Ortodoxiei; tot ceea ce se poate face este de a puncta principalele evenimente care au influenţat Biserica. Biserica Ortodoxă este istorică, ca însăşi Creştinismul; ea trăieşte de-a lungul secolelor de la venirea lui Hristos pentru a menţine credinţa şi a-L preamări pe Dumnezeu.

Conflictul din primele secole dintre Biserică şi Imperiul Roman a condus la foarte multă suferinţă şi vărsare de sânge. Toate acestea s-au schimbat brusc şi radical în 312. Împăratul Constantin, în timp ce străbătea Franţa, a văzut crucea pe cer, suprapusă peste soare, aşa cum sunt crucile Bizantine şi celtice. Sub ea erau cuvintele *In hoc signe vinces (În acest semn vei învinge). În* anul următor, prin Edictul de la Milan, s-a legiferat libertatea creştinilor. După unsprezece ani capitala s-a mutat din Roma în oraşul grecesc Bizanţ, care a primit numele de Constantinopol. Unul din motivele pentru care s-a făcut această mutare a fost faptul că împăratul privea Roma ca fiind prea contaminată de păgânism pentru a fi centrul noului Imperiu creştin. În 325 s-a întrunit la Niceea primul Sinod Ecumenic. Aceste trei evenimente, potrivit Episcopului Kallistos Ware, marchează „plinirea vremii pentru Biserică"[5].

Este important să nu prezentăm exagerat istoria Sinoadelor, care deseori s-au întrunit în împrejurări extrem de tensionate. Nu este necunoscută mituirea unor participanţi pentru susţinerea unor puncte de vedere şi chiar folosirea violenţei. Episcopii, dintre care unii erau semiliteraţi, alţii bătrâni şi infirmi, au apreciat unele dintre hotărâri ca fiind supărătoare. Câţiva dintre ei au murit în condiţii cumplite. Au existat uneori pe ordinea de zi puncte privitoare la Biserică precum şi, mascat, unele politice. Dar, peste toate, în mod miraculos, dragostea de Hristos a biruit, iar noi suntem astăzi beneficiarii acestor Sinoade.

În următorii cinci sute de ani, după Niceea au urmat alte şase Sinoade Ecumenice şi aceste Sinoade sunt piatra de temelie a credinţei Bisericii Ortodoxe. Vom vedea mai târziu (în cap. 12) că Sf. Scripturi au fost întotdeauna ţinute la mare cinste de Biserica Ortodoxă; nu există nici un dubiu în această privinţă. Şi în orice caz, Biserica a fost de asemenea de părere că interpretarea Scripturilor şi stabilirea doctrinei sunt probleme care privesc întreaga Biserică. Sinoadele Ecumenice au făcut toate acestea în numele întregii Biserici. *Doar atunci când întreaga Biserică a acceptat hotărârile Sinoadelor şi le-a aprobat, Hristos S-a descoperit cu adevărat. Şi numai atunci Sinoadele s-au numit „ Ecumenice ".*

Este la modă printre unii protestanţi să facă legătura între declinul Bisericii şi convertirea lui Constantin, exact aşa cum fac legătura între refacerea ei şi Reformă. O asemenea viziune este inexactă şi simplistă. Aceasta a justificat, de asemenea, neglijarea aproape în totalitate a peste o mie de ani de istorie bisericească, despre care s-a spus mult în istorie de atunci încoace. De asemenea, unii protestanţi critică orice relaţie

[4] Iuda 3
[5] *The Orthodox Church*, p. 20

dintre Biserică şi Stat. Dar trebuie spus că relaţia între Biserică şi Stat care a urmat după convertirea lui Constantin a fost diferită de cea care s-a dezvoltat în timpul Reformei.

Împăraţii nu au fost niciodată capii Bisericii aşa cum Henric al VIII-lea şi succesorii lui au fost pentru Biserica Anglicană. Ei, pur si simplu, au convocat Sinoadele, le-au deschis şi închis, dar n-au avut o influenţă decisivă asupra hotărârilor finale. Trebuie spus totuşi că unii dintre laicii numiţi de ei chiar au influenţat aceste hotărâri. Când împăraţii şi-au depăşit atribuţiile, au fost destui ortodocşi care să apere credinţa. Acestea fiind spuse, au existat ocazii când împăraţii sau înalţi demnitari de la curtea lor au jucat un rol hotărâtor în desfăşurarea evenimentelor, dar ei niciodată nu au trasat sau stabilit dogme şi nu au respins niciodată pe cele pe care episcopii le-au acceptat. În această privinţă, influenţa Pulcheriei este demnă de amintit. Ea a fost sora mai mare a împăratului Teodosie, responsabilă în mare parte de mobilizarea Sinodului de la Calcedon din 451, după moartea fratelui ei, împăratul, înainte cu un an.

Apariţia islamismului în secolul VII urma să afecteze serios partea Răsăriteană a Bisericii Ortodoxe, care va suporta şocul conflictului şi persecuţile ulterioare. În răstimpul a cincizeci de ani de la moartea profetului Mohamed (în 632), adepţii lui au cucerit Palestina, Siria şi Egiptul, toate fiind anterior centre importante ale vieţii şi cultului creştin. Extinderea rapidă a Islamului a continuat. În mai puţin de o sută de ani musulmanii au ajuns la Constantinopol şi au convertit cea mai mare parte a Africii de Nord. Ei au invadat Spania şi au pătruns în Franţa, unde au fost învinşi în bătălia de la Poitiers. Astfel cele trei Patriarhii răsăritene, din Alexandria, Antiohia şi Ierusalim, au ajuns sub controlul musulmanilor şi au rămas aşa până în ziua de azi. Imperiul Bizantin a rezistat încă opt sute de ani dar, în cele din urmă, a căzut.

Lupta pentru icoane

Una dintre trăsăturile distinctive ale Ortodoxiei Răsăritene, după cum am văzut, este icoana. Icoanele sunt, de obicei, primele lucruri pe care cineva le remarcă la intrarea într-o biserică ortodoxă. În majoritatea cazurilor, există un perete despărţitor mare care se numeşte *iconostas* şi care separă altarul de restul bisericii. El reprezintă linia de demarcaţie între cer şi pământ. Uşile împărăteşti sunt împodobite cu icoane ale celor patru evanghelişti şi ale Buneivestiri, simbolizând faptul că Întruparea şi Evanghelia sunt cele ce deschid pentru noi uşile raiului, prin Moartea şi Învierea lui Hristos. După cum am spus mai înainte, dacă stăm cu faţa către uşile împărăteşti, care sunt în mijlocul peretelui despărţitor, la dreapta noastră este întotdeauna icoana Mântuitorului şi la stânga icoana Maicii Domnului, de obicei ţinându-şi Fiul în braţe.

Un capitol important din istoria Ortodoxiei este lupta, uneori cu preţul vieţii, pentru păstrarea icoanelor. Am făcut deja aluzie la o mişcare radicală care a ajuns la apogeu în secolul VIII şi ai cărei adepţi erau numiţi „iconoclaşti". Ei au cerut distrugerea tuturor icoanelor din cauza celei de a doua porunci, considerându-le ca o formă de idolatrie, aşa cum fac unii protestanţi în ziua de azi. Iconoclaştii e posibil să fi fost influenţaţi atât de dezaprobarea evreilor şi a musulmanilor de a-L reprezenta pe Dumnezeu (sau bărbaţi şi femei) în orice formă vizibilă, indiferent dacă prin pictură sau sculptură. Primii puritani au fost iconoclaşti. Ei au procedat la fel ca soldaţii lui Cromwell în Marea Britanic în secolul XVII. Ei au distrus toate reprezentările fiinţelor omeneşti din biserici, dându-le o înfăţişare cât mai simplă posibil.

În cele din urmă conflictul s-a rezolvat la cel de-al VII-lea şi ultimul Sinod Ecumenic de la Niceea din 787 în favoarea respectării icoanelor. A mai urmat încă un atac, dar a eşuat în 843; acesta este celebrat în Biserica Ortodoxă în „Duminica Ortodoxiei", prima duminică din Postul Mare, când slujba este însoţită de o procesiune cu icoane sfinte.

Creştinii ortodocşi au un loc special pentru icoanele lor; ei se prosternă în faţa

lor, le sărută şi aprind lumânări şi candele în fața lor. Majoritatea caselor familiilor ortodoxe au un colț cu icoane, de obicei în camera de zi, care reprezintă locul de rugăciune al întregii familii. Icoana nu este un idol, ci un simbol, iar cinstirea este întotdeauna adresată persoanei reprezentate şi niciodată materiei în sine. Doar Dumnezeu este adorat. Sf. Ioan Damaschinul, unul dintre cei mai mari apărători ai icoanelor, scrie: „Icoana este un cântec al triumfului, o revelație şi un monument durabil spre biruința sfinților şi ruşinea demonilor"[6]

Noul Ierusalim

Nu există nici cea mai mică o îndoială că oraşul Constantinopol, denumit astfel după numele împăratului roman, a devenit în scurt timp un centru remarcabil al vieții creştine. Întregul oraş a fost pătruns de etosul creştin. Când statul a proclamat zilele de sărbătoare, locuitorii lui erau creştini, nu păgâni. Cursele de cai începeau cu interpretarea imnului comunității. Obiceiul este evocat de „Abide with me" („Stai cu mine") care se cântă înainte de Finala Cupei Angliei de pe Wembley sau cântarea velşă (galeză) „Cym Rhondda" intonată în Parcul Armelor din Cardiff înaintea unui meci de rugby.

Chiar şi contractele se semnau cu cruce, iar teologia era o sursă importantă de subiecte de discuție. Era aproape exagerat, şi Sf. Grigorie de Nyssa s-a plâns cândva: „Dacă întrebi: «Baia mea e gata?» Slujitorul răspunde că Fiul a fost făcut din nimic"[7]. Biserica din acest oraş şi din restul Imperiului Bizatin a câştigat o reputație bună în privința purtării de grijă pentru cei săraci şi nevoiaşi; episcopii îşi dădeau resursele lor financiare în întregime în acest scop şi învățătura şi exemplul unor oameni ca Sf. Ioan Gură de Aur sunt atestate documentar.

Viața monahală a prosperat în această perioadă când întrega viață socială şi politică era impregnată de Evanghelia creştină. După cum am menționat, Creştinismul a început să se răspândească după convertirea lui Constantin. Pe măsură ce creştinii dobândeau libertate economică mai mare şi unii prosperau, misiunea mănăstirilor devenea tot mai importantă. Aşa cum a subliniat Episcopul Kallistos Ware: „Societatea de atunci şi-a asumat riscul de a identifica Împărăția lui Dumnezeu cu cea pământească. Prin retragerea lor din societate, monahii îndeplineau o slujire profetică şi eshatologică în viața Bisericii. Ei aminteau creştinilor că Împărăția lui Dumnezeu nu este din lumea aceasta"[8].

În perioada bizantină a existat o relație remarcabilă între Biserică şi Stat, însă deseori greşit înțeleasă (aş putea spune, una mult mai bună decât modelele pentru care au optat mai târziu protestanții în urma Reformei). Împăratul îşi avea sfera lui de activitate în care avea putere absolută şi Biserica, prin episcopi, pe a ei. Şi totuşi viața în Imperiu forma un tot unitar, iar linia între Biserică şi Stat, deşi fixată, n-a fost niciodată impusă cu strictețe. Nici nu erau identice, nici nu se considerau superioare una celeilalte. După cum apreciază Episcopul Kallistos Ware, „amândouă erau văzute ca parte a unui singur organism"[9]

Cu câteva excepții, acest parteneriat armonios bazat pe respect reciproc a rămas intact până la sfârşitul existenței Imperiului Bizantin, odată cu ocuparea Constantinopolului de către turci în 1453. Dar această situație urma să fie zguduită de tragediile provocate de schismă, război şi persecuții.

[6] Ware, *The Orthodox Church,* p. 34.

[7] Relatatare din Ware, *The Orthodox Church,* p. 35.

[8] Ibidem, p. 37

[9] Ibidem, p. 40- 41

12

Schismă, evanghelizare şi martiriu

Altarele profanate, sfintele vase pătate cu sânge, casele de rugăciune devastate vesteau elocvent sfârşitul unităţii creştine.

Nicolae Zernov despre prădarea Constantinopolului de
către cruciaţi în 1204[1]

Propovăduitorii materialismului şi ateismului, care proclamă autosuficienţa omului, pregătesc pentru omenire, sub pretextul reînnoirii şi al reînvierii, o perioadă de întuneric şi grozăvie de nedescris.

Feodor Dostoievski[2]

Una dintre cele mai mari tragedii din istorie a fost sciziunea dintre Biserica Apuseană, aflată sub egida Romei, şi cea Răsăriteană, sub Constantinopol. În vara anului 1054 trei bărbaţi au intrat în marea Catedrală Sf. Sofia din Constantinopol şi au pus o bulă de excomunicare pe altar. Unul dintre ei, Cardinalul Humbert, şi-a scuturat praful de pe picioare în timp ce pleca şi a spus adunării uimite: „Videat Deus et Judicat" („Să vadă Dumnezeu şi să judece"). Adevărate cuvinte: Dumnezeu vede şi judecă.

Cum s-a întâmplat exact este încă una din tainele nedezlegate ale istoriei Bisericii, filmul unei tragedii de proporţii enorme. Seminţele fuseseră semănate cu cel puţin cinci secole mai devreme. N-a fost nici o ruptură clară în 1054; mulţi greşesc crezând aşa ceva. De fapt n-a existat un moment precis al scindării. Bisericile de Răsărit şi Apus s-au depărtat una de alta pe parcursul următoarelor patru secole; aşa numitei „Mari Schisme" i-au mai trebuit patru sute de ani pentru a fi dusă până la capăt. Detaliile pe care le avem despre evenimentele din 1054 ne pot ajuta să înţelegem de ce nimeni din acea perioadă nu le-a luat în serios. Pentru că Papa Leon al IX-lea a murit în luna mai a aceluiaş an, în timp ce era întemniţat de normanzi, este dificil să pricepem cu a cui autoritate a emis Cardinalul Humbert excomunicarea. Patriarhul Mihail Cerularie, aflând despre moartea papei, a refuzat să accepte scrisorile de acreditare ale trimişilor papali.

De asemenea, e de la sine înţeles că era o nepotrivire serioasă de personalitate între Patriarh, care avea vederi înguste şi era iute la mânie şi Cardinal, care era încăpăţânat şi agresiv. În centrul controversei era clauza *filioque.* Roma acuza Biserica Răsăriteană de denaturarea intenţionată a crezului niceean prin suprimarea cuvântului *filioque.* Aparent Cardinalul era atât de prost informat încât nici măcar nu ştia că în original crezul nu conţinea clauza *filioque.*

După Nicolae Zernov, acuzaţiile erau voit dezinformatoare, minore sau lipsite de fundament (una dintre ele era, de exemplu, încăpăţânarea Patriarhului de a nu boteza femei care sunt în travaliu). Cuvântul *filioque* este în legătură cu principii importante care sunt tot atât de relevante astăzi pe cât erau în secolul în care a avut loc Marea Schismă. Controversa are două aspecte majore. Unul este legat de doctrină; celălalt se referă la modul în care Bisericile au ajuns la definiţiile dogmatice.

În latină, *filioque* înseamnă „şi Fiul". S-a adăugat la crezul niceean acolo unde se spune despre Sfântul Duh că „de la Tatăl purcede”. Probabil că aceasta s-a întâmplat prima dată la al treilea Sinod de la Toledo, Spania, în 589. Aveau să treacă încă cinci sute de ani până când subiectul în discuţie a despărţit Bisericile Ortodoxă şi Romano-Catolică, deşi au existat o serie de întreruperi temporare ale comuniunii, cea mai importantă fiind în timpul lui Fotie, Patriarh al Constantinopolului din 858 până în 869

[1] *Eastern Christendom (Creştinătatea răsăriteană).* Weidenfeld & Nicolson, 1963, p. 107.
[2] *A Writer 's Diary (Jurnal de scriitor),* 1873

şi din 877 până în 886.

Problema doctrinară care se punea, implică înţelegerea noastră asupra „purcederii Duhului". Problema priveşte natura Sfântului Duh şi nu activitatea sa. Pasajele cheie din Sf. Scriptură, pe care le-au urmat Sfinţii Părinţi sunt Ioan 14, 26; „Dar Mângâietorul, Duhul Sfânt, pe Care-L va trimite Tatăl, în numele Meu, Acela vă va învăţa toate..." şi Ioan 15, 26: „Iar când va veni Mângâietorul, pe Care Eu îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului. Care de la Tatăl purcede...".

Părinţii niceeni au folosit verbul „a purcede" pentru a descrie relaţia dintre Tatăl şi Sfântul Duh în acelaşi fel în care au folosit verbul „a naşte" pentru a descrie relaţia dintre Tatăl şi Fiul. Ei trebuiau să apere faptul că Persoanele Sfintei Treimi sunt egale între ele şi veşnice. Sinodul de la Niceea L-a văzut pe Tatăl ca fiind „Capul" Sfintei Treimi şi pe Fiul şi pe Sfântul Duh ca fiind născut şi respectiv purces din veşnicie din Tatăl. Adăugarea cuvintelor „şi Fiul" au dezechilibrat întreaga relaţie şi au avut mai târziu grave repercursiuni.

Dar a mai existat încă un aspect al acestei controverse care ridică o problemă de principiu. Imediat Biserica Ortodoxă a spus ceva de genul acesta: „Stai puţin. Această doctrină a fost definită şi consimţită la Niceea atât de Sfinţii Părinţi ai Răsăritului cât şi de cei ai Apusului. Cum este posibil ca o parte a Bisericii să decidă să schimbe ceva fără asentimentul tuturor celorlalte?" Cred că este o întrebare fundamentală care nu trebuie neglijată. Este unul din motivele pentru care unii ortodocşi descriu Biserica Romano-Catolică ca fiind „prima Biserică Protestantă". La Toledo, o mică parte din Biserică a decis unilateral să schimbe crezul niceean. După aproape o mie de ani, la Reformă, o altă parte a Bisericii a hotărât să-şi declare independenţa. Se năşteau Bisericile protestante şi la puţin timp, se divizau în sute de alte Biserici, pentru că au decis să interpreteze adevărul, fiecare în felul ei, fără a se raporta la restul Bisericii.

Biserica Ortodoxă susţine că este la fel de important ca această doctrină precum şi natura binecuvântatei Treimi să fie acceptate de întreaga Biserică. Aceasta s-a făcut la primele şapte Sinoade Ecumenice ale Bisericii nedivizate. A face adăugiri sau omisiuni în această doctrină înseamnă a ne face părtaşi ereziei şi a risca scindarea Bisericii. O astfel de greşeală conduce inevitabil la alte erori.

Începând cu 1054 Bisericile din Răsărit şi Apus s-au depărtat tot mai mult una de alta. Biserica Ortodoxă susţine clar că Hristos este Capul Bisericii. Episcopii sunt „primii între egali" după cum Tatăl din ceruri este cu Fiul şi cu Duhul Sfânt. Ortodocşii sunt pregătiţi să accepte a vedea Roma şi pe Papă ca primii dintre egali, dar nu infailibilitatea lui sau dominaţia lui absolută în Biserică[3].

În acest secol s-au făcut multe progrese spre reconciliere între aceste două mari Biserici. Anatemele aruncate reciproc în secolul al XI-lea au fost ridicate. Relaţiile dintre cele două Biserici sunt tot mai bune, dovadă fiind acordurile mutuale din multe sectoare şi tot mai multe puncte comune în doctrină şi practică. Totuşi, cu secole în urmă, din cauza divizării celor două imperii sub guvernarea a doi împăraţi diferiţi şi prăbuşirii unităţii Imperiului Roman combinată cu invazia barbarilor veniţi din nordul Europei, unitatea a devenit tot mai greu de înfăptuit şi tot mai dificilă a fost soluţionarea problemelor teologice cu care se confruntau. Extinderea lumii musulmane a fost o provocare pentru toată Biserica, dar cea care a purtat greul a fost Biserica Răsăriteană. S-au făcut câteva încercări pentru a restabili comuniunea, dar faptele cruciaţilor au făcut-o, după cum vom vedea, şi mai greu de realizat.

Cruciadele

[3] Olivier Clement scrie: „Biserica din Antiohia a fost cea care a ştiut de la început cum să definească exact rolul Romei." În prefaţa lui la *The Ressurection and Modern Man (Învierea şi omul modern),* a Prea Fericitului Patriarh Ignatie al IV-lea al Antiohici şi al întregului Răsărit, p. 17.

Schisma care avusese loc datorită problemelor teologice se limitase doar la nivelurile cele mai înalte ale Bisericilor; ea a devenit profund emoţională şi s-a generalizat în timpul Cruciadelor, o formă a imperialismului apusean îndreptată în special împotriva evreilor şi a musulmanilor. Era o formă de început a purificării etnice care a provocat resentimente care se mai păstrează şi azi în Orientul Mijlociu. Şi totuşi mulţi oameni nu sunt conştienţi de faptul că acelaşi imperialism era dirijat de Biserica Apuseană împotriva Bisericii Răsăritene.

În timp ce numeroasele armate cruciate străbăteau Orientul Mijlociu, catolicii au început să se amestece în viaţa Bisericii într-o formă incipientă de prozelitism. Ei au înlăturat episcopii greci din eparhiile lor şi şi-au numit proprii episcopi latini. Ce era mai rău avea să urmeze. În 1204, cea de-a patra Cruciadă s-a abătut din drumul ei pentru a ataca Constantinopolul. Au urmat trei zile de asasinate, vandalism şi violuri. Nimic nu a fost cruţat: au fost distruse biserici, mănăstiri, biblioteci şi case particulare. În acele zile s-a săpat cea mai adâncă rană în trupul sfărâmat şi divizat al lui Hristos. Sir Stephen Runciman scrie: „Cruciaţii nu au adus pace, ci sabie: şi sabia urma să rupă Creştinătatea."[4] Ura naţională lua acum locul disputei teologice. Este necesar să adăugăm că întotdeauna au existat greşeli de ambele părţi şi Dumnezeu ne-a dat prin căinţă şi iertare, o cale dumnezeiască spre unitate. Mitul pietăţii cruciaţilor din Apus trebuie spulberat. Ei au provocat distrugeri imense pretutindeni în Europa Răsăriteană şi în Orientul Mijlociu.

Epoca de aur a misionarismului

Ceea ce s-a spus mai înainte, în această trecere în revistă a istoriei Bisericii Ortodoxe, e posibil să ne fi lăsat un gust amar. Cu toate acestea, putem trece la ceva mai plăcut. Este vorba despre unul dintre cele mai mărețe şi semnificative momente din istoria Bisericii şi care priveşte opera a doi dintre cei mai renumiţi misionari ai lumii, Sf. Chiril şi Sf. Metodiu. (Papa Ioan Paul al II-lea le-a conferit titlul de co-protectori ai Europei, alături de Sf. Benedict din Biserica Apuseană.) Vizionar în ceea ce priveşte acţiunea lor de propovăduire a Evangheliei a fost Fotie, Patriarh al Constantinopolului. El i-a angajat pe Chiril şi pe Metodiu pentru a duce la bun sfârşit această sarcină. Chiril vorbea fluent slavona şi avea marele avantaj de a fi un lingvist de excepţie. Cei doi misionari s-au îndreptat spre Apus şi au lucrat în Moravia, acum parte a Cehiei. Mai târziu Moravia urma să devină un centru important al Reformei şi cartierul general al marii mişcări misionare moraviene.

O soluţie deosebită a activităţii acestor doi bărbaţi a fost principiul instituit de ei de a traduce Sf. Scriptură şi Sf. Liturghie în limba poporului pe care-l cercetau. În acest caz este vorba de slavonă, mai târziu extrem de importantă în Rusia. Astfel, aceşti doi bărbaţi au dat europenilor din Răsărit Sf. Scriptură şi Sf. Liturghie în propriile lor limbi, lucru dezaprobat de majoritatea creştinilor din Europa Apuseană. Acesta este încă un exemplu în care Biserica Răsăriteană a adoptat un principiu care a fost acceptat mult mai târziu de către reformatorii protestanţi din secolul al XVl-lea. Papa Ioan Paul al II-lea a recunoscut importanţa activităţii lor în enciclica despre unitate *Ut Unum Sint.* „Ei au transpus în practică, scrie Papa, acea comuniune bazată pe iubire care fereşte Biserica de orice formă de individualism, exclusivism etnic sau prejudecată rasială şi de orice aroganţă naţionalistă."[5]

Chiril a murit în 869 şi Metodic în 885. Au adormit înainte ca roadele activităţii lor misionare să devină vizibile. Cu timpul, Biserica Apuseană a şters toate urmele a

[4] Ware, *The Orthodox Church,* 60
[5] P. 25. El citează din enciclica *Slavorum Apostoli*

ceea ce ei au realizat în Moravia - unii dintre adepții lor au fost expulzați din țară, iar alții vânduți ca sclavi -, dar în decursul a o sută de ani, încurajați de truda acestor doi bărbați, urmaşii lor le-au continuat opera, finalizând cu succes misiunea lor în lumea slavă: Bulgaria, Serbia şi chiar Rusia. Deşi unele accente naționaliste au dăunat Bisericii Ortodoxe, activitatea Sf. Chiril şi Metodiu a dat multe roade în Europa Răsăriteană.

Strălucire în conflict

Ca nici o altă Biserică, Biserica Ortodoxă are o chemare divină spre suferință. Secole de-a rândul, Imperiul Bizantin a fost pentru Biserică o pauză binevenită de la persecuții. Era o insulă de pace într-o mare de război, durere şi chin. Biserica Rusă a îndurat multe persecuții înainte ca Lenin să declanşeze Revoluția. De atunci, sub povara Islamului, peste tot în Orientul Mijlociu şi mai târziu în Grecia, suferința şi nenorocirea au fost destinul majorității credincioşilor ortodocşi. Într-un cuvânt, Biserica a fost o Biserică a martirilor. Ea a avut, de-a lungul secolelor, milioane de martiri care au preferat să moară decât să renunțe la credința lor - mai mulți în acest secol decât în primele patru veacuri la un loc. În ultimii ani, creştinii au trăit o perioadă deosebit de dificilă, în special în Europa de Est şi în Orientul Mijlociu.

În primele secole martiriul era ceva obişnuit şi mulți creştini ştiau de la botez că viețile lor ar putea fi foarte scurte. Convertirea împăratului Constantin şi încetarea persecuțiilor în Imperiul Roman a dat un impuls deosebit monahismului. Chemarea de a deveni călugăr era privită ca o nouă formă de martiriu. Ea înlocuia formele violente şi fizice care atât de des au marcat primele secole. Şi, în această privință, Biserica Ortodoxă Răsăriteană a fost deschizătoare de drumuri. Practicarea monahismului a început în Răsărit sub îndrumarea Părinților pustiei, dintre care Sf. Antonie cel Mare a fost probabil primul (251?-356). Şi a continuat de atunci mereu. Muntele Athos, muntele sfânt înconjurat de Marea Egee, unde viețuiesc peste o mie de călugări, este simbolul acestei tradiții puternice. Monahismul răsăritean diferă de cel apusean în sensul că nu are nici un ordin religios cum sunt de exemplu benedictinii, franciscanii etc.

Se pare că istoria are o traiectorie ciclică. În primele secole Biserica era o mică minoritate persecutată care trăia adesea într-un mediu ostil, credincioşii fiind nevoiți să-şi ducă viața într-o hărțuială şi amenințare continuă. În zilele noastre, Biserica Ortodoxă a trebuit să treacă printr-o experiență asemănătoare în Europa de Est şi în Orientul Mijlociu. În ambele Imperii Romane, sub unii împărați, în special Dioclețian, şi în împărăția satanică a comunismului, mai ales în Uniunea Sovietică, Creştinismul a fost practic interzis, iar creştinii erau tratați ca nişte criminali. Dar, cu toate acestea, Biserica nu numai că a supraviețuit, ci a triumfat şi a şi crescut.

Suferința credincioşilor ortodocşi din secolul XX, depăşeşte tot ce s-a întâmplat anterior în istoria Bisericii. Multe dintre suferințele lor sunt cunoscute doar de Dumnezeu: unele se vor descoperi cândva, pe măsură ce vom afla mai multe despre ororile comunismului. Din octombrie 1917 şi până la sfârşitul anilor 80, persecuția cea mai dură şi cea mai ştiințific-controlată cu care s-a confruntat vreodată Biserica a fost experimentată de întreaga Biserică din Rusia, în special de cei mai buni şi mai influenți dintre credincioşii ortodocşi ruşi. După cel de-al doilea Război Mondial prin aceeaşi experiență urmau să treacă şi alte țări ca Bulgaria şi România.

Scopul clar al statului comunist ateu era să şteargă cu desăvârşire Biserica de pe fața pământului, prin orice mijloace, oricât de groaznice şi josnice ar fi fost. Câteva secvențe de film prezintă asta, şi unul îmi este bine întipărit în minte. Unii credincioşi ortodocşi scoteau icoanele afară dintr-o biserică, care urma probabil să fie demolată sau transformată într-un garaj pentru tractoare. Erau batjocoriți, scuipați, trupurile lor lovite, icoanele aruncate şi batjocorite. Şi totuşi continuau să le poarte fără a renunța sau a

răspunde loviturilor: un eveniment din mii, prins de un aparat, o fereastră deschisă spre o perioadă de suferință umană fără precedent.

Şi mai crâncenă a fost persecuția episcopilor, preoților, călugărilor şi maicilor. Nimeni nu ştie numărul complet, dar statisticile sugerează că numărul episcopilor ucişi ar depăşi 200 şi al preoților 40.000. Mirenii au suferit tot atât de mult şi Biserica Ortodoxă Rusă urma să treacă printr-un creuzet ce avea să o purifice în mod strălucit. Cu o combinație rară de curaj şi smerenie, ei au supraviețuit şi au ieşit victorioşi din cele mai rele situații în care comuniştii i-au putut arunca. Un strigăt plin de bucurie răsună din toată această perioadă întunecată: „Hristos a înviat! Adevărat a înviat!" Nădejdea pascală i-a întărit pe ortodocşi în timpul propriei lor răstigniri.

Un exemplu interesant a ceea ce s-a întâmplat în perioada sovietică este relatat în cartea lui Dimitry Pospielovsky *The Russian Church under the Soviet Regime 1917-1982 (Biserica Rusă sub regimul sovietic I917-I982)*[6]. Oraşul Odesa cu o populație de o jumătate de milion, avea doar o singură biserică deschisă. Chiar şi asta era o concesie. Oftalmologul lui Stalin era renumitul Filatov, un bun credincios ortodox, care a cerut, în schimbul unui tratament pe care i 1-a făcut lui Stalin ca biserica să rămână deschisă. Stalin a acceptat. Dar nu era nici un preot permanent. Într-un an, de Paşti, un preot care stătea ascuns şi-a făcut apariția din mulțime. După slujbă a fost arestat şi nu a mai fost văzut niciodată. Asta a continuat până când toți preoții care au sfidat moartea au dispărut. Prin urmare, slujirea a fost preluată de diaconi, deşi ei nu puteau săvârşi Sf. Liturghie, până când şi ei au dispărut. Ei au fost înlocuiți de citeți, până când şi aceştia au fost ucişi, „În ultimele luni înainte de invazia germană din Rusia rămăseseră doar laicii care se rugau în biserică cât de bine puteau."

Teologul Vladimir Lossky, în cartea sa *The Mystical Tradition of the Eastern Church (Tradiția mistică a Bisericii de Răsărit)*[7] prezintă întâmplări remarcabile, inclusiv despre reînnoirea icoanelor. Deseori în timpul acestei perioade, în Rusia icoanele vechi se făceau noi în mod miraculos, „în toate locurile unde credința era pusă la încercare, scrie Lossky, harul se revărsa din belşug şi se petreceau cele mai uimitoare minuni..." El continuă: „Toate acestea erau aproape neobservate. Minunile care se întâmplau în Rusia rămâneau aproape neobservate... Hristos Cel răstignit şi îngropat întotdeauna va fi judecat astfel de cei ce nu văd lumina Învierii."

Istoria Bisericii Ortodoxe, atât de crud strivită în trecutul ei, abundă în faptele de vitejie, sacrificiu de sine şi eroism ale sfinților ei. Doresc să mă opresc în special asupra noii mucenițe Sf. Elisabeta.

Exemplul unei sfinte

Până de curând nu se ştiau multe despre Marea Ducesă Elisabeta. Ea a fost defăimată, mai întâi de cei care i-au luat în nume de rău căsătoria cu cineva din familia regală rusă şi apoi de comunişti, care au încercat să şteargă tot ceea ce se ştia despre viața ei, după ce au omorât-o în 1918. Aşa că, până de curând, ştiam foarte puțin despre viața şi activitatea acestei remarcabile femei. Tocmai când această carte era pe punctul de a fi terminată, un nou material a devenit disponibil prin publicarea cărții *A Lifelong Passion: Nicholas and Alexandra Their Own Story (O pasiune de o viață: Nicolae şi Alexandra -propria lor poveste)*[8] . Această carte conține materiale nepublicate din

[6] St Vladimir's Seminary Press, 1984, p. 175. Întâmplările i-au fost relatate autorului de către un preot ortodox rus care a trăit în zonă în acea perioadă.

[7] London, 1957, p. 149

[8] Weidenfeld & Nicolson, 1996. Informațiile au fost culese de Andrei Maylunas şi Serghei Mironenko, director al Arhivelor de Stat ale Federației Ruse.

arhivele sovietice din Moscova despre familia Romanov. Deşi în general se vorbeşte despre Ţarul Nicolae al 11-lea şi soţia sa Alexandra, ea include documente noi despre Marea Ducesă Elisabeta. În ultimul timp au apărut şi alte lucrări[9].

Marea Ducesă Elisabeta a fost nepoata preferată a Reginei Victoria. Ea a purtat o corespondenţă bogată cu regina, care a putut fi găsită în Arhivele Regale de la Windsor. Marea Ducesă Elisabeta s-a născut ca al doilea copil al Marelui Duce Louis al IV-lea de Hesse-Darmstadt şi al prinţesei Alice, fiica Reginei Victoria. Sora ei mai mare, Victoria, s-a căsătorit cu Prinţul Louis de Battenberg. Fiul lor a fost răposatul Lord Louis Mounbatten, ultimul Vicerege al Indiei, erou al Celui de-al doilea Război Mondial şi prieten apropiat al familiei noastre regale. Sora ei mai mică, Alix, s-a căsătorit cu Ţarul Nicolae al II-lea al Rusiei şi a fost ucisă de comunişti, la Ekaterinburg, în 1918, împreună cu Ţarul Nicolae al II-lea şi cei cinci copii ai lor.

Elisabeta a devenit o femeie de o frumuseţe uimitoare şi era curtată de împăratul german Wilhelm, pe care ea l-a refuzat. În 1884 Regina Victoria îşi dă consimţământul pentru logodna Elisabetei cu Marele Duce Serghei Alexandrovici, fratele ţarului Alexandru al III-lea al Rusiei. Elisabeta avea nouăsprezece ani şi era foarte îndrăgostită. Ei s-au căsătorit în capela Palatului de Iarnă din St. Petersburg.

Marea Ducesă Elisabeta fusese botezată luterană, ca toţi membrii familiei regale germane. Bărbatul cu care s-a căsătorit, Marele Duce, era credincios al Bisericii Ortodoxe Ruse. Nu s-a exercitat nici un fel de constrângere pentru convertirea ei nici de către Marele Duce şi nici de alt membru al familiei regale. I s-a dat deplina libertate de a practica cultul luteran.

Era în vizită în Ierusalim în octombrie 1888 (unde mai târziu va fi înmormântată) când ea a hotărât să devină ortodoxă. Acesta a fost un pas care i-a fost reproşat foarte energic de către părinţii ei din Germania. Ea le-a spus clar că a dorit să facă asta din convingeri personale şi nu pentru a face pe plac soţului şi familiei lui.

În 1891 soţul ei, Marele Duce Serghei, a fost numit Guvernator General al Moscovei, oraş zguduit de mari frământări politice şi vărsări de sânge. În februarie 1905 Marea Ducesă rămâne văduvă. Soţul ei a fost ucis pe loc de o bombă teroristă, care i-a explodat în faţă. Asasinul său, Ivan Kalyaev, era un anarhist care după ce a fost arestat de poliţie a început să strige: „Jos Ţarul! Trăiască Revoluţia!" După trei zile Elisabeta a mers la închisoarea Taganda şi i-a spus comandantului că doreşte să-1 vadă pe Kalyaev. Ea a solicitat ca acest lucru să nu fie divulgat nimănui: dorinţa ei nu a fost respectată şi ca urmare multe zvonuri false s-au răspândit în Moscova.

În cartea *An Unbroken Unity,* E. M. Almendingen descrie unele dintre cele mai ciudate istorii care au circulat[10]. Singurele informaţii demne de încredere le avem din jurnalele Prinţesei Victoria şi ale Marelui Duce de Hesse, obţinute direct de la Marea Ducesă. Ea nu simţea nici o ură pentru bărbatul care îi omorâse soţul dar dorea ca el să se căiască de crima sa şi să ceară iertare lui Dumnezeu. A stat foarte puţin cu el şi n-au avut nici un fel de discuţie politică.
Când a intrat în celulă, omul a întrebat-o cine este şi ea a răspuns „Sunt soţia bărbatului pe care l-ai ucis. De ce ai făcut-o?" Kalyaev a fost mişcat de vizita ei dar a susţinut că a făcut-o potrivit principiilor lui. Ea a lăsat o iconiţă în celulă şi 1-a rugat pe gardian să o informeze dacă Kalyaev a păstrat icoana sau a distrus-o. Marea Ducesă a fost profund mâhnită că nu s-a păstrat secretul vizitei ei. Kalyaev s-a purtat sfidător până la sfârşit şi

[9] Dintre cărţile care fac referire la viaţa şi activitatea ei menţionez: *An Ambassador's Memoirs (Memoriile unui ambasador)* de Maurice Paléologue (Hutchinson, 1923-1925, 3 volume, ediţie într-un singur volum în 1973); el a fost ultimul ambasador străin la Curtea Ţarului Rusiei şi relatarea lui despre ultimii ani ai Romanovilor este considerată ca fiind exactă; E. M. Almedingen, *An Unbroken Unity,* Bodley Head, 1964. O biografie mult mai recentă este *Crand Duchess Elizabeth of Russia (Marea Ducesă Elisabeta a Rusiei)* de Lubov Miliar (tradusă din limba rusă), Nikodemos Orthodox Publication Society, 1991.

[10] p. 54-55

a fost spânzurat în luna mai a aceluiaşi an. Mai târziu, la locul crimei a fost înălțată o cruce cu cuvintele: „Iartă-i Doamne că nu ştiu ce fac", însuşi Lenin a distrus mai târziu acest monument.

Cam la un an după ce a rămas văduvă, Elisabeta şi-a strâns valoroasa ei colecție de bijuterii, inclusiv inelul de logodnă. Unele dintre ele le-a dat Statului, altele familiei, dar majoritatea au intrat în fondurile mânăstirii Sf. Marta şi Maria. Una din criticile Sinodului moscovit la adresa mânăstirii a fost aceea că numele Marta a fost pus înaintea Mariei. Aceasta nu a fost o greşeală, ci s-a făcut în mod intenționat. „Marta", a explicat Marea Ducesă, „nu a fost tratată corect în tradiția bisericească. Hristos nu a condamnat-o. El a ştiut că zelul ei era expresia iubirii pe care I-o purta. El doar a avertizat-o să nu se îndepărteze din cauza treburilor casnice”[11].

A durat multă vreme până ce mănăstirea a fost recunoscută sub acest nume. A fost nevoie de intervenția țarului şi de un decret imperial pentru instituirea acestei comunități creştine. În aprilie 1910 arhiepiscopul Trifon a tuns-o în monahism pe Elisabeta. Apoi primele douăzeci de tinere, din familii ruseşti de la cele mai bogate până la cele mai sărace, au devenit surorile care au pus bazele noii comunități. Întreaga lor activitate a fost îndreptată spre îngrijirea săracilor şi a celor în nevoi din Moscova, al căror număr nu era deloc neglijabil.

În 1917 s-a dezlănțuit revoluția rusă şi în anul următor Marea Ducesă Elisabeta a fost arestată împreună cu restul familiei regale ruse. Țarul şi familia lui au fost duşi la Ecaterinburg, unde ulterior au fost ucişi, iar trupurile lor aruncate într-un puț de mină. Şi totuşi Elisabeta a fost dusă la Alapaevsk. Acolo, împreună cu alte femei din anturajul ei, inclusiv credincioasa soră Varvara, canonizată şi ea, a fost ucisă în noaptea de 18 iulie.

Potrivit arhivelor comuniste recent publicate, ele au fost scoase noaptea din clădire sub pretextul unui jaf armat. Nimeni nu le-a mai văzut. Afară li s-au legat mâinile la spate şi li s-au acoperit ochii. Asasinul se numea Ryabov. În Ekaterinburg, familia țarului a fost executată prin împuşcare sau cu baioneta în 16 iulie. O soartă şi mai tragică le aştepta pe Ducesa Elisabeta şi pe însoțitoarele ei; ele au fost aruncate de vii într-un puț de mină părăsit.

Unele au murit aproape imediat. Altele, inclusiv Marea Ducesă, au trebuit să îndure o moarte lentă, în împrejurări înspăimântătoare. După ce au fost aruncate în puțul de mină, gardienii au aruncat câteva grenade de mână. Unele dintre ele au murit, iar altele, inclusiv Ducesa Elisabeta, au trăit un timp şi au murit în cele din urmă datorită rănilor şi abandonării. Martorii oculari spun că au auzit Heruvicul din fundul puțului, cântare condusă de însăşi Elisabeta[12].

Mai este încă un episod remarcabil al acestei istorii. Unii oameni de afaceri din Moscova sprijiniseră activitatea Elisabetei. Unul dintre ei a avut un fiu care era preot şi care s-a întâmplat să fie prin preajmă când s-au recuperat trupurile. Părintele Serafim a făcut un jurământ solemn că va face aranjamentele necesare pentru ca trupul Elisabetei şi al Varvarei să fie transportate la Ierusalim pentru a fi înmormântate. El avea puține cunoştințe geografice, dar ştia că nu putea merge spre vest deoarece Rusia era bine prinsă în gheara comuniştilor. Aşa că a hotărât să scoată în ascuns cele două sicrie prin est, prin Pekin, China, unde exista o misiune ortodoxă.

Călătoria a durat doi ani şi ea, în sine, a fost o adevărată aventură. La Pekin, au trebuit să schimbe sicriele; trupul Elisabetei era intact. Potrivit martorilor oculari, „părea că doarme"[13] Cele trei degete ale mâinii drepte erau împreunate ca şi cum ar fi încercat să-şi facă Sf. Cruce. Din China, sicriele au ajuns la Ierusalim şi au fost în sfârşit

---

[11] Ibidem, p.63

[12] Raportul comunist a consemnat evenimentul cu exactitate. El ne aminteşte următoarele: „Şi atunci, din fundul pământului, am auzit cântând! Am fost cuprins de groază. Ele cântau rugăciunea: «Mântuieşte. Doamne, poporul Tău.»"

[13] *An Unbroken Unity,* p. 130.

înmormântate în 1921 pe Muntele Măslinilor. Când s-a deschis în 1982 sicriul Sf. Elisabeta, martorii oculari povestesc cum s-a umplut camera cu mireasma „a ceva asemănător cu mierea şi iasomia". Trupul ei era nestricat[14].

Aceasta este povestea unei persoane renumite care a fost canonizată. Biograful ei scrie: „Răsuflarea ei a fost redusă la tăcere în fundul unui puț de mină vechi din Siberia. Dar o viață ca a ei îşi câştigă veşnicia chiar atunci când este privită prin lentila timpului." Câte alte mii de credincioşi au pierit neştiuți de nimeni în acele zile groaznice ale guvernării comuniste? Tertulian spunea cândva: „Sângele martirilor este sămânța Bisericii".

13

Pot să fiu şi ortodox şi evanghelic?

Ce anume poate determina două mii de oameni care cred în Scriptură, care sunt răscumpărați cu sânge, care propovăduiesc Evanghelia, a căror viață este hristocentrică, care sunt dintotdeauna protestanți evanghelici, să vină şi să îmbrățişeze credința ortodoxă cu atâta entuziasm?

P ărintele Peter Gillquist[1]

Auziserăm zvonuri vagi despre convertirea multor evanghelici din Statele Unite la Ortodoxie. La început nu ne-a venit a crede, mai ales atunci când ele proveneau din aripa dreaptă a lumii evanghelice. Când zvonurile s-au confirmat, am prins curaj. Până atunci nu am întâlnit nici măcar un evanghelic care să fi devenit ortodox şi probabil chiar mă gândeam la incompatibilitatea celor două noțiuni. Atunci când Marea Ducesă Elisabeta, a cărei istorie tocmai am relatat-o, privea Ortodoxia cu ochii ei luterani, se spune că: „totul i se părea antipatic şi restrictiv". Mulți evanghelici reacționează în acelaşi fel. Sunt multe caracteristici exterioare ale Bisericii Ortodoxe care îi îndepărtează pe evanghelici. De exemplu, veşmintele pe care le poartă preoții. Când am fost hirotonit diacon în Catedrala Southwark în Duminica Sfintei Treimi în 1955, am refuzat să port orarul. Îmi amintesc că arhidiaconul Leslie Brown (mai târziu episcop de Birmingham) stătea la intrarea în catedrală ținând veşmintele în brațe. Nădăjduise, până în ultimul moment, că ne va face să ne schimbăm părerea. Am rezistat tentației.

Apoi există felurite ritualuri asociate cu slujbele: însemnarea cu Sf. Cruce (pe care ortodocşii o fac în mod frecvent), închinăciunile în fața icoanelor, sărutarea mâinii episcopului şi arderea tămâiei. Evanghelicii combină o serie întreagă de spiritualități de la simplitatea baptiştilor la ritualurile modeste ale anglicanilor. Dar ritualul ortodox duce lucrurile mai departe decât ar dori să meargă oricare dintre evanghelicii pe care îi cunosc.

Oricum acestea sunt doar unele dintre simbolurile exterioare ale Ortodoxiei şi nu trebuie confundate cu realitățile interne. Esența mărturiei ortodoxe este deosebit de evanghelică în esența sa. Îndată ce te familiarizezi cu caracteristicile centrale ale Bisericii Ortodoxe, restul vine de la sine destul de uşor şi natural.

Îmi amintesc că aveam o credință profundă; eram un spirit pătrunzător şi deseori dogmatic în ceea ce priveşte principiile de bază ale credinței şi a ceea ce trebuie să caute

---

[14] În 14 septembrie 1996, în timpul unei vizite la catedrala noastră ortodoxă cu hramul „Sfânta Cruce" din Lancaster, am întâlnit un credincios ortodox rus pe nume Spiridon Stewart, care s-a întâmplat să fie unul dintre aceşti martori oculari. El ne-a povestit că a văzut trupul Marii Ducese într-un sicriu de sticlă într-o biserică de pe Muntele Măslinilor de lângă Ierusalim şi ne-a confirmat că trupul era intact.

[1] *Becoming Orthodox (Cum am devenit ortodox),* Conciliar Press, p. 4.

cineva în Biserică. Mai întâi, impactul de care încă sunt conştient, a fost Biblia. Un timp am fost persoana cu *sola scriptura.* Singurul ghid demn de încredere spre adevăr era Biblia. Aceasta urma să fie reevaluată mai târziu în lumina anglicanismului. Şi tradiția şi rațiunea îşi aveau locul lor. Oricum, Biblia ocupa locul care i se cuvine. Nu noi o judecăm. Ea ne judecă.

În 1958 am fost invitat de reverendul John Stott pentru a face parte din clerul renumitei biserici evanghelice „All Souls" din Langham Place, în centrul Londrei. Era un mare privilegiu de a sluji sub îndrumarea unui astfel de om. Nu era nici fundamentalist îngust, nici evanghelic sectar. El dorea ca evanghelicii să joace un rol important în viața Bisericii Anglicane şi mai departe în lumea ecumenică. Era un creştin profund cunoscător al Bibliei şi considera că a fi evanghelic este mai important decât a fi anglican. M-am format în această atmosferă, în care Cuvântul era mai important decât Sf. Taine şi a fi evanghelic era mai important decât a fi anglican.

În 1962 soția mea şi cu mine am trăit o experiență profundă a Sfântului Duh care ne-a schimbat viețile. Ne-a dat o iubire mult mai intensă pentru Dumnezeu şi pentru toate lucrurile Lui. Una din roadele ei a fost o nouă înțelegere şi dragoste pentru Biblie. Acest lucru era previzibil. Cu toate acestea, neaşteptată a fost dobândirea unei noi viziuni asupra Bisericii ca Trup al lui Hristos şi o dragoste pentru Sfintele Taine, mai ales pentru Sf. Euharistie. Făcusem un pas spre o înțelegere mai temeinică şi mai cuprinzătoare a credinței creştine, care niciodată, în nici un moment, nu m-a dus în tabăra liberală. Am rămas profund ataşat Evangheliei şi adevărului revelat în Sf. Scriptură.

Toți avem visele noastre şi eu, la rândul meu, le-am avut pe ale mele. Nu cred că am căutat vreodată în mod serios Biserica perfectă şi nici nu cred că m-am aşteptat vreodată s-o găsesc. Dar viața mea, ca aceea a multor altora, a fost o călătorie a descoperirilor. Căutam luminătorul perfect al credinței creştine în Biserică. La începutul anilor '60 m-am retras pentru meditație şi rugăciune în Comunitatea St. Julian din West Sussex, nu departe de unde locuim noi acum. Într-o dimineață, în timp ce mă uitam printre cărți într-o bibliotecă, s-a întâmplat să văd o carte *The Household of God (Casnicii lui Dumnezeu),* de Episcopul Lesslie Newbigin[2]. O auzisem menționată de câteva ori şi îmi fusese recomandată de decanul meu de la Teologie, Dr. Cyril Bowles (acum episcop). Până atunci o ignorasem pe baza sfaturilor prietenilor evanghelici care credeau că este „nesănătoasă". Pe vremea aceea eram înconjurat de un soi de evanghelici înguşti care citeau doar cărți scrise de cei care credeau în inspirația verbală a Sf. Scripturi. Cu certitudine, după mintea lor, acest episcop nu ar fi trecut testul.

Una din urmările experienței mele cu Duhul Sfânt a fost aceea că fusesem pregătit să-mi asum câteva riscuri. Speram că acestea nu-mi vor trimite sufletul în iad. Aşa că am luat cartea şi am citit-o. Din paginile ei a ieşit un vis, o viziune care mă ține de atunci cu putere. Episcopul Newbigin a fost unul dintre primii teologi care a formulat ideea că Biserica este compusă din trei şi nu din două spiritualități; în mod normal la împărțirea catolici-protestanți trebuie adăugat şi elementul „penticostal". Această idee şi-a găsit loc în inima şi mintea mea. Se părea că acea experiență a „Cincizecimii" nu fusese chiar întâmplătoare. Sfântul Duh era Cel care îmi aducea în atenție şi în realitatea din viața mea un element vital care este parte din întregul Bisericii. Cei care se grăbiseră să-i condamne pe penticostali şi Mişcarea Harismatică, şi s-o marginalizeze, aveau o înțelegere defectuoasă a acestui „întreg".

Atunci am început să înțeleg că o Biserică adevărată trebuie să fie universală în viața şi ordinea ei, evanghelică în credințele şi misiunea ei, harismatică în trăirea şi preoția ei. Părea un scenariu aproape perfect. Ca anglican angajat am avut mari speranțe că toate acestea ar putea fi înțelese şi deveni realitate în viața Bisericii noastre. Nu sunt sigur unde plasează Episcopul Newbigin Biserica Ortodoxă -presupun că în categoria

[2] SCM, 1953

„catolică", deşi nu acolo este locul ei. Câteodată este mai acasă în cea evanghelică. Pe măsură ce mi-am continuat studiul şi experienţa în Ortodoxie, am găsit că aceste trei elemente se află într-un echilibru de excepţie în Biserica Ortodoxă. Am văzut o sinteză bogată şi echilibrată a ordinii, a vieţii sacramentale, autorităţii, misiunii şi vieţii harismatice.

Biserica Anglicană este fără îndoială o Biserică amestecată - „cuprinzătoare" este cuvântul folosit pentru a o descrie. Astfel am ajuns să-mi dau seama că în acest amestec erau „evanghelici", „anglo-catolici", „harismatici" şi „modernişti", precum şi alţii (de exemplu, „evanghelici liberali" sau „evanghelici conservatori"). Una dintre caracteristicile Ortodoxiei este că nu există realmente categorii de felul acesta. Asta nu înseamnă că există un acord deplin asupra tuturor problemelor. Am descoperit ortodocşi care gândesc şi se comportă ca fundamentaliştii. Cu toate acestea, există puţin sau nici un pic de spirit de grup. Ortodocşii se pot certa pe probleme teologice fără nici un motiv special, vorbind deschis fără menajamente. Întreaga atmosferă în care am crescut, de profund dezacord, neîncredere şi mentalitate de grup, lipseşte aproape cu totul.

În lumea evanghelică totul trebuia să aibă capitol şi aliniat dacă era „adevărat", iar evanghelismul era un imperativ care trebuia respectat. Voi fi întotdeauna recunoscător acestor două influenţe predominante din tinereţea mea. În ceea ce priveşte evanghelismul, problema este nu ceea ce afirmă ci ceea ce omite. Aceste elemente nebăgate în seamă mi le-am însuşit din ce în ce mai mult *fără a pierde din vedere că este important să fii şi biblic şi înclinat spre misionarism.*

Unul din primele lucruri pe care le-am observat în Ortodoxie a fost cât de evanghelică este. Odată am participat la o întrunire şi am auzit un episcop ortodox comentând practica Binecuvântării (venerarea Sfintelor Daruri) din Biserica Romano-Catolică. El spunea: „Darurile trebuie să fie consumate, nu venerate". Cuvintele lui păreau a veni de pe buzele unui evanghelic. Curând am descoperit de asemenea că ortodocşii vorbesc despre „sfânta masă" şi nu despre „altar"[3].

O diferenţă importantă între ortodocşi şi evanghelici este aceea că Ortodoxia niciodată nu a experimentat Reforma, care a dat forma de bază a doctrinelor şi a elementelor esenţiale evanghelice.

Uneori oamenii mă întreabă: „Cred ortodocşii în îndreptarea prin credinţă?", la care răspund: „Desigur. Noi întotdeauna aşa facem." N-a fost niciodată vreo controversă în Biserica Ortodoxă. Biserica Ortodoxă a avut întotdeauna probleme cu îndreptarea *numai* prin credinţă *(sola fide)* deoarece ea contrazice Scripturile. Sfântul Apostol Iacov scrie: „Vedeţi dar că din fapte este îndreptat omul, iar *nu numai din credinţă"*[4]. În aceeaşi epistolă citim: „Aşa şi cu credinţa: dacă nu are fapte e moartă în ea însăşi"[5]. Mila lui Dumnezeu este cea care ne mântuieşte şi nu credinţa noastră, şi încă „Credinţa adevărată nu este o decizie, ci un mod de viaţă"[6]. Biserica Răsăriteană nu a fost atinsă considerabil de controverse, cum ar fi cele legate de indulgenţe, sfintele moaşte, cultul Sfintei Fecioare Maria, locul Scripturilor, Liturghiile private şi aşa mai departe. Reforma lipseşte din Biserica Ortodoxă. Nu a fost nevoie de o schimbare atât de radicală.

La sfârşitul anului 1993 ne-a vizitat un mic grup de preoţi de la Arhiepiscopia Antiohiană din America de Nord. Unul dintre ei, care a locuit la noi, era Părintele Peter Gillquist, conducătorul grupului de evanghelici care au intrat în Biserica Ortodoxă în 1986. El fusese în fruntea societăţii studenţeşti Campus Crusade for Christ (Cruciada

---

[3] Câteodată este numit „tronul"
[4] Iacov 2, 24
[5] Iacov 2, 17
[6] În capitolul despre „îndreptarea prin credinţă" din *The Orthodox Study Bible,* Thomas Nelson, 1993, p. 348. .Acest studiu al Bibliei se bazează pe versiunea New King James şi notele ei sunt puternic înrâurite de influenţa evanghelică din Biserica Ortodoxă din Statele Unite. Citirea ei este fascinantă

studenţească pentru Hristos) şi, după cum am aflat mai târziu, un chitarist căruia îi plăcea să cânte muzică country. Un alt preot care a stat la noi a fost Părintele Bill Ohnhausen, anterior episcopalian. El ne-a dat un exemplar al cărţii *Coming Home (Venind acasă),* editată de părintele Peter Gillquist[7]; ea conţine istoria celor optsprezece pastori evanghelici din America de Nord care acum sunt preoţi în Biserica Ortodoxă. Ei provin din aşezăminte deosebit de conservatoare ca: Campus Crusade for Christ, Oral Roberts University, Seminarul Westminster, Seminarul Asbury, Colegiul Biblic Baptist şi Şcoala de teologie evanghelică Sf. Treime. Fuseseră membri ai Bisericii Baptiste, ai celei Prezbiteriene, a Bisericii Unite din Canada, ai Bisericii Metodiste Unite, ai Adunării lui Dumnezeu sau ai comunităţii Fraţii din Plymouth.

Tema principală a cărţii este *căutarea adevăratei Biserici.* Ni se aminteşte situaţia din secolul trecut când, atât Mişcarea de la Oxford cât şi Fraţii din Plymouth, deşi proveneau din locuri diferite, doreau ca „Biserica să fie Biserică", pentru a cita doar unul din sloganurile acelei perioade. Şi tot aşa ceva căutau unii dintre iniţiatorii Reînnoirii Harismatice, care a găsit o expresie în ceea ce a devenit cunoscut ca „the House Church Movement". Ceea ce John Keble, J. N. Darby şi Arthur Wallis urmăreau era să găsească Biserica Adevărată şi nu Biserica perfectă.

În cartea *Coming Home* găseşti asemănări cu primii tractarieni. Şi unii şi alţii au studiat istoria Bisericii, în special a Bisericii Sfinţilor Părinţi. Evanghelicii sunt deosebit de deficitari în studiul istoriei Bisericii. Mulţi sar de la perioada apostolică la reformatori şi tot ceea ce este între aceste momente este parte a „epocii întunecate" a erorilor scripturistice. Evanghelicii, a căror istorii sunt relatate în cartea pe care tocmai am menţionat-o, erau uimiţi că ceea ce au descoperit era în deplină concordanţă cu Sf. Scriptură. Ei au descoperit că episcopatul, liturghia, Tradiţia, Sf. Taine şi, de asemenea, adevărul apostolic, *existau toate din vremea Apostolilor.* Şi când au început să privească în jurul lor pentru a găsi o Biserică care practica toate acestea încă din perioada apostolică, au descoperit Ortodoxia.

Anthony Huges (acum Părintele Antony), un pastor baptist din Sud, a studiat istoria Bisericii. „Fiind copil, scrie el, niciodată nu am visat că există ceva care să preceadă Biserica mea. Nu ştiam nici măcar numele predicatorului care a fost înaintea pastorului Faulkner, cu atât mai puţin numele vreunui sfânt sau Părinte al Bisericii (cu excepţia lui Billy Graham şi a lui Lottie Moon)! Descoperirea că Biserica era din punct de vedere istoric continuatoarea lui Hristos şi a Apostolilor a fost un moment hotărâtor. Erau unii în Biserica mea care credeau cu adevărat că Sf. Ioan Botezătorul era fondatorul Convenţiei Baptiste din Sud... de la antica Palestina la coloniala Rhode Island era un salt serios!"[8]

Ar fi o greşeală să credem că a fost uşor pentru aceşti evanghelici să pătrundă în Biserica Ortodoxă. Nu este o Biserică la care să poţi adera cu uşurinţă; ea are etaloane morale şi doctrinare mai riguroase decât cele ale unor Biserici Protestante din ziua de azi. Biserica Ortodoxă nu oferă spaţiu de manifestare individuală celor care sunt nemulţumiţi de propria lor Biserică. Dar de ce sunt atât de mulţi evanghelici care se îndreaptă către Biserica Ortodoxă? Se pare că printre ei este un simţ al nedesăvârşirii, o recunoaştere tacită a faptului că există aspecte importante care lipsesc din propria lor Biserică. Deseori s-a subliniat că punctul slab al evanghelicilor este faptul că nu iau Biserica în serios. Pentru unii Biserica lor este doar o barcă bună de pescuit; pentru alţii este cea care „propovăduieşte Evanghelia".

Când evanghelicii au fost primiţi în Biserica Ortodoxă, Patriarhul Antiohiei, Prea Fericitul Ignatie al IV-lea, le-a scris următoarele:

„În numele Sfântului Sinod al Antiohiei, noi binecuvântăm acţiunea voastră minunată în care vedem o

[7] Conciliar Press, 1992
[8] *Coming Home*, p. 17

inițiativă antiohiană de excepție de care Biserica are stringentă nevoie. Această inițiativă distruge barierele tradiționale, etnice, naționale şi culturale. Mai mult, ea eliberează credința ortodoxă de anumite formalisme vechi care au înghețat, limitat, sacrificat şi sufocat universalitatea spiritului ortodox; toate acestea în numele istoriei trecute. Da, inițiativa voastră readuce imaginea universală a credinței ortodoxe... Biserica Ortodoxă nu este numai pentru o anumită națiune, civilizație sau continent; este ca însuşi Dumnezeu, pentru toți şi pentru toate locurile...

Nădăjduim că ne vor însufleți spre o evanghelizare mai puternică şi o înțelegere mai profundă a Cuvântului lui Dumnezeu."[9]

Patriarhul a scos în evidență cele două domenii în care evanghelicii au excelat de-a lungul secolelor: evanghelizarea şi Biblia. El a avut eleganța şi smerenia de a-i primi ca pe nişte contribuabili dar şi ca beneficiari ai Ortodoxiei. Evanghelicii au venit acasă în Biserica Ortodoxă deoarece au văzut adevărurile fundamentale pentru care anterior fuseseră orbi. Ei erau pregătiți să vină acasă cu mâinile goale. Patriarhul a fost destul de înțelept pentru a vedea că Ortodoxia avea nevoie şi de darurile lor. Astfel că în ultimii zece ani Patriarhia Antiohiană, mai ales în America de Nord, a avut multe de câştigat prin primirea lor.

Când soția mea şi cu mine am auzit prima oară despre convertirea atâtor evanghelici de la instituții atât de conservatoare, ne-am minunat. Probabil că şi noi am fi putut merge acasă în Biserica Ortodoxă fără să fi fost nevoie să lepădăm tot ceea ce am cunoscut şi experimentat înainte în viețile noastre. Evanghelismul nostru avea nevoie de perfecționare, echilibru, corectare, readaptare şi nu de a fi aruncat deoparte ca ceva lipsit de valoare.

Este necesar să privim la ceea ce este în centrul gândirii şi experienței evanghelice şi în acelaşi timp la punctele cele mai tari precum şi la cele mai slabe. Mă refer la doctrina Bisericii şi la relația dintre Scriptură şi Tradiție.

[9] Din periodicul *Again,* iunie, 1987

14

Biserica, Scriptura şi Tradiţia

Liturghia, Tainele, autoritatea episcopală nu au fost uşor de acceptat... Faptul că existau cu adevărat şi pretutindeni în Biserica primară devenise pentru noi extrem de evident. În această privinţă noi evanghelicii nu mai aveam nimic de obiectat. Cea mai mare dificultate a noastră referitor la creştinismul primar consta în a-1 PRACTICA.

Peter Gillquist[1]

Când eram student la Facultatea de Teologie din Cambridge, îmi amintesc că am avut o discuţie aprinsă despre natura Bisericii. În zilele acelea trebuia să apărăm anglicanismul împotriva atacurilor colegilor evanghelici de la alte Biserici. Era o mare varietate în rândurile lor, de la Fraţii din Plymouth până la Baptişti; ei credeau că Biserica este „adunarea credincioşilor", care este axată pe Biblie şi care cuprinde creştini practicanţi şi nu „creştini cu numele". Una dintre întrebările cheie care ni se puneau nouă anglicanilor era: „Ce ai face dacă Biserica Anglicană ar deveni unitariană (sau altfel spus, eretică)?" în calitate de nou convertit, am găsit această întrebare destul de descurajatoare. Cu toate acestea, prietenii mei, care erau mai vechi în credinţă decât mine, aveau un răspuns pregătit: „Parlamentul nu va fi niciodată de acord cu asta".

În anii '50 şi '60 aşa numitul „erastianism", deşi pe cale de dispariţie, era încă puternic, îmi amintesc că am fost uimit când am auzit că Biserica noastră trebuia să se bazeze pe un parlament laic pentru a apăra credinţa. Parlamentul nu era atunci mai renumit decât acum pentru caracterul lui creştin. Cu cât mergeam mai departe cu atât mai nemulţumit eram de învăţătura evanghelică despre Biserică. Ea a deschis multe uşi în mintea mea, cea mai importantă fiind cea care conducea spre Biserica Ortodoxă.

Acest punct de vedere nou cu privire la Biserică a înfrumuseţat toată experienţa mea de „harismatic". La începutul anilor '60, o broşură de Larry Christenson *Speaking in Tongues: A Gift for the Body of Christ (Vorbirea în limbi: Un dar pentru Trupul lui Hristos),* a circulat mult în Marea Britanic. Când i-am urmat cu o broşură despre profeţie, am numit-o: *Prophecy: A Gift for the Body of Christ (Profeţia: un dar pentru Trupul lui Hristos).* Am simţit instinctiv că darurile Duhului Sfânt sunt date cu prioritate Bisericii şi nu individului. Faptul că cei în care se manifestă darurile sunt şi binecuvântaţi e secundar. Iar darurile Sfântului Duh trebuie să fie acceptate cu smerenie, nu cu mândrie sau ca şi cum le-am fi meritat.

Când scriam această carte, m-am uitat prin nişte hârtii vechi. Am găsit un articol pe care îl scrisesem într-un ziar care se numea *Work and Worship (Muncă şi rugăciune),* datat octombrie 1963. L-am scris când slujeam la Biserica All Souls, Langham Place, cam la un an după ce avusesem noua mea viziune a Bisericii ca Trup a lui Hristos. Articolul se intitula: „Ce este greşit în Biserică?" După un capitol despre „redeşteptare şi reformă", am trecut la „doctrina Bisericii" şi „organism sau organizaţie?". Am scris: „Este necesară reexaminarea doctrinei biblice a Bisericii. Biserica este pe pământ templul viu al lui Dumnezeu, unde sălăşluieşte Duhul Sfânt şi este reprezentat Hristos. Trebuie să facem nu numai o curăţire a templului, ci şi o redescoperire a ceea ce este templul în realitate." *O problemă majoră astăzi este că oamenii au devenit atât de preocupaţi de „curăţenie" sau „ împuternicire " încât au încetat să ia în considerare o întrebare şi mai importantă: „ Ce este Biserica? "*

Cred că eram destul de naiv presupunând că toţi colegii mei harismatici au

[1] *Becoming Orthodox*, p. 47

aceeaşi convingere. Vedeam din ce în ce mai mult că nu e aşa; iar în anii '80 şi '90 atenţia s-a deplasat din ce în ce mai mult spre binecuvântările individuale. Darurile au devenit mai izolate de Biserică, în mare măsură prin sporirea importanţei „semnelor şi minunilor".

Tainele şi autoritatea

În anii '60, când au început să mi se întâmple toate acestea, unul din primele roade a fost o nouă conştientizare a rolului crucial al Sfintelor Taine. Aşa s-a întâmplat mai cu seamă cu privire la ceea ce anglicanii numesc Sfânta Împărtăşanie. De asemenea, am înţeles importanţa slujbelor tradiţionale, rugăciunilor vechi şi a liturghiilor. La prima conferinţă harismatică pe care am organizat-o, ţinută la Stoke Poges Manor House, slujba pentru Sfânta Împărtăşanie a durat toată ziua! În mod voit am ţinut slujba veche dar am permis ca darurile Sfântului Duh şi alte contribuţii spontane să se potrivească în cadrul liturgic.

M-am întărit prin cuvintele lui Iisus Hristos, „...orice cărturar cu învăţătură despre împărăţia cerurilor este asemenea unui om gospodar, care scoate din vistieria sa noi şi vechi"[2]. Tot mai mult vedem creştinii ignorând vechiul, ba chiar dispreţuindu-1. Asta a condus la devalorizarea Sfintelor Taine. Centrul vieţii Bisericii a încetat să mai fie (aşa cum era la început) Euharistia.

Pe tot parcursul anilor '70 şi '80 am observat îndeaproape Reînnoirea Harismatică din Biserica Romano-Catolică. Pentru mine ea mărturisea ceea ce eu tocmai începusem să înţeleg. Erau bărbaţi şi femei care experimentau o libertate minunată în Hristos, cu revărsarea deplină a harului Duhului Sfânt şi în plus integrau totul în Sfintele Taine, care erau încă la loc de mare cinste. De asemenea, ei respectau structura ierarhică a Bisericii.

Multe mulţumiri i se cuvin pentru asta Cardinalului Suenens care şi-a dat osteneala de a afla ce anume înseamnă Reînnoirea Harismatică; el a ajuns la concluzia că era în deplină concordanţă atât cu Sf. Scriptură cât şi cu Tradiţia Bisericii Romano-Catolice. De aceea el o susţinea în întregime, lucrând pentru a o aduce în centrul Bisericii Roamno-Catolice. Din păcate, Bisericile protestante din Europa şi America de Nord au avut puţini apărători ai Reînnoirii Harismatice.

În Biserica Anglicană am avut norocul de a avea conducători ca fostul Episcop de Singapore, Chiu Ban It, şi regretatul Arhiepiscop de Cape Town şi Primat al Africii de Sud, Bill Burnett.

Aşa că începând din 1962 am tratat cu seriozitate Biserica, Sfintele ei taine, autoritatea şi continuitatea ei în istorie. Desigur, am aflat îndată că toate patru sunt în centrul vieţii Bisericii Ortodoxe.

Sunt necesari episcopii?

Ca evanghelic am privit multă vreme poziţia episcopului în Biserică ca ambiguă. Presupun că îl situam, aşa cum fac mulţi, într-o poziţie de mijloc. Nu puteam accepta episcopul ca fiind indispensabil pentru Biserică; pe de altă parte, nu-l vedeam într-o postură facultativă, echivalent al unui moderator din Biserica Prezbiteriană sau a unui preşedinte din Biserica Metodistă[3]. Cu toate acestea, atitudinea mea s-a schimbat treptat, pe măsură ce am observat episcopii din Biserica Romano-Catolică şi, mai târziu, din Biserica Ortodoxă.

[2] Matei 13, 52

[3] Totuşi, în SUA şi în alte părţi ale lumii metodiştii au episcopi.

După cum am arătat deja, Biserica Ortodoxă crede în principiul *primus inter pares* sau „primul dintre egali". Episcopii ortodocşi conduc Biserica, dar îşi exercită autoritatea în mod colegial unii faţă de alţii. Chiar Patriarhul ecumenic este primul dintre egali - şi vai de el dacă ar încerca să-şi atribuie puteri papale! Aşa că este necesar să analizăm cu atenţie noţiunea de *episcope*[*] atât de controversată de-a lungul secolelor. Întrebarea este: sunt episcopii din *esse* (fiinţa) Bisericii sau *bene esse* (e bine să fie)? Sau, mai simplu, episcopii sunt esenţiali sau sunt doar o idee bună printre multe altele?

Cartea care mi-a fost de cel mai mare ajutor în legătură cu acest subiect a fost scrisă de fostul Episcop de Canterbury, regretatul Michael Ramsey. El a scris-o în 1936, când era relativ tânăr şi a intitulat-o *The Gospel and the Catholic Church (Evanghelia şi Biserica Catolică)*[4]. În această carte autorul îl citează pe F. D. Maurice care spune: „Sarcina unui teolog este de a săpa mai degrabă decât a construi"[5]. Michael Ramsey continuă spunând că trebuie să săpăm în domeniul originii creştinismului şi a istoriei Bisericii. El continuă: „Săpăturile vor dezvălui nu numai învăţăturile şi adevărul temeliei teologice precum şi rămăşiţele vechilor controverse clarificate; ele vor da la iveală modelul unei structuri al cărei arhitect şi constructor este Dumnezeu."[6]

Dacă cercetăm istoria Bisericii de la primul secol până la ruptura provocată de Reformă vom constata că episcopatul este organul continuităţii şi al unităţii. Şi aşa este şi astăzi în Biserica Ortodoxă şi în Biserica Romano-Catolică. Ceea ce mi s-a descoperit a fost că *învăţătura aceasta a existat chiar din prima generaţie a Bisericii. Ea nu a fost contestată decât mai târziu, după multe secole.*

O persoană foarte importantă pe care am descoperit-o în timpul pelerinajului meu spre Biserica Ortodoxă a fost Sf. Ignatie al Antiohiei[*]. Aflasem câte ceva despre el mai înainte, în timpul studenţiei, la cursul de istoria Bisericii. Acesta era un om care a trăit în aceeaşi perioadă cu Sf. Apostol Ioan. Nu numai că a fost el însuşi episcop, ci şi o persoană care a crezut în episcopat. Atunci, şi în timpul secolelor care au urmat, n-a existat o gamă largă de conducători de tot felul din care s-ar fi putut alege. Nu exista decât o singură posibilitate de alegere: ori episcopii, ori sectele.

Sf. Ignatie a clarificat acest lucru cu prisosinţă şi nimeni nu 1-a contestat în secolele care au urmat. El a scris: „Nimeni să nu facă fără episcop ceva din cele ce aparţin Bisericii"[7]. Şi „Euharistia adevărată este cea săvârşită de episcop sau de cel pe care el îl va numi să o facă". Această regulă este păstrată de Biserica Ortodoxă până în ziua de azi. Mai târziu Sf. Irineu a scris: „Noi putem da numele episcopilor din câteva Biserici *pe care Apostolii i-au numit* şi lista succesorilor lor de atunci şi până în ziua de azi"[8].

Sintetizând mărturiile vechi, Michael Ramsey scrie: „În a doua jumătate a secolului al II-lea episcopatul era universal". El continuă: „Nu există nici o urmă de opoziţie faţă de universalitatea episcopatului, şi exista chiar credinţa că Apostolii 1-au rânduit"[9].

În această privinţă istoria este de partea Bisericilor Ortodoxă şi Romano-Catolică. Singurii care au contestat caracterul universal al episcopatului, ca fiind însăşi esenţa Bisericii, au fost ereticii şi sectarii, care fie au negat credinţa apostolică fie s-au

[*] În limba greacă, *episcopat, slujirea episcopului* (n.tr.).
[4] Logman, 1936
[5] *The Gospel and the Catholic Church,* p. 221
[6] Ibidem, p.222
[*] Ucenic al Sf. Apostol Ioan, Sfântul Ignatie Teoforul a fost episcop al Antiohiei şi a primit moarte martirică la Roma în anul 107. De la el ni s-au păstrat şapte epistole adresate unor Biserici din Asia Mică (n.tr.).
[7] *Epistola către Smirneni,* 8.
[8] *Contra ereziilor,* III, iii, 6.
[9] *The Gospel and the Catholic Church,* p. 77.

răzvrătit împotriva rânduielii apostolice.

Scriptura şi Tradiţia

Evanghelicii, indiferent ce analizează, pun mai întâi întrebarea: „E din Scriptură?" Unii susţin că noi nu facem nimic şi nu credem nimic din ceea ce nu este explicit în Biblie. Alţii văd problema diferit: noi nu facem nimic şi nu credem nimic din ceea ce este *contrar* Scripturilor. Mai devreme sau mai târziu chestiunea Tradiţiei va ieşi la iveală deoarece ortodocşii cred în autoritatea Sfintei Scripturi *şi* a Sfintei Tradiţii. Acest lucru trebuie explicat.

Pentru ortodocşi Scripturile *sunt* Sfântă Tradiţie - respectată şi cinstită în mod deosebit. Dar există şi o altă Sfântă Tradiţie în care cred ortodocşii. De exemplu, primele şapte Sinoade Ecumenice, deşi nu fac parte din Sf. Scriptură, sunt privite ca parte integrantă din ceea ce crede Biserica, fiind în deplină concordanţă cu Scriptura. Pe de altă parte, Sfânta Treime nu este niciodată menţionată în Sf. Scriptură deşi ea este de la sine înţeleasă peste tot[10], chiar şi în Vechiul Testament. Cuvântul „Treime" lipseşte cu desăvârşire şi totuşi credinţa în Sfânta Treime este fundamentală în Ortodoxie.

În ceea ce priveşte tradiţia, traducătorii Bibliei evanghelice nu sunt consecvenţi în tălmăcirea cuvântului, şi nu este lipsit de logică să suspectăm un plan ascuns. Când cuvântul este folosit într-un sens rău este tradus „tradiţia". Dar când acelaşi cuvânt grecesc este folosit în mod pozitiv, este tradus cu „învăţături" ca de exemplu în II Tesaloniceni 2, 15.

Cuvântul este folosit în sens negativ de exemplu în Matei 15, 3-6, unde Iisus spune: „De ce şi voi călcaţi porunca lui Dumnezeu pentru datina [tradiţia] voastră?... şi aţi desfiinţat cuvântul lui Dumnezeu pentru datina [tradiţia] voastră". Şi Sfântul Pavel îl foloseşte într-un sens negativ în Coloseni 2, 8: „Luaţi aminte să nu vă fure minţile cineva cu filosofia şi cu deşartă înşelăciune din predania [tradiţia] omenească, după înţelesurile cele slabe ale lumii şi nu după Hristos".

Trebuie să observăm că Iisus se referă la „datina [tradiţia] voastră" (altfel spus, la cea umană nu la cea dumnezeiască) şi Sf. Pavel la „predania [tradiţia] omenească" bazată pe legile omeneşti. Lumea are tradiţiile ei, dar acestea nu exclud tradiţiile lui Dumnezeu. Căci în II Tesaloniceni Sf. Pavel scrie: „De aceea, dar, fraţilor, staţi neclintiţi şi ţineţi predaniile pe care le-aţi învăţat, fie prin cuvânt, fie prin epistola noastră."[11] şi „Fraţilor, vă poruncim în numele Domnului nostru Iisus Hristos, să vă feriţi de orice frate care umblă fără de rânduială şi nu după predania pe care aţi primit-o de la noi."[12] Problema este că *acelaşi cuvânt grecesc* (paradosis) *este folosit în toate aceste pasaje şi ar trebui să fie tradus cu cuvântul „tradiţie" şi nu „predanie "*. Ortodocşii sunt consecvenţi şi cred că Scripturile sunt „tradiţie", întocmai ca Sinoadele Ecumenice şi Simbolurile de credinţă. Şi toate fac parte integrantă din sfânta învăţătură a Bisericii.

Una dintre cele mai importante referiri din Sf. Scriptură cu privire la acest subiect este I Timotei 3, 15. Biserica este definită de Sf. Pavel ca fiind „casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu, *stâlp şi temelie a adevărului"*. El nu spune că Biblia este temelia adevărului ci că Biserica este. Cuvintele „Biblia spune..." trebuie să fie contrabalansate de cuvintele „Biserica spune...". Este necesar să

---

[10] Două dintre cele mai importante sărbători din Biserica Ortodoxă sunt Teofania [Bobotează, n.tr.] (6 ianuarie) şi Schimbarea la Faţă (6 august). Amândouă sunt văzute ca evenimente trinitare din viaţa lui Iisus. La Teofanie nu se sărbătoreşte, ca în Apus, venirea înţelepţilor la Hristos, ci Botezul Domnului în Iordan, când se aude vocea Tatălui şi Duhul Sfânt Se pogoară peste El. La Schimbarea la Faţă, vocea Tatălui se aude din nou, iar norul din cer închipuie venirea Duhului Sfânt, ca în referirea de la Buna Vestire (Luca l, 35), unde se spune: „puterea Celui Preaînalt te va umbri".

[11] 2, 15

[12] 3, 6

adăugăm „Biblia spune că Biserica spune..." Biserica este chemată să păzească adevărul încredinţat ei. Locul Bisericii trebuie întotdeauna pus în balanţă cu cel al Sf. Scripturi. Ele au funcţii diferite, dar aparţin una alteia. Deviza *sola scriptura* nu este suficientă. Singură, ea conduce la înmulţirea sectelor, fiecare pretinzând că este loială adevărului.

De ce i se spune preotului „părinte"?

Înca de la prima întâlnire cu ortodocşii în calitate de preot anglican, am fost numit invariabil „părinte". De când am devenit preot ortodox, n-am fost niciodată numit altfel. Cred că este unul dintre elementele care conferă putere Ortodoxiei. Unii îl găsesc dificil de acceptat. Pasajul din Sf. Scriptură care este frecvent citat împotriva acestui obicei este Matei 23, 9: „Şi tată al vostru să nu numiţi pe pământ, că Tatăl vostru unul este, Cel din ceruri". Interpretarea acestui fragment „ad literam" şi în afara contextului îl transformă într-un nonsens. Deoarece porunca de a nu mai numi pe nimeni pe pământ „tată" ar exclude modul în care copiii se adresează părintelui lor numindu-l „tată" sau „tătic".

Observăm că Sf. Pavel se adresează lui Timotei cu „fiule", deşi Apostolul nu era „tatăl" lui Timotei. în I Timotei l, 2, Sf. Pavel îl numeşte pe Timotei „adevărat fiu în credinţă" (vezi şi II Timotei l, 2 şi 2, 1). Astăzi în lumea apuseană este imperios necesară restabilierea paternităţii în familie. Campania modernă împotriva elementului patriarhal în viaţa de familie este profund dăunătoare. În Sf. Scriptură familia omenească şi familia dumnezeiască (Biserica) sunt strâns înrudite. Avem mai multă nevoie, şi nu mai puţină, de elementul patriarhal, atât în Biserică cât şi în familie. Atunci, ce interzice aici Iisus? Cu siguranţă zeificarea bărbaţilor prin atribuirea de titluri divine şi tratarea lor ca atare. În aceasta consta slăbiciunea fariseilor, care din mândrie omenească şi-au însuşit titluri ca „rabbi", „învăţătorule", şi „părinte". În lumea ortodoxă noi folosim titluri ca „părinte" sau „stăpâne" (pentru episcop) din respect şi pentru a exprima relaţii interumane şi nu pentru a diviniza persoanele cărora ne adresăm aşa.

Numele

Un aspect interesant al acestui subiect este importanţa pe care Biserica Ortodoxă o acordă numelor. Acesta este domeniul în care ortodocşii sunt mai sensibili faţă de Sf. Scripturi decât mulţi evanghelici. Trebuie să ai un nume care este cu adevărat creştin; dacă eşti primit în Biserică fără a avea unul, ţi se va da unul la botez sau la primire şi mirungere. Cu ceva timp în urmă am asistat la botezul şi primirea unei tinere musulmane în Biserica Ortodoxă. Naşa ei i-a ales un nume şi i 1-a dat în timpul slujbei. Era numele unei sfinte pe care Biserica o sărbătorea în ziua aceea.

În 1995, fiind într-o vizită în Orientul Mijlociu, soţia mea şi cu mine am intrat într-un restaurant în Damasc. Ospătarul nostru ni s-a prezentat cu cuvintele: „Mă numesc George", ceea ce era un mod de a spune „Sunt creştin". Când am sosit pe aeroportul din Beirut, cu ocazia aceleiaşi vizite, funcţionarul de la imigrări a discutat despre numele meu. Formularul de la imigrări cerea numele creştin al tatălui meu şi aşa mai departe. În drum spre casă, alt ofiţer de la imigrări mi-a văzut numele. „Şi pe mine mă cheamă Michael", mi-a spus, manifestând un interes deosebit, „Înseamnă «cine este ca Dumnezeu»", am răspuns. Nu-mi pot imagina un funcţionar britanic acordând cel mai mic interes vreunui nume, chiar dacă acela ar fi al său.

Încredere în Ortodoxie

Părerea mea este că evanghelicii îşi pot găsi casa în Biserica Ortodoxă. Desigur, sunt necesare unele schimbări. Cu toate acestea, se poate avea o mult mai mare încredere într-o Biserică care a rezistat testului de aproape două mii de ani decât într-un nou venit, cum ar fi Evanghelismul.

Merită notat că unele dintre cele mai importante persoane care s-au îndreptat spre Roma în timpul tractarienilor din secolul XIX au fost aceia care se formaseră în aripa evanghelică a Bisericii Anglicane. Acest lucru este adevărat în cazul celor doi care au devenit cardinali, John Henry Newman şi Henry Manning, şi a celor doi fii ai renumitului filantrop William Wilberforce, Henry (primit în 1850) şi Robert (primit în 1854). David Newsome, în cartea lui *The Parting of Friends (Despărţirea de prieteni),* pune întrebarea: „De ce atât de mulţi convertiţi ai Romei provin din rândurile evanghelicilor?"[13] şi încearcă să dea un răspuns.

Există încă un element care pledează pentru încrederea în Biserica Ortodoxă. În afară de vârsta ei, este vorba de unitatea ei. Au fost şi încă mai sunt multe certuri şi ceea ce politicienii numesc eufemistic „dificultăţi pe plan local". Cu toate acestea, cu excepţia despărţirii de ortodocşii orientali în secolul al V-lea, care acum, din fericire, este pe cale de rezolvare, Biserica Ortodoxă a rămas unită. Pe de altă parte, evanghelicii s-au împărţit în mii de secte care mărturisesc o întreagă gamă de credinţe, unele dintre ele având totuşi tangenţă cu adevărata Ortodoxie. Evanghelicii pot avea încredere deplină în Biserica Ortodoxă, nu numai pentru ei înşişi ci şi pentru copiii lor şi copiii copiilor lor.

[13] John Murray, 1966; ediţie nouă, Eerdmans and Gracewing, 1993, p. 5.

15

Este Biserica Ortodoxă harismatică?

Niciodată nu trebuie să separăm instituția Bisericii de Biserica harismatică. Eie sunt doar două aspecte ale aceleiaşi realități.

Cardinal Leon Joseph Suenens

Regretatul Cardinal Suenens a fost printre cei mai influenți conducători bisericeşti din secolul XX. A fost unul dintre arhitecții celui de al doilea Conciliu al Vaticanului şi a avut un rol deosebit de important în reînnoirea structurilor Bisericii Romano-Catolice şi, după cum am menționat, a fost un admirator şi susținător al Reînnoirii Harismatice. Într-o scrisoare către Papa Paul al VI-lea, el scria: „Părerea mea este că harismaticii reprezintă una dintre cele mai puternice creații ale reînnoirii în Biserica de azi"[1]. El nu a privit niciodată mişcarea şi doctrina harismatică şi autoritatea Bisericii ca excluzându-se una pe alta. Amândouă îşi au locul lor. Pentru a folosi chiar cuvintele lui, amândouă sunt „aspecte ale aceleiaşi realități". Cu alte cuvinte, amândouă sunt daruri de la Dumnezeu; fiecare este importantă şi are nevoie de cealaltă.

Din păcate nu toți conducătorii de Biserici au avut curajul şi echilibrul spiritual al Cardinalului Suenens. Tendința a fost spre conflict între cele două şi spre schismele ce au urmat. Nu trebuie să fim surprinşi din cauza aceasta pentru că problema s-a ivit încă din primii ani ai Bisericii creştine. Chiar Apostolii, mai ales Sf. Pavel, s-au confruntat cu ea. Biserica din Corint a avut multe probleme şi este clar că exagera în experiențele ei harismatice. Acei pe care Apostolii în batjocură i-au numit: „super-apostoli" („super-staruri") erau responsabili[2]. Aceşti bărbați 1-au criticat pe Sf. Pavel, considerând că nu era destul de harismatic. În răspunsul său, Sf. Pavel nu interzice manifestările harismatice; de fapt, el le încurajează: „Râvniți însă la cele duhovniceşti dar mai ales ca să proorociți"[3]. Mai mult, i-a încurajat pe corinteni să vorbească în limbi: „Voiesc ca voi toți să grăiți în limbi"[4]. Îndemnurile lui urmau să armonizeze darurile Duhului Sfânt cu ordinea din Biserică, care include afirmarea autorității apostolice. Darurile trebuiau folosite în mod disciplinat. Nu trebuia încurajat individualismul; totul trebuia făcut spre „folos"[5]. Slujbele trebuiau să fie făcute „cu cuviință şi după rânduială"[6]. Criteriul predominant trebuia să fie: „Este aceasta spre zidirea Bisericii?"[7]. De-a lungul secolelor, de la montanişti încoace, Biserica a trebuit să facă față unor tensiuni asemănătoare.

Una dintre întrebările pe care mi le-am pus frecvent este: „Este în Biserica Ortodoxă o Reînnoire Harismatică?" Cel mai rapid şi simplu răspuns este: „Nu, Biserica Ortodoxă este harismatică". Oricum acesta este un răspuns prea simplu; dar trebuie să cercetăm problema în profunzime.

[1] 24 iulie 1973
[2] II Corinteni 11, 5
[3] I Corinteni 14, 1
[4] I Corinteni 14, 5
[5] I Corinteni 12, 7
[6] I Corinteni 14, 40
[7] I Corinteni 14, 12.26.31

Persoana Sfântului Duh

Biserica Ortodoxă L-a cinstit întotdeauna pe Sfântul Duh ca Persoană a Sfintei Treimi, adevăratul Dumnezeu. Importanța Sfântului Duh a fost accentuată de Sfinții Părinți. Sf. Atanasie scrie: „Cuvântul S-a întrupat pentru ca noi să primim Duhul Sfânt". Episcopul Kallistos Ware comentează: „Dintr-un punct de vedere scopul întrupării este trimiterea Duhului Sfânt la Cincizecime"[8].

Aceasta a fost precizată cu claritate de Sf. Petru la Cincizecime. El a spus mulțimii: „Pocăiți-vă şi să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Îisus Hristos, spre iertarea păcatelor voastre, *şi veți primi darul Duhului Sfânt"*[9]. În renumita sa convorbire cu Motovilov, Sf. Serafim de Sarov spune: „Adevăratul scop al vieții creştine este dobândirea Sfântului Duh al lui Dumnezeu". Vladimir Lossky comentează: „E posibil ca, la prima vedere, această afirmație să pară prea simplificată, dar ea rezumă într-adevăr întreaga tradiție spirituală a Bisericii Ortodoxe"[10].

Una dintre cele mai importante cărți ieşite din Reînnoirea Harismatică este *Christian Initiation and Baptism in the Holy Spirit (Inițierea creştină şi botezul cu Sfântul Duh),* scrisă de doi teologi romano-catolici, Kilian McDonnell şi George Montague[11]. George Montague face studiile biblice, iar Kilian McDonnell cercetează scrierile unor Sfinți Părinți. Este interesant că McDonnell a ales scrierile celor mai importanți Părinți răsăriteni, incluzând pe cele ale lui Tertulian, Origen, Chiril al Ierusalimului, Filoxen (din tradiția siriano-iacobită) şi Ioan Hrisostom. În felul acesta el arată bogăția şi modul clar în care era cinstit Sfântul Duh al lui Dumnezeu.

Voi încerca să prezint sumar această carte atât de bine documentată şi argumentată. Principala ei teză este că inițierea creştină a avut ca model, încă de la început, Botezul lui Iisus, sau Moartea şi Învierea Lui, şi implică în mod esențial darul Duhului Sfânt, şi că harismele Duhului Sfânt, deşi nu sunt realitatea centrală, erau considerate „un element integrant al acestei realități centrale care este darul Sfântului Duh"[12]. Acest botez cu Duhul Sfânt era şi o experiență. Sfinții Părinți nu se tem să-1 numească aşa, după cum mărturiseşte Sf. Simeon Noul Teolog. Kilian McDonnell scrie: „Dacă prin trăire înțelegem nu numai sentimentele ci şi un efect care transformă şi dă putere vieților, atunci fără îndoială inițierea creştină din perioada de început a Bisericii a fost o adevărată experiență"[13]. Din păcate atât accentul pus pe Botezul lui Hristos cât şi legătura cu harismele s-au pierdut în timp. Probabil a venit timpul să le redescoperim.

Disputa asupra aşa-numitei clauze *filioque,* care s-a adăugat la Simbolul de credință niceean de către Biserica Apuseană şi a fost, după cum am văzut, un factor important în grăbirea Marii Schisme, nu a fost un joc de cuvinte. Mărturisirea consecventă a Sfântului Duh de către Biserica Ortodoxă, comparativ cu neglijarea Lui de către Biserica Apuseană, a fost partea centrală a controversei.

Nu am aici spațiu suficient pentru a intra în învățătura Sf. Părinți. Ei au susținut cu consecvență darul Duhului Sfânt ca factor decisiv în inițierea creştină. Biserica Răsăriteană a văzut întotdeauna importanța Botezului lui Hristos de către Ioan în râul Iordan. El este văzut ca o experiență trinitară - vocea Tatălui către Fiul şi pogorârea Sfântului Duh ca un porumbel asupra Lui. Mulți Sfinți Părinți, mai ales cei din primele veacuri, au văzut în Botezul lui Hristos (cu pogorârea Duhului Sfânt) modelul botezului creştin.

---

[8] The Orthodox Church, p. 230.
[9] Fapte 2, 38
[10] *The Mystical Theology of the Eastern Church,* London, 1957, p. 196
[11] The Liturgical Press, 1991.
[12] *Christian Initiation and Baptism in the Holy Spirit,* p. 322.
[13] Ibidem, p. 324

Biserica Ortodoxă încă subliniază această importanță prin sărbătorirea Sfintei Teofanii, care are în centru Botezul lui Hristos. Răspândirea ereziei adopțianiste, care privea Botezul lui Hristos ca momentul în care Iisus devine Fiul lui Dumnezeu, a redus importanța Botezului Mântuitorului la un simplu model. El a devenit din ce în ce mai puțin model al propriului nostru Botez şi a fost înlocuit cu învățătura paulină din Romani 6 despre moartea şi învierea prin Botez. Aceasta înseamnă că exista tendința de a neglija darul Duhului Sfânt ca parte integrantă a Botezului, mutând în felul acesta atenția pe Moartea şi Învierea lui Hristos.

Biserica Ortodoxă nu exclude, după cum vom vedea, ideea unor experiențe ale Duhului Sfânt ulterioare Botezului cu apă şi Mirungerii. Părintele Gillet scrie:

Darul Duhului Sfânt nu poate fi exclusiv identificat cu harismele... în multe cazuri din ziua de azi n-ar trebui să îndrăznim să negăm «botezul cu Duhul Sfânt» acordat unor oameni care nu 1-au primit sacramental... harul Duhului Sfânt este deja eficace prin botezul cu apă precum şi harul Tatălui şi harul Fiului. Dar Sfântul Duh îi dă omului un dar excepțional; şi Botezul cu apă fără a fi întregit de Botezul cu Sfântul Duh dă naştere unei vieți creştine incomplete... întrebarea Sf. Apostol Pavel către ucenicii din Efes: «Primit-ați voi Duhul Sfânt...?»[14] este pusă fiecăruia dintre noi. Nu e suficient să răspunzi: «Am primit taina sau sacramentul Sfântului Duh după botezul meu, după ce am fost uns cu Sfântul Mir».[15]

Sfântul Duh şi Liturghia

Modul în care Biserica Ortodoxă îl cinsteşte pe Sfântul Duh se reflectă în Dumnezeiasca Liturghie. Biserica Ortodoxă a păstrat cu credință Epicleza (chemarea Duhului Sfânt asupra oamenilor şi a darurilor) în Sf. Liturghie şi acest lucru se respectă şi în alte Biserici[16]. Acum unele liturghii revizuite ale acestor Biserici o includ. Biserica Anglicană, de exemplu, are o formă de Epicleza în prima şi a treia rugăciune euharistică din *Alternative Service Book (Cartea slujbelor alternative).* Şi totuşi doar în a treia, după rugăciunea de sfințire a darurilor, este chemat Duhul Sfânt asupra oamenilor. Când apare în rugăciunea sfințirii, atunci se invocă puterea, nu persoana Duhului Sfânt ca în rugăciunea Ortodoxă.

Epicleza vine la momentul culminant din Dumnezeiasca Liturghie, în timpul anaforalei. Preotul spune: „Trimite Duhul Tău cel Sfânt *peste noi* şi peste aceste Daruri, ce sunt puse înainte". Astfel preotul cere Sfântului Duh să-i transforme pe credincioşii care se roagă, aşa precum preschimbă pâinea şi vinul în Trupul şi Sângele lui Hristos. Părintele Lev Gillet scrie despre acest moment:

Chiar şi în contextul liturghiei euharistice, Duhul Sfânt nu se dă doar de dragul Euharistiei în sine. Scopul pogorârii Lui este a ne călăuzi în «viața Cincizecimii», în viața Sfântului Duh. Luăm noi vreodată în serios făgăduințele Domnului Iisus date după Învierea Sa, nu numai Apostolilor ci şi fiecărui credincios? Am crezut noi vreodată că în numele lui Iisus Hristos putem să scoatem demoni şi să vindecăm pe cel bolnav? Însuşi Domnul Iisus ne spune că este posibil. Din păcate, dăm dovadă de o tristă lipsă de încredere atunci când nici măcar nu îndrăznim să exercităm (cu credință, smerenie şi supunere față de voința dumnezeiască) puterile pe care Hristos le-a dat credincioşilor Lui... făgăduințele evanghelice ale Mântuitorului au fost făcute în deşert?[17]

Există şi alte momente în Sf. Liturghie când se invocă Duhul Sfânt. Aşa, de exemplu,

---

[14] Fapte 19, 2

[15] *Orthodox Spirituality (Spiritualitatea ortodoxă),* apărută prima dată la SPCK în 1945; această ediție a apărut la St. Vladimir's Seminary Press, 1978, p. 62-63.

[16] Biserica Episcopală Scoțiană a avut întotdeauna Epicleza în liturghia ei şi Euharistia ei este singura din Comuniunea Anglicană care aminteşte de Biserica Răsăriteană.

[17] *Serve the Lord with Gladness (Slujiți Domnului cu bucurie).* St. Vladimir's Seminary Press, 1990, p. 51.

rugăciunea de deschidere: „Împărate Ceresc, Mângâietorule, Duhul Adevărului... vino şi te sălăşluieşte întru noi". Apoi preoţii împreună-slujitori se binecuvintează reciproc, zicând: „Duhul Sfânt să vină peste tine şi puterea Celui Preaînalt să te umbrească..." La cel mai sfânt moment, atunci când aşează Agneţul în potir, preotul spune: „Plinirea potirului credinţei Sfântului Duh". Când se face binecuvântarea şi turnarea căldurii preotul spune: „Căldura credinţei plină de Duhul Sfânt".

Un loc important se acordă în Ortodoxie lucrării Duhului Sfânt în şi prin vieţile creştinilor, nu numai ale sfinţilor, ci şi ale oamenilor obişnuiţi. Cuvântul folosit în mod obişnuit pentru a descrie această lucrare a Duhului Sfânt este „îndumnezeire". După Sf. Atanasie, Dumnezeu S-a făcut om *pentru ca noi să devenim dumnezei.* Sf. Petru afirmă cu îndrăzneală în II Petru l, 3-4: „Dumnezeiasca Lui putere ne-a dăruit toate cele ce sunt spre viaţă şi spre bună cucernicie, facându-ne să cunoaştem pe Cel ce ne-a chemat prin slava Sa şi prin puterea Sa, prin care El ne-a hărăzit mari şi preţioase făgăduinţe, ca prin ele *să vă faceţi părtaşi dumnezeieştii firi,* scăpând de stricăciunea poftei celei din lume."

Darurile Duhului Sfânt

Am văzut deja că Biserica Ortodoxă aproape că nu a fost atinsă de Reformă. Aşa că problemele de credinţă, organizare şi gândire care au zguduit Europa în timpul secolelor XV şi XVI au trecut pe lângă Biserica Ortodoxă. Trebuie remarcat că aşa-numitul Iluminism, care a fost probabil principalul modelator al gândirii şi vieţii europene de la Renaştere şi până la marxism, a afectat Biserica Răsăriteană doar tangenţial. Au existat puncte de contact şi tentative ale unora de a occidentaliza Biserica Ortodoxă, dar în ansamblu cele două Biserici, de Răsărit şi Apus, au funcţionat complet separat. Uneori, ne referim la epoca noastră numind-o „post-modernă". Epoca Iluminismului este acum numită „modernă", în acest caz, Biserica Ortodoxă este pre-modernă. Ea a fost puţin influenţată de uriaşa furtună a acestei modernităţi.

Un aspect al Reformei a fost conflictul dintre două curente ale gândirii - mistic şi raţional. Oamenii spuneau: „Creştinii nu pot crede în cutare sau cutare lucru", referindu-se probabil la semne miraculoase împinse la limită de o mulţime needucată şi superstiţioasă şi de o Biserică din ce în ce mai coruptă. Reformatorii au văzut destul de bine elemente false în multe din căutările după miracole din Evul Mediu dar, din păcate, au aruncat copilul odată cu apa din scăldătoare. Ei nu au reuşit să urmeze exemplul Sfântului Apostol Pavel care a pledat pentru folosirea cum se cuvine a harismelor, şi nu pentru respingerea lor ca răspuns la fals.

Reforma a semănat seminţele întregii mişcări „moderne" care s-a opus din ce în ce mai mult supranaturalului şi în cele din urmă chiar Naşterii din Fecioară şi Învierii trupeşti a lui Hristos. Din fericire Biserica Ortodoxă nu a avut niciodată Iluminismul pentru a-i submina încrederea în Dumnezeul care, prin întrupare, a invadat viaţa omenească şi întreaga lume materială într-un mod cu totul nou. De asemenea, Biserica a crezut întotdeauna în prezenţa şi puterea Duhului Sfânt. Şi întotdeauna a avut încredere în continuitatea prezenţei Duhului Sfânt. Biserica Ortodoxă îl vede pe Sfântul Duh în acţiune în Biserică, în mod expres în formarea Sfintei Tradiţii, care este un semn al prezenţei Lui constante, călăuzindu-ne „la tot adevărul"[18], şi în vieţile credincioşilor care fac minuni şi prin care se manifestă puterea Lui. Majoritatea sfinţilor au făcut minuni spre slava lui Dumnezeu şi binecuvântarea Bisericii şi a lumii.

Multe valuri au lovit în Protestantism. Unul dintre ele a fost aşa-numitul „dispensaţionalism". Acesta neagă lucrarea harului după moartea ultimului Apostol; astfel toate minunile din ziua de azi sunt puse sub semnul întrebării. Acest val n-a cauzat aproape nici o undă în Biserica Ortodoxă. Ca Biserică, ea nu a contestat niciodată

[18] Ioan 16, 13

prezența darurilor Duhului Sfânt. Ea a văzut de asemenea aşa cum se cuvine importanța discernământului propriu ca sursă a puterii şi necesitatea sfințirii elementului uman prin oferirea acestor daruri Bisericii şi lumii.

Dascălii ortodocşi nu au divizat timpul în „dispense" convenabile. Noi suntem în epoca creştină, în care Hristos S-a manifestat în trup şi Sfântul Duh a fost dat Bisericii pentru ca Hristos să fie slăvit. Duhul lui Dumnezeu continuă să facă în Biserică semne şi minuni, precum cele care incontestabil au însoțit pe Apostoli şi pe ucenicii lor. Biserica Ortodoxă este deseori acuzată că este prinsă în capcana timpului. Ce absurditate! Unii dintre protestanți sunt cei care au inventat capcanele timpului pentru a-şi dovedi predilecțiile lor teologice.

Biserica Ortodoxă a acceptat întotdeauna darurile Duhului Sfânt în viața Bisericii. Părintele Lev Gillet scrie:

> Darurile Sfântului Duh, care au marcat începuturile Bisericii, nu sunt lucruri care țin de trecut. Ele au fost date, ele *sunt* date, Bisericii pentru toate timpurile... numai lipsa de credință îi determină pe creştinii contemporani să considere manifestările harului din zilele noastre excepționale. Dacă ele sunt excepționale este datorită necredinței asemănătoare celei pe care a întâlnit-o Iisus în Nazaret (Matei 13, 58). Dar puterea Sfântului Duh este tot atât de vie şi azi ca şi în zilele Cărții Faptelor. Lucrările minunate înfăptuite atunci în numele lui Iisus... pot fi înfăptuite şi acum, numai dacă am avea credință (Matei 16, I7-18).[19]

Este important să înțelegem acest lucru. Nu trebuie să privim înapoi la Faptele Apostolilor doar cu nostalgie. Acelaşi Sfânt Duh este prezent activ şi astăzi în Biserică. După cum scrie Lev Gillet, „Sfinții sunt moştenitorii şi succesorii «harismaticilor» din primele secole"[20].

Discernământ

Pentru toți creştinii discernământul (pe care Sf. Pavel îl enumera ca unul dintre darurile Sfântului Duh) este important mai ales când vine din darul Sfântului Duh. Puterea poate fi periculoasă, dar puterea *(dynamis)* Duhului Sfânt a fost promisă şi trimisă către întreaga Biserică, Apostoli şi credincioşi deopotrivă, la Cincizecime. Pentru ortodocşi două considerații sunt de o importanță capitală; prima, asigurarea că toate lucrurile sunt făcute potrivit învățăturii Bisericii din Sfânta Scriptură şi Sf. Tradiție; şi a doua, dreapta rânduială şi ascultarea în cadrul Bisericii, mai ales față de episcop. Biserica are nevoie să fie păzită de non-conformiştii disidenți şi de individualismul care marchează şi tulbură atât de mult viața noastră apuseană.

Biserica Ortodoxă a avut întotdeauna o luciditate pătrunzătoare față de atacurile lui Satan şi a duhurilor rele. Bătălia cu puterea demonică înseamnă înfrânare constantă atât pentru monahi, cât şi pentru ceilalți membrii ai Bisericii. La fel ca în Biserica Romano-Catolică, ortodocşii au o parte importantă din slujba Botezului pentru lepădarea de Satan, în care chiar îl scuipă! Exorcismul are locul lui în viața Bisericii, dar cu măsurile de precauție care se cuvin. Sf. Chiril al Ierusalimului scrie: „Exorcismele dumnezeieşti, împrumutate din Sf. Scriptură, purifică sufletul." Puterile întunericului sunt un factor important în lupta noastră spirituală. Trebuie să fim atenți să nu neglijăm realitatea şi puterea răului obiectiv.

Chiar de la începutul ei, Biserica a trebuit să lupte pentru evaluarea cu discernământ a experiențelor spirituale individuale. Mişcarea montanistă a lovit Biserica în secolul al II-lea, şi Tertulian, unul din teologii cei mai iscusiți din acea perioadă, i s-a alăturat. Intrarea lui Tertulian în această comunitate deosebit de harismatică ar trebui să ne facă să tratăm subiectul cu seriozitate, pentru că Tertulian nu era nicidecum un teolog

[19] *Orthodox Spirituality,* p. 69, 72
[20] Ibidem, p.71

mediocru.

Biserica Ortodoxă a trebuit deseori să facă faţă tensiunilor dintre structurile şi ordinea Bisericii, pe de o parte, şi experienţele Duhului Sfânt, pe de alta. În capitolul 11 am examinat disputa iconoclastă care a zguduit Biserica Răsăriteană din temelii. A fost nevoie de un Sinod Ecumenic pentru a rezolva această problemă. Lupte asemănătoare au fost provocate de unii harismatici care s-au opus ierarhiei şi rânduielii Bisericii, de experienţe individuale în dezacord cu viaţa comunitară a Bisericii sau au izvorât din ideea unui fals conflict între ordinea apostolică şi viaţa apostolică. Experienţele Duhului Sfânt sunt acceptate dintotdeauna de către Biserică, începând de la Apostoli şi Sfinţii Părinţi, între care se remarcă Sf. Vasile cel Mare.

Doi bărbaţi se evidenţiază în acest domeniu atât de controversat. Mai întâi Sf. Simeon (949-1022), supranumit de către Biserică „Noul Teolog", apoi Sf. Grigorie Palama (cca. 1296-1359), despre care vom vorbi în cele ce urmează.

Sf. Simeon

Biserica l-a numit pe Sf. Simeon „Noul Teolog". De aceeaşi cinstire se bucură şi alţi doi sfinţi numiţi în mod asemănător „Teologul", Sf. Grigorie de Nazianz (329-389) şi Sf. Ioan Damaschinul (cca. 675-cca.749). Sfântul Simeon s-a născut în Galatia din Asia Mică. El descindea dintr-o familie nobilă şi a ajuns sub influenţa părintelui său spiritual, Sf. Simeon Studitul, de la mănăstirea Studion din Constantinopol. Apoi s-a mutat la mănăstirea Sf. Mamas unde s-a călugărit şi mai târziu a ajuns stareţ[21].

Sf. Simeon a fost unul dintre cei mai de seamă dintre toţi misticii ortodocşi. El a pus accent pe importanţa pocăinţei personale, darul lacrimilor şi primirea personală a Sfântului Duh. A luptat pentru revigorarea vieţii spirituale într-un moment în care, chiar şi în mănăstiri, slăbise rugăciunea şi morala creştinilor. Acest mare teolog şi monah a pus de asemenea accent pe ceea ce ortodocşii numesc „îndumnezeire" sau participarea la natura dumnezeiască prin har. El i-a învăţat pe alţii că aceasta este cununa vieţii duhovniceşti. El a fost probabil părintele aşa numitei mişcări isihaste (cuvântul grecesc înseamnă „linişte"). Aceasta este strâns legată de „Rugăciunea lui Iisus" şi este încă o forţă invincibilă în Ortodoxie. Mişcarea s-a dezvoltat pe Muntele Athos, Muntele Sfânt. De asemenea, este autorul câtorva dintre puţinele rugăciuni către Sfântul Duh din Biserica Ortodoxă. El a remarcat separarea tragică a teologiei de trăire, cultul devenind formal şi credinţa nominală. În această situaţie s-a simţit responsabil să recheme Biserica la trăirea autentic creştină şi s-a numit pe sine „zelotul entuziast".

Sf. Simeon credea că toţi credincioşii ar putea intra în comuniune cu Hristos prin Duhul Sfânt. El a arătat că acest lucru este tot atât de important ca autoritatea ierarhică, iar această concepţie a dus la un conflict cu ierarhii din vremea lui, în special cu Arhiepiscopul Ştefan. Sfântul a contestat, aşa cum fac harismaticii azi, formalismul şi convenţionalismul, învăţătura lui este axată pe practici spirituale ca, de exemplu, rugăciunea, postul, pocăinţa (mai ales cu lacrimi) şi împărtăşirea cu Duhul Sfânt. El vorbea de un „al doilea botez" (aşa cum fac penticostalii şi harismaticii azi), care-i conduce pe creştini la o mai profundă transformare şi cunoaştere a lui Hristos.

[21] Subiectul este tratat în *In the Light ofChrist (În lumina lui Hristos),* St. Vladimir's Seminary Press. New York, 1986.

Sf. Grigorie Palama

Sf. Grigorie Palama, călugăr fiind, s-a retras la Muntele Athos în 1318. Acolo a ajuns sub influenţa isihaştilor, a căror învăţătură şi practică o va apăra mai târziu. Punctul culminant al controversei cu care s-a confruntat a fost conflictul deschis cu Varlaam, un călugăr din Calabria puternic influenţat de teologia apuseană. Isihaştii revendicau experienţa spirituală a vederii „luminii dumnezeieşti". Varlaam şi alţii negau posibilitatea unei asemenea experienţe argumentând că nimeni nu-L poate vedea pe Dumnezeu. Sf. Grigorie făcea distincţie între „esenţa" dumnezeiască, pe care nimeni nu o poate vedea, şi „energia" dumnezeiască, care poate fi percepută. În 1351 aşa numitul Sinod de la Vlaherne a recunoscut ortodoxia învăţăturii Sfântului Grigorie:

Aceşti mari teologi niciodată n-au permis ca experienţele mistice să înlocuiască Sfintele Taine sau ordinea dumnezeiască a Bisericii. Dobândirea deplină a puterii şi a darurilor date la Cincizecime este foarte importantă pentru viaţa Bisericii Ortodoxe, precum şi pentru alte Biserici. Dar totuşi, spre pază, Dumnezeu ne oferă Sf. Scriptură, Sf. Tradiţie şi structurile episcopale ale Bisericii.

Ortodoxia a avut permanent nevoie de vigilenţă pentru a se feri de cei care doreau să suprime harismele Duhului Sfânt şi alte experienţe cu Dumnezeu - în limbaj ortodox „mistica". Martiri ca Ignatie al Antiohiei, Felicitas şi Perpetua, şi mulţi alţii au mărturisit pe Hristos Cel duhovnicesc. Ei au cunoscut prezenţa reală a Domnului în Duhul ca realitatea supremă pe care se bazează întreaga mişcare creştină. Lev Gillet întreabă: „Credem *noi* cu tot atâta tărie în realitatea lui Hristos Cel duhovnicesc?" El continuă spunând: „Pentru noi este periculos să-L localizăm şi să-L limităm pe Hristos Cel al Cincizecimii doar la perioada apostolică, căci în acest caz nu vom reuşi să înţelegem că El este *tot atât de prezent* acum pe cât era atunci»[22]

Să analizăm acum o întâmplare din viaţa Sf. Inochentie „iluminatorul"[23] poporului din Insulele Aleutine.

Un exemplu de sfinţenie

Am văzut că Biserica Ortodoxă nu se opune harismelor sau botezului cu Sfântul Duh. Într-adevăr, după cum am arătat, liturghiile şi Sfintele ei Taine sunt mult mai grăitoare decât cele din Bisericile apusene. Şi totuşi Biserica Ortodoxă nu este de acord cu modul în care ele se manifestă câteodată şi, din când în când, pune sub semnul întrebării realitatea unor asemenea pretenţii.

Un bun exemplu al punctului de vedere ortodox poate fi văzut în viaţa Sf. Inochentie din Alaska. El a evanghelizat Insulele Aleutine şi mai târziu Alaska din Rusia natală. Lucrarea pe care el a săvârşit-o în Insulele Aleutine n-ar fi putut fi făcută în împrejurări mai vitrege. Călătorea de la o insulă la alta într-un simplu caiac, deseori pe furtuni deosebit de periculoase. Odată, în timp ce vizita una dintre Bisericile noi şi spovedea, a cunoscut un bătrân care se numea Smirennikov şi despre care se spunea că este şaman sau văzător cu duhul. Cu o zi înainte el profeţise: „Va veni un preot azi. El este deja pe drum şi vă va învăţa să vă rugaţi lui Dumnezeu." Mai mult, a descris cum arata Sf. Inochentie. Bătrânul era cunoscut pentru că vindeca în mod miraculos oamenii şi circulau multe istorisiri despre darurile sale harismatice.

Părintele Ioan (Sf. Inochentie) a discutat cu acesta şi a rămas uimit de măsura în care el cunoştea Evanghelia. Şi a mai descoperit că omul nu ştia nici să citească, nici să

[22] *Orthodox Spirituality,* p. 80

[23] Ortodocşii folosesc acest termen pentru a descrie lucrarea misionarilor deschizători de drumuri, atât bărbaţi cât şi femei, care au propovăduit Evanghelia pentru prima oară în anumite zone ale lumii.

scrie. Când 1-a întrebat direct de unde ştie toate acestea, Smirennikov i-a răspuns că doi prieteni 1-au învăţat. Intrigat de răspunsul său, Părintele Ioan 1-a întrebat cine erau. „Oameni albi" a răspuns bătrânul şi apoi a povestit ce i-au spus.

Părintele Ioan a întrebat de unde erau ei şi i s-a spus că locuiau în apropiere, în munţi. „Ei mă vizitează în fiecare zi", a spus bătrânul. Când a descris înfăţişarea lor, aceasta se potrivea cu modul în care este reprezentat Sf. Arhanghel Gavriil în icoane. Se pare că, de treizeci de ani, ei îi apăreau aproape în fiecare zi în lumina zorilor sau seara devreme, niciodată noaptea.

Într-o scrisoare, Părintele Ioan îi relatează episcopului său că aceşti îngeri 1-au învăţat pe om teologia creştină în totalitatea ei şi tainele credinţei. „Doctrina lor este cea a credinţei ortodoxe", scria el. Ei chiar 1-au învăţat cum să se roage şi cum să se comporte în căsnicie. Bătrânul s-a oferit să-1 ducă pe părintele Ioan ca să-i cunoască. Părintele Ioan a ezitat. El i-a scris episcopului: „Sunt cuprins de teamă şi smerenie... Nu sunt vrednic; mai bine nu merg. Sunt convins că duhurile care îi apar acestui om (dacă într-adevăr îi apar) nu sunt draci pentru că deşi demonul poate într-adevăr câteodată să se transforme el însuşi într-un înger al luminii, niciodată nu o face în scopul povăţuirii sau mântuirii, ci întotdeauna pentru distrugerea omului..."[24]

Arhiepiscopul Michael de Urkutsk i-a dat binecuvântare părintelui Ioan pentru a vizita îngerii dar n-a fost să fie. Până să ajungă răspunsul episcopului, Ioan Smirennikov a murit în pace, cunoscându-şi dinainte ziua şi ceasul morţii.

Când am citit această istorie, m-a frapat supunerea acestui preot, smerenia lui, profunda cunoaştere a măreţiei lui Dumnezeu şi a îngerilor Lui. Dacă ar fi fost un harismatic modern, nu puţine ar fi fost cărţile care s-ar fi scris despre aceste evenimente în următoarele şase luni. S-ar fi organizat rapid pelerinaje cu avionul pentru a vizita „Binecuvântarea aleutiană". Biserica Ortodoxă nu este aşa, deşi are şi ea experienţe ale harismelor Sfântului Duh. Biserica Ortodoxă nu încurajează individualismul. Aşa se cuvenea să facă Părintele Ioan; el a cerut binecuvântarea episcopului şi nu a făcut nimic fără să o aibă. Este de asemenea tipic pentru sfinţii Ortodoxiei faptul că Inochentie a refuzat să-şi facă publicitate sau să câştige bani, popularitate şi succes prin asta.

Înţelegem din această istorisire că atunci când se întâmplă astfel de lucruri n-ar trebui să fim surprinşi. Ele fac parte din viaţa obişnuită a Bisericii, şi atunci de ce să le considerăm atât de ieşite din comun? Lev Gillet scrie: „Nu ar trebui să ne ferim să recunoaştem intervenţiile dumnezeieşti directe care nu ţin seama de aşa-numitele legi naturale... sfinţii şi harismaticii sunt eliberatorii lumii. „Minunile" sunt o întoarcere la starea primară „liberă" a creaţiei... ele exprimă condiţia normală a creaţiei înainte de cădere şi, încă mai mult, după Cincizecime"[25]. Biserica Ortodoxă întotdeauna a fost o expresie a acestui fapt şi de aceea se poate spune că este harismatică.

O rugăciune către Sfântul Duh

Împărate ceresc, Mângâietorule, Duhul adevărului, Care pretutindeni eşti şi toate le plineşti, Vistierul bunătăţilor şi Dătătorule de viaţă, vino şi Te sălăşluieşte întru noi şi ne curăţeşte de toată întinăciunea şi mântuieşte, Bunule, sufletele noastre.

Din Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur

[24] St. Innocent: Apostle to America (Sf. Inochentie: Apostol al Americii), St. Vladimir's Seminary Press, 1979, p. 83.
[25] *The Orthodox Spirituality,* 72.

16

Lumina cea adevărată

Am văzut Lumina cea adevărată; am primit Duhul cel ceresc; am aflat credința cea adevărată, nedespărțitei Sfintei Treimi închinându-ne, că Aceasta ne-a mântuit pe noi.

Din Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur

Sfântă este Lumina cea adevărată şi curgerea ei minunată, dându-le strălucire celor ce îndură arşița conflictului; de la Hristos vor moşteni o casă de o splendoare nepieritoare unde se vor veseli cu bucurie în veci.

Antifonul din Salisbury

Este un moment copleşitor. Poporul lui Dumnezeu a primit Sfintele Daruri ale Trupului şi Sângelui lui Hristos. Sf. Liturghie este aproape gata. Dintr-o dată corul izbucneşte: „Am văzut Lumina cea adevărată..."Această melodie liturgică răsunătoare ne duce în inima Ortodoxiei. Şi imnul continuă: „Am primit Duhul cel ceresc, am aflat credința cea adevărată, nedespărțitei Sfintei Treimi închinându-ne, că Aceasta ne-a mântuit pe noi". Aici, unite împreună în acest imn sunt cinci cuvinte cheie care descuie uşa înțelegerii Ortodoxiei - Lumina, Duhul, Credința, Sfânta Treime şi Mântuirea.

La acest moment suntem în centrul Ortodoxiei. Biserica Ortodoxă se roagă şi trăieşte în lumina şi prezența Sfintei Treimi. Ea se închină „Luminii celei adevărate care luminează pe tot omul"[1]. Aceasta este Lumina care a venit în lume, însuşi Iisus Hristos. Biserica Ortodoxă se roagă şi primeşte Duhul cel ceresc; credincioşii ortodocşi au aflat „credința cea adevărată", scump plătită cu preț de vieți omeneşti, şi o mărturisesc.

Trăim zile de coşmar. Majoritatea Bisericilor din lumea apuseană sunt în declin. Pascal spunea cândva: „Oamenii dispreţuiesc religia; ei o urăsc şi se tem că este adevărată". Aşa este, dar cealaltă față a monedei este că *teama nu este adevărată.* Este vorba despre teama care se află, cel puțin parțial, în spatele tensiunilor care au sfâşiat Bisericile de-a lungul secolelor. A existat întotdeauna o dorință arzătoare de siguranță - de dogme clare care să alunge teama pe care, la urma urmelor, nu este întemeiată credința noastră. Aceasta este îndoiala care ne bântuie. Aici, cred eu, Biserica Ortodoxă poate oferi un răspuns.

Cum putem fi siguri de adevăr? Există vreo autoritate exterioară care ne poate da răspunsul cu siguranța pe care atât de mult o dorim? Răspunsul Bisericii Catolice este: „Ai încredere în Biserică". Evanghelicii spun: „Ai încredere în Biblie"[2]. Răspunsul Bisericii Ortodoxe le cuprinde pe amândouă dar adaugă: „Ai încredere în Sfântul Duh".

În 1848 cei patru Patriarhi Orientali i-au scris Papei pentru a-i explica cum înțelege Biserica Ortodoxă autoritatea. Ei au declarat că sursa autorității nu se află într-o singură persoană sau ierarh şi nici în tot clerul. Este întregul trup a credincioşilor. Nicolae Zernov adaugă: „Credincioşii ortodocşi cred că Sfântul Duh călăuzeşte şi apără Biserica de toate erorile"[3]. Este necesar să adăugăm că autoritatea este o chestiune doar pentru cei ce sunt azi în viață, învățătura sfinților şi a Părinților Bisericii care au murit este parte integrantă din ea. Aceasta este ceea ce G. K. Chesterton a numit cândva „democrația morților".

Nu există nici un dubiu că „autoritatea" a fost şi încă este problema principală şi fundamentală care a separat Bisericile de-a lungul timpului Răsăritul de Apus,

---

[1] Ioan, 1, 9

[2] Metodiştii se bazează pe predicile lui John Wesley

[3] *The Concise Encyclopaedia of Living Faiths (Mică enciclopedie a religiilor vii),* Hutchinson, p. 100.

protestanţii de protestanţi, penticostalii de penticostali, în lumea protestantă, de la Reformă încoace, Sf. Scriptură a fost testul sigur al adevărului doctrinar, dătătorul de siguranţă şi garantul credinţei. Dacă Biblia spune cutare lucru, cu siguranţă e adevărat. În lumea romano-catolică, papalitatea şi, în ultimă instanţă, însuşi Papa, sunt autoritatea finală şi sursa de siguranţă - piatra pe care se întemeiază tot adevărul.

Dar din nici una din aceste surse de autoritate nu izvorăşte binele. Protestantismul s-a înmulţit în mii de Biserici şi „papi" mici, fiecare cu propriile credinţe şi interpretări a adevărului biblic. Romano-Catolicismul are problema lui cu dogmele şi autoritatea lui strictă, în special dogma infailibilităţii papale. Există vreo modalitate de a evita cele două extreme, a infailibilităţii papale şi a celei biblice?

Modelul Sinodului de la Ierusalim

Este necesar să analizăm una dintre cele mai importante relatări din Noul Testament - cea despre aşa-numitul Sinod de la Ierusalim[4]. Biserica era în pericol de a se scinda în urma unei controverse de importanţă capitală. Decizia urma să afecteze întregul viitor al Bisericii. Problema era dacă acei creştini proveniţi dintre neamuri trebuiau să devină iudei înainte ca de a primi botezul creştin. Sf. Pavel a fost ferm; deşi el însuşi era iudeu, a pledat pentru libertatea păgânilor, bărbaţi sau femei, de a deveni creştini fără a trebui să fie mai întâi iudei. Au fost mulţi alţii care s-au plasat în tabăra opusă, iar Sf. Petru a oscilat între cele două, fiind întâi de o parte, apoi de cealaltă.

Aşa că ei s-au întâlnit la Ierusalim pentru a căuta să ajungă la un acord. Deşi primul Sinod Ecumenic urma să se ţină abia după aproape trei sute de ani, două principii fundamentale au stat la baza întrunirii de la Ierusalim. Primul era credinţa în Duhul Sfânt ca fiind Călăuzitorul dumnezeiesc spre adevăr, şi al doilea, consensul Bisericii. Aceste principii au fost sintetizate în cuvintele: „...părutu-s-a Duhului Sfânt şi nouă..."[5].

La Sinod s-au purtat discuţii ample şi ambele părţi şi-au susţinut liber punctul de vedere. Duhul Sfânt i-a călăuzit şi întreaga conducere a Bisericii a vorbit cu autoritatea bazată pe încrederea în Dumnezeu Duhul Sfânt. La această adunare din Ierusalim găsim câteva indicii care ne îndreaptă spre ceea ce tocmai am discutat. „De ce nu au rezolvat Apostolii problema citându-L pe Hristos?" Nu ar fi fost suficient un text din Scriptură? Aproape că nu ne putem imagina o dorinţă mai mare pentru un cuvânt decisiv a lui Hristos atunci când întreaga misiune viitoare a Bisericii este în pericol. La urma urmei, ei ştiau mult mai multe despre ceea ce a spus Hristos decât avem noi în Evanghelie. John Meyendorff scrie despre acest lucru astfel: „Nici o parte nu a făcut referire la cuvintele lui Iisus în legătură cu acest subiect *tocmai pentru că nu era nici unul* şi nimeni nu a îndrăznit să inventeze vreunul"[6].

Iisus Hristos nu a alcătuit statute sau dogme pentru a acoperi fiecare situaţie, chiar una atât de importantă precum aceasta. El nu a definit Sf. Treime, nu a descris în detaliu cele două firi ale Lui şi nici nu dat Maicii Sale titlul *Theotokos.* A lăsat Biserica să facă asta. Dar există un lucru de o imensă importanţă pe care L-a făcut. *El a făgăduit Bisericii pe Sfântul Duh.* A spus Apostolilor: „încă multe am a vă spune, dar acum nu puteţi să le purtaţi. Iar când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul; căci nu va vorbi de la Sine, ci câte va auzi va vorbi şi cele viitoare vă va vesti... Toate câte are Tatăl ale Mele sunt; de aceea am zis că din al Meu ia şi vă vesteşte vouă."[7]

Biserica însă trebuie apărată de gândirea individuală, care s-a dovedit a fi una dintre cele mai puternice cauze ale divizării din lumea protestantă de-a lungul secolelor.

---

[4] Fapte 15, 1- 29.

[5] Fapte 15, 28.

[6] John Meyendorff, *Living Tradition (Tradiţia vie),* St. Vladimir's Seminary Press, 1978, p. 34.

[7] Ioan 16, 12- 15

Nu e de nici un folos ca cineva să spună: „Sfântul Duh mi-a revelat cutare lucru". Orice afirmaţie nouă trebuie să fie testată şi de Biserică şi comparată cu învăţătura ei dintotdeauna. Şi cu cât mai mare va fi problema în discuţie cu atât mai cuprinzătoare va trebui să fie implicarea Bisericii. Adevărul a ajuns la Sinodul de la Ierusalim prin Sfântul Duh *şi* prin Biserică. La Sinodul de la Ierusalim Sfântul Duh „îl face cunoscut" Bisericii prin reprezentanţii ei, Apostoli şi preoţi. Sfântul Duh a făcut la fel la Niceea, în 325, şi la următoarele şase Sinoade Ecumenice şi El a continuat să lucreze astfel până în ziua de azi.

Deviza *sola scriptura* nu este suficientă. Biserica are întotdeauna nevoie de Duhul Sfânt pentru a o călăuzi în problemele importante, ca de exemplu definirea Sf. Treimi şi înţelegerea Persoanei lui Hristos, întruparea Lui şi relaţia dintre cele două firi ale Lui, cea dumnezeiască şi cea omenească. La încheierea Sinodului, Apostolii şi preoţii au dat slavă Sfântului Duh, confirmând în acelaşi timp şi contribuţia Bisericii. „Părutu-s-a [bun] Duhului Sfânt *şi nouă",* au spus ei. „Noi" era întreaga Biserică vorbind prin reprezentanţii ei. Aceasta se spune clar atunci când „Apostolii şi preoţii, *cu toată Biserica"*[8] au ales solii care să ducă mesajul la restul Bisericii. Nimeni nu poate vedea aici autoritatea unei anumite persoane, papă sau episcop, oricât de evlavios sau sfinţit ar fi, într-o hotărâre atât de importantă şi universală care afectează întreaga Biserică. Un teolog laic rus din secolul trecut, A. S. Khomiakov (1804-1860), precizează: „Biserica nu este o autoritate... ci Adevărul". Este renumită critica lui la adresa întregii creştinătăţi apusene. Potrivit lui, în Apus „autoritatea a devenit putere externă" - papală sau biblică[9].

Calea cea dreaptă

Biserica Ortodoxă ne-a ajutat să vedem lucrurile care ni se ascundeau. A fost ca un reflector puternic îndreptat spre noi, care a iluminat lucrurile pe care le ştiam dinainte dar pe care niciodată nu le-am văzut aşa cum trebuie. Două din acestea sunt: Sărbătoarea Schimbării la faţă şi Sărbătoarea Sărbătorilor, Sfintele Paşti.

Lumina orbitoare

Condacul înainteprăznuirii Schimbării la Faţă descrie minunat acest eveniment: „întru dumnezeiască Schimbare la Faţă astăzi toată firea omenească străluceşte dumnezeieşte, întru veselie strigând: Schimbă-Se la Faţă Hristos mântuind pe toţi." Iată o sărbătoare care este plină de strălucirea slavei lui Dumnezeu.

În timp ce analizăm relatarea Schimbării la Faţă a lui Hristos pe muntele Tabor, aşa cum apare ea în Evanghelii, descoperim că majoritatea trăsăturilor caracteristice importante din Ortodoxie se regăsesc în ea. Aşa că nu este de mirare că prăznuirea Schimbării la Faţă are un loc atât de important în cultul ortodox. Locul pe care îl ocupă este egal cu cel al Crăciunului, Bobotezei[10], înălţării şi Pogorârii Sfântului Duh, fiind întrecută în importanţă doar de Sfintele Paşti.

Ortodocşii văd acest moment din viaţa lui Hristos ca o experienţă trinitară, asemănătoare celei de la Botezul Domnului prăznuit în fiecare an la 6 ianuarie, la Sărbătoarea Teofaniei. La Botezul lui Iisus se aude vocea Tatălui „Acesta este Fiul Meu cel iubit, pe Acesta să-L ascultaţi!"[11] De data aceasta nu este nici un porumbel; în locul lui există norul care apare şi îi învăluie, iar acesta, atât în Vechiul cât şi în Noul

---

[8] Fapte 15, 22

[9] Lucrarea din care provine acest text a fost publicată în franceză în 1872 (Lausanne şi Vevey), p. 36-37. Este citat de Meyendorff în *Living Tradition,* p.27 ş.u..

[10] Numită Epifanie în Bisericile apusene

[11] Marcu 9, 7

Testament, deseori îl simbolizează pe Sfântul Duh.

Din nou, atunci când ne îndreptăm atenția către Hristos însuşi, vedem în acest eveniment cele două firi ale Lui, cea dumnezeiască şi cea omenească, unite dar nu amestecate. Vedem natura umană a lui Hristos care nu micşorează Dumnezeirea. Nimic nu este luat din firea Lui omenească; nimic nu este adăugat. Sfântului Apostol Pavel spune: „Căci întru El locuieşte, trupeşte, toată plinătatea Dumnezeirii"[12]. Totul era ascuns sub vălul trupului, dar pentru o clipă a fost văzut de cei trei ucenici şi de Moise şi Ilie.

Suntem în inima Ortodoxiei. De exemplu, importanța comuniunii cu sfinții este subliniată prin apariția lui Moise şi a lui Ilie, care vorbeau cu Hristos. Spre deosebire de Biserica Apuseană, Biserica Ortodoxă cinsteşte personalitățile Vechiului Testament cu titlul de „sfânt". Şi asta nu e tot. Aici vedem şi înțelegerea ortodoxă asupra „îndumnezeirii", şi observăm din experiența lui Hristos posibilitatea propriei noastre preamăriri în El prin lucrarea Sfântului Duh. Mulți sfinți ortodocşi s-au arătat în trup cu lumina slavei lui Dumnezeu, iar cei prezenți au trebuit să-şi ferească ochii. Într-adevăr, în învățătura ortodoxă Schimbarea la Față are o semnificație cosmică. Lumina lui Hristos străluceşte nu numai din Trupul Său ci şi din veşmintele Lui; chiar şi stâncile din jur s-au transfigurat. Evanghelistul Marcu spune: „Veşmintele Lui s-au făcut strălucitoare"[13]. Lumina soarelui este lumină creată, dar Iisus străluceşte cu lumină necreată. După cum spune Condacul: „Toată firea omenească străluceşte", întruparea este ceva care nu afectează doar natura noastră omenească; potențial, ea transformă întreaga creație.

Există în mod evident o legătură importantă între acest eveniment şi evenimentele care vor avea loc în Ierusalim, Răstignirea lui Hristos şi Învierea Lui. Potrivit Sfântului Evanghelist Luca, acesta era subiectul conversației dintre Iisus, Moise şi Ilie[14]. Şi astfel Biserica Ortodoxă are praznicul Înălțării Sfintei Cruci exact la patruzeci de zile de la sărbătoarea Schimbării la Față.

O explozie de bucurie

Noii convertiți la Ortodoxie îşi vor aminti întotdeauna primul lor Paşti sau Învierea. Părintele Dumitru Stăniloae, spune că învierea este „centrul cultului Ortodox". El continuă: „Este o explozie de bucurie... explozia bucuriei cosmice la triumful vieții". Cuvintele acestea descriu perfect, experiența noastră la prima slujbă de Paşti, în 1995, la biserica ortodoxă greacă din Bath[*]. A fost o „explozie a bucuriei", un „triumfal luminii".

Am aflat în Biserica Ortodoxă un sentiment al „învierii perpetue" care nu are nevoie de nici o „protecție birocratică", după cum zice John Betjeman într-o poezie pe care a scris-o după ce a vizitat o biserică ortodoxă din Grecia. Sentimentul veşniciei fără sfârşit din Ortodoxie este parte integrantă a acestei învieri continue. Cât de legați de timp am devenit noi apusenii! Am găsit un antidot minunat pentru aceasta atunci când am devenit preot ortodox. Când slujim Dumnezeiasca Liturghie purtăm mânecuțele care ne ascund ceasul.

Un prizonier sovietic anonim închis pentru credința sa ortodoxă într-o tabără de muncă a scris odată o scrisoare în care descria Sfintele Paşti. În ziua de Paşti în acest gulag nu exista nici slujbă, nici clopot, nici lumânare, şi nici măcar o mâncare tradițională de Paşti. În mod intenționat, era *mai multă* muncă şi *mai multă* hărțuire decât de obicei. Era *mai mult* spionaj şi *mai multe* amenințări din partea securității. „Şi totuşi, scria el, praznicul Învierii era acolo, măreț, sfânt, plin de duh, de neuitat. Era

[12] Coloseni 2, 9
[13] Marcu 9, 3
[14] Luca 9, 30- 32
[*] Oraş în Marea Britanie, pe Avon.

binecuvântat de prezența între noi a Dumnezeului nostru înviat, binecuvântat de liniştea stelelor siberiene şi de durerea noastră. Moartea e învinsă. Teama s-a spulberat: ni s-a dat un Paşti veşnicic"[15]. Acest „Paşti veşnic", trăit de un rus închis în Siberia pentru credința sa, a fost marele nostru câştig. Este ceea ce ne-a dat Lumina cea Adevărată a Bisericii Ortodoxe. Ca ortodocşi trăim de la un Paşti la altul.

„Hristos a înviat!"
„Adevărat a înviat!"

[15] Episcopul Kallistos Ware, *The Orthodox Way,* p. 116.

Michael Harper

Bibliografie selectivă

Clement, Olivier, *The Roots of Christian Mysticism,* New City, 1993.

Coniaris, Anthony, *Introducing the Orthodox Church,* Light and Life, 1982.

Gillet, Lev, *Orthodox Spirituality,* SPCK, 1945; ediție nouă: St. Vladimir's Seminary Press, 1978.

Gillquist, Peter, *Becoming Orthodox,* Conciliar Press, 1989.

Gillquist Peter (ed.), *Coming Home,* Conciliar Press, 1992.

Haracas, Stanley, *455 Questions and Answers,* Light and Life, 1987.

Ignatius, Patriarch, *The Resurrection and Modern Man,* St. Vladimir's Seminary Press, 1985.

More, Lazarus, *St. Seraphim of Sarov,* Light and Life, 1994.

Schmemann, Alexander, *Great Lent,* St. Vladimir's Seminary Press, 1990.

Ware, Timothy, *The Orthodox Church,* Penguin Books, 1963; ultima ediție 1993.

Ware, Timothy, *The Orthodox Way,* St. Vladimir's Seminary Press, 1993.

Cuprins